27586

GODINA VII. U ZAGREBU, STUDENI I PROSINAC 1923. BROJ 3. I 4.

OMLADINA

LIST ZA ZABAVU I POUKU SREDNJEŠKOLSKE MLADEŽI

MILOM POKOJNIKU

(Uspomeni dra. Milana Ogrizovića, hrvatskog književnika i profesora).

Tam gdje more ljuto bije,
Silna bura pišti, hara,
Rodno ti se gnijezdo vije
Tam Ti stoji kuća stara . . .

Uskoci gdje bjehu slavni
Boreći se za slobodu,
Umirahu vjerno, hrabro
Sved na slavu svome rodu.

Tamo i Ti sv'jetlo dana
Ugledô si, divni sine
Ugledô si grudu svetu
Ispaćene domovine.

Još mladićem zakletvu si
Dao miloj otadžbini,
Perom da ćeš v'jek je branit
Prot' nepravdi, proti sili.

Doista, ti obećanje
Kako dade — i izvrši,
Premda smrt ti mlad još život
Na žalost nam tešku skrši.

Zakukala tužna Mati
Mila naša Otadžbina;
Zavila se u crninu
Nad gubitkom svoga sina.

Otišô si, ništa zato!
Moralo je tako biti,
A vječni će vijenac slave
Tebi draga Mati viti —

Hrvatskog dok bude roda,
Dokle bude Otadžbine,
Klicat će se — »Slava Tebi!
Slava, slava, uzor sine!«

B. Pasek.

OMLADINI

Čestitam ti, omladino:
Da ti bude ovo ljeto
Preporodom započeto,
Da ognjište svoje sveto
Ljubiš dušom svom;

Dok ti mlado srce bije,
Da nad tobom v'jenac vije,
V'jenac zdravlja, v'jenac sreće
Svakim danom sve to veće,
Da proslaviš dom.

Onim mirom, s neba što je,
Odisale grudi tvoje,
A što srce tvoje želi,
Neka Bog ti to pod'jeli,
Ako je na spas.

Ak' bi na te tuga sjela,
Nek' je pr'jegor zbriše s čela,
Da ti duši kušat ne da,
Što je patnja, što je b'jeda
Ni za jedan vlas!

Zato kličem ja i opet:
Živila nam mnogo ljeta,
Omladino naša mila,
L'jepi listak nas još djece,
Živila nam mnogo ljeta,
To su želje srca mog.

Ljubica Resovac

MALIŠ NA BADNJAK KOD KRISTA

Još vrlo malen dječak od kojih šest godina pa i manje probudio se u jutro u vlažnu i studenu podrumu. Bio je obučen u nekakvo odijelce i drhtao. Disanjem njegovim izlazila je bjelkasta para i on sjedeći na sanduku u uglu puštao je od dosade iz usta tu paru i zabavljao se tako gledajući je kako odlijeće. Ali njemu se osobito prohtjelo jesti. Već nekoliko puta je iz jutra pridolazio k ležaju, gdje je na tankoj poput mlinca daski sa svežnjem mjesto dušeka pod glavom ležala njegova bolesna majka. Kako je ona došla ovamo? — Bit će da je došla sa svojim mališem iz drugoga mjesta i ovdje nenadano oboljela. Stanari ostalih uglova bili su se razišli — ta bio je praznik — tek jedan beskućnik je već čitavi bogovetni dan ležao potpuno pijan ne dočekavši ni praznika. U drugom uglu sobe stenjala je od reumatizma neka osamdesetgodišnja starica, koja je nekoć bila dadilja, a sada u obamiranju jednako je uzdisala, mrmljala i grdila mališa, tako te se ovaj stao bojati pridolaziti blizu njezina ugla. Vode se nekako još napio u pretkućnici, ali korice hljeba nigdje nije mogao naći i već je po deseti put dolazio k svojoj majci, da je probudi. Napokon mu postalo tjeskobno u tami: davno već bijaše nastalo veče, no vatre nitko da bi potpalio. Opipavši lice majčino nemalo se začudi, što se ona nikako ne miče, a bila je tako hladna kao zid. »Ovdje je već vrlo hladno« — pomisli on, stane časak zaboravivši besvijesno svoju ruku na ramenu majčinu, zatim hukne na svoje prstiće, da ih ugrije i odjednom napipavši na drvenom ležaju svoju kapicu tiho tapkajući izađe iz podruma. Bio bi on još i ranije izašao, da se nije bojao gore velikoga psa, koji je čitav dan zavijao na susjednim vratima. No psa nije više bilo, i on bijaše nenadano otišao na ulicu.

Bože, kakav grad! Nigda on još takvo što nije vidio. Odakle je on došao, tamo je noću tako crn mrak, tek jedna svjetiljka za čitavu ulicu. Drvene se niske kućice tamo zatvaraju kapcima; tek što se smrknulo, ničega na ulici nema, svi se zatvore po kućama, tek čitavi čopori pasa zavijaju — stotine i tisuće ih urliču i laju čitavu noć. Ali zato je tamo bilo toplo i davali mu jesti, a ovdje — Bože, kad bi štogod barem bilo okusiti! I kakva je ovdje buka i galama, kakva krasota i ljudi i konji i kola i studen, studen! Hladna para provaljuje iz vrućih nozdrva od trke zasopljenih konja; kroz prhli snijeg odzvanjaju potkove s kamena i svi se tako žure i — Bože, da je štogod okusiti, pa makar i kakav zalogajić i odjednom — tako ga nešto zaboljelo u prstićima.

Eto i opet ulice, — oh, kakva li je široka! Eto svi će se između sebe pregaziti; kako samo svi viču, bježe i voze se, divote li, krasote li! A što je to? Uh, ogromna li stakla, a iza stakla soba, a u sobi drvo do stropa; eto božićno drvce, a na njemu koliko li luči, koliko zlatnih papirića i jabuka, a unakolo lutkice, maleni konjići; a po sobi trče djeca, lijepo obučena, čista, smiju se i igraju te jedu i piju. Eto ona djevojčica počela s dječakom plesati, kako li je dobroćudna djevojčica! Eno i glazbe, čuje se kroz staklo. Gleda mališ, čudi se pa i smije, a njega bole prstići i na nožicama, a na ručicama sasvim pocrvenjeli, već se i ne dadu ni sagibati, a boli, čim ih samo makneš. I odjednom se sagibati, a boli, čim ih samo makneš. I odjednom se sjeti mališ, da ga tako jako bole prstići, zaplače i potrči dalje; i eto opet ugleda kroz drugo staklo sobu, opet i tamo drvce, ali na stolovima kolači — svakovrsni: od badema, crveni, žuti, a sjede tamo četiri bogate gospođe i tkogod dođe, svakomu daju kolača; vrata se svaki čas otvaraju, a s ulice dolazi k njima mnogo gospode. Prišao potajno i mališ, otvori nenadano vrata i uđe. Uh, kako li su na nj zaviknuli i zagrozili se! Jedna od gospoda pobrza k njemu i turi mu u ruku malu kopejku i sama mu otvori vrata na ulicu. Kako li se bio uplašio! A kopejka mu ispala i zazvonila na stubama: nije mogao saviti svojih crvenih prstića, da je pridrži. Istrčao mališ i pošao, što je brže mogao, ali kamo, to ni sam nije znao. Opet mu je da zaplače, ali strah ga — i on bježi te bježi i u ručice huče. I tuga ga obuzme osjetivši odjednom samoću i strah i gle, o Bože! ta što je opet to! Ljudi stoje gomilice i dive se: na prozoru iza stakla tri lutke, krasno odjevene u crvena i zelena odijelca i posve, a ma posve žive! Starčić neki sjedi i kanda svira u velike gusle, dok dva druga stoje i sviraju u malene guslice i uz takt kimaju glavicama i jedan u drugog gledaju; i usta se u njih miču, govore, sasvim govore, — tek što se eto iza stakla ne čuje. I u prvi mah pomisli mališ, da su živi, ali kad mu bi jasno, da su to lutke — od srca se nasmije. Nigda on nije vidio takvih lutkica i nije znao, da ih uopće imade! I opet mu se dalo na plač, ali kako da plače kraj tako smiješnih lutkica. Odjednom mu se pričini, kao da ga je netko straga povukao za haljetak: oveći zao dječak stajaše pokraj njega i nenadano ga udari po glavi, zbaci mu kapu i lupi ga nogom. Mališ padne na zemlju, nastane vika, on se uprepasti, skoči i stane bježati i odjednom ne znajući ni sam kako zatrči se ispod podvratnice u tuđe dvorište i — čučne iza gomile drva, »tu me ne će naći, a i tamno je«.

Čučnuvši zguri se i ne može od straha da se oporavi i odjednom sasvim nenadano bude mu tako ugodno: ručice i nožice odjednom prestale boljeti i tako mu bude toplo, tako toplo kao na peći; tada sav zadršće: ah, on je kanda usnuo! Kako li je ugodno ovdje usnuti! »Da posjedim malo pa da opet pođem gledati lutkice«, — pomisli mališ i nasmiješivši se sjeti ih se opet: »sasvim kao da su žive!« .... I odjednom mu se pričini, kao da je nad njim njegova majka zapjevala pjesmicu. »Majčice, ja spavam, ah, kako je tu ugodno spavati!«

— Pođimo do mene na badnjak, mališu, — odjednom prošapta nad njim tihi glas.

On je doista mislio, da je to njegova majka, ali ne, nije ona; a tko ga je dakle pozvao? On ne vidi, ali kanda se netko sagnu nad njim i zagrlio ga u tami, a on mu pruža ruku i ... i najedamput — o kakve li krasote! O, divne li božićne jele! Ali to i nije jela, on takova drveta nigda još ni vidio nije! Gdje je on to sada: sve bliješti, sve se sjaje, a unaokolo same lutkice, — ali ne, to su sve mališi i djevojčice, tek se tako svijetle; svi ga oni opkoljuju i lete oko njega, svi ga ljube, dižu ga i nose sa sobom, što više on i sam leti i vidi, kako

ga gleda njegova majka i kako mu se radosno smije.

— Majčice! Majčice! Ah, kako je tu dobro, majčice! — dovikuje joj mališ i opet se ljubi s djecom i htio bi im što brže ispripovijediti o onim lutkicama za staklom. »Tko ste vi, mališi? A tko vi, djevojčice — propitkuje on smijući se i ljubeći ih«.

— To ti je »Kristov badnjak, — odgovaraju mu oni«. — »U Krista je vazda na taj dan božićno drvce za malu dječicu, koja tamo nemaju svoga drvceta . . . «.

I on je shvatio, da su svi ti mališi i te djevojčice upravo tako bili djeca, kao i on što je bio, te koji su jednako stradali kao i on . . . a svi su sada eto ovde kao anđeli, svi u Krista, a On sam među njima širi ruke svoje i blagoslivlja njih i majke njihove . . . A majke djece ove sve sa strane stoje i plaču; svaka poznaje svoga mališa ili djevojčicu, a oni pridolijeću k njima i cjeluju ih, otiru im suze svojim ručicama i usrdno ih mole, da ne plaču, jer da im je sada tako dobro . . .

Ujutro nađu sluge za drvima smrznuto tjelešce zalutalog mališa . . .

F. M. DOSTOJEVSKI. (Preveo: **V. KRALJ**).

BRODOLOM

Bilo je nedjelja ujutro. Malo se primorsko mjesto budilo oda sna; tu i tamo otvarala se već vrata i izlazili ljudi u nedjelnom ruhu, da krenu na zornicu. Svaki je pogledao u nebo, da vidi, kakvo će vrijeme.

— Dobro jutro, susjede, nazva p a r o n Miho s vratiju svoje kuće susjedu Tomi, koji je silazio niz stepenice.

— Dobro jutro i Vama, paron Miho. Što Vam se čini od vremena?

— Zakuhat će nam bura, odgovori Miho, bio sam noćas oko tri sata na nogama i pogledao na prozor, a t r a m o n t a n a samo sijeva.

— A evo, već nam Velebit diže obrvu, nastavi Tomo i mahne glavom prema modroj gori, na koju se već stali valjati oblaci.

Oni krenu zajedno do mora, a onda će na misu. Zrak je bio grub, štono kažu Primorci; polovica se neba prekrila gustim smeđim oblačinama te je pod njima zrak bio nekako zagušljiv, a i nemirno je more imalo nekakvu smeđe-sivu boju. No zapad je bio vedar, a Velebit je već stao kupiti oblake. Vidjelo se, da ne će biti kiše, već da je bura na pomolu.

U luci je nekakva jedrenjača dizala jedra spremna na odlazak.

— Kuda će čovjek božji, začudi se paron Miho, iskusan pomorac.

— To je neki stranac, odgovori Tomo, sigurno ne pozna naše bure, a krcat je vinom.

Miho i Tomo dođu bliže; bila je to »Blažena Gospa od zdravlja« od nekud iz Dalmacije; na lađi se vidio gospodar i dva mornara, svi zaposleni za odlazak.

— Ej, kuda ćete, gosparu, vikne paron Miho, zakuhat će bura prije od pô sata.

— Mislimo dole, odvrati Dalmatinac s lađe i pokaza rukom prema jugu, kad skrenemo za s u n t u, slobodni smo od bure.

— E, ne bih vam savjetovao, da krećete, ozbiljno će Miho, jer uhvati li vas bura s ove strane vratiju, od vas ni traga ni glasa.

— Mislim, da ćemo uteći, odgovori gazda i mahne rukom na pozdrav.

— Sretan vam put, zaželi Miho, ali . . . , i tu se okrene zamišljeno Tomi, bojim se, da ne će sretno proći.

— I ja bih im preporučio, da ostanu, zapjenit će bura onako po njezinu, odgovori Tomo i pogleda u zrak.

Susjedi krenu prema crkvi mašući zabrinuto glavama; putem su sretali ljude, koji su se žurili na ranu misu, i svi su uznemireno motrili brod, koji se dao na put po ovakvom vremenu. Konačno ih malo zvonce pozove u crkvu.

Međutim je brod krenuo iz luke. Puhao je ojači vjetrić i dobro ga tjerao, no tamno more bilo nekako čudno uznemireno; izgledalo je kô da prigušeno vrije i da čeka samo, da mu dadu oduška, da onda digne svu svoju žestinu. Bura je rasla od časa do časa; smeđi su se oblaci spustili nisko i jurili kô pomamni prema jugu, a nad njima se poprijeko u zraku gradila čvrsta greda bijelih oblaka. Nju su zabrinuto motrili mornari na dalmatinskoj lađi. Bio je gazda Benko sa sinom Vickom i jednim starijim mornarom; zakvačili jedra i gledaju, da čim prije izađu iz prostranog zatona i da umaknu buri. Gazda motri svoju lađu krcatu vinom i na kraju zatona pusti, kameniti otok sa svjetionikom.

— Da nam je za njega zamaknuti pa smo na konju, misli gazda u sebi i već se kaje, što nije poslušao iskusnog pomorca, koji ga je odvraćao od puta.

Bura je međutim prasnula u svoj svojoj žestini. Puše bijesno na mahove i fijuče oko jarbola i konopa. Golemi se valovi zapjenili i postali svijetlozeleni te se valjaju tamo s Velebita, bijesno udaraju o bok lađe i škrope joj svinutu palubu. A bura raste i naginje lađu.

— Kuzma, Vicko, stegnuti jednu ruku, viče gazda Benko u buru i čvrsto se upire na kormilo, da mu ga bura ne okrene.

Skočili hitri momci i stežu jedra; bura im nadimlje košulje, vije im kosom, goni ih po lađi, more ih zapljuskuje, a oni pregnuli svom silom, da smotaju jedro za jedan red; uspjelo im uz veliki napor. Lađa se za čas uspravi, no naglo udari jaki r e f u l bure, brod se nagne na bok i zacrpi more. Mornari nisu toga očekivali; još obojica na nogama od posla sruše se u isti mah na tle. Stari se Kuzma uhvati grčevito poklopca š t i v e, a Vicko se posklizne na mokroj palubi, udari o stranu broda i prevali se u more. Golemi ga val poklopi i njega nestane u moru. Gazda Benko istisne prigušeni krik, ispusti kormilo iz ruku i htjede da bilo

što poduzme za spas sina. Bilo je uzaludno, a u isti čas, čim je ispustio kormilo, lađa postala je igračkom valova. Bura je bjesno vitlala jedrima, a kormilo se diglo i ispalo u more. Benko je htio, da još savlada jedra, ali u zao čas po sebe; motka ga od jedra udari po glavi, i on se sruši u nesvijesti na palubu. Mornar se Kuzma još uvijek grčevito držao na palubi i prepustio se udesu.

More je tjeralo brod prema otoku. Jedra su škripala i vijala amo tamo, a lađa je češće zagrabila more. Nekoliko bačava punih vina, što su bile smještene na palubi, već su plivale morem zajedno s ostalim stvarima od palube. Još jedan nagli udarac bure; val se prelije ponovno po palubi i onesviještenom gazdi; ovaj se stane micati i mučno se uspravi. Vidio je još pred sobom visoke hridine otoka, a onda je slijedio tresak, lomot i propast... More je nagnalo lađu na grebene i pličinu; prednji se dio nasadio među hridine, dok su krmom valovi treskali o kamenje dotle, dok je nisu probili. Kroz široko su zjalo ispale pune bačve i porazbijale se na pećinama.

Benko i Kuzma ležali su još uvijek na palubi, grčevito se držali jedan uz drugoga i izdržali svu žestinu bure i straha. Benko je ovom nesrećom ostao gô i siromah, ali kao da na to nije ni pomislio. U glavi mu je šumjelo i osjećao je vrućinu te bi mu posve ugodno bilo, kad bi val tresnuo o bok lađe i prelio mu se po glavi. Čvrsto se držao uz Kuzmu i tupo buljio u more.

Pod večer je bura stala da jenjava. Kuzma se oprezno pridigne i pogleda oko lađe; stijene, na koje je nasjela lađa, dopirale su do krupnog žala, što se utisnuo između visokih, okomitih pećina.

— Tuda bi se moglo na kraj, pomisli Kuzma i pogleda gospodara.

Ovaj je ležao mirno, ztavorenih očiju i duboko disao; cijelo vrijeme nije progovorio ni riječi.

— Gosparu Benko, gosparu, zazva Kuzma.

Benko otvori širom oči.

— Gosparu, mogli bismo da dođemo do kopna, ovdje je žal.

— Do kopna? Žal?A... gdje je Vicko?

Kuzma zašuti časak, a onda progovori:

— Pustite, gosparu, budite jaki, evo zadesila Vas nesreća... i Vicka vam još more zamelo... Šta ćete, takav je mornarski život, naš bijedni život...

— Šta? Tko? Vicka more... ha, ha, šta ti govoriš... znaš, Kuzma, spusti jedra, evo na Rijeci smo... prodat ćemo vino... evo, signor Lodovico nas čeka... ajdmo k njemu... pazi, Osteria alla stella Diana, via Pomerio... ne, ne Kuzma, spuštaj jedra, brzo, brzo... n e v e r a, n e v e r a, vino ćemo izgubiti Kuzma...

Bijedni se čovjek uspravio i prestrašeno gledao u more. I stari, tvrdi mornar Kuzma zaplače nad tim čovjekom, koji je uz sina i imetak izgubio i pamet.

U večer se bura posve stišala i čuvar je svjetionika na otoku došao lađicom do brodolomaca; no Benko se nije dao sa svoje razbite lađe. Izašao je pun mjesec i njegovo se svijetlo kidalo u moru, a razbita se lađa sa stršećim daskama i razbitim jedrima sablasno crnila u noći. S nje je još dugo ozvanjao luđački glas bijednoga pomorca u umornu noć...

VINKO DORČIĆ.

MOJI STIHOVI

Moji su stihovi blijedi ko magla,
Slabi ko sjena,
Tihi ko suton
I lete plaho ko golušave ptice.

A ja sam htio, da budu jaki
I snažni i bujni ko sunčano sv'jetlo,
Da se dignu visoko,
Da zaore silno,
Da jure i kliču ko vitez
Sa stijegom u ruci.

No oni su ostali plahi i tihi
Te pjevaju tugu sutona mekog
I nemoćni očaj
I borbu bez nade
I čežnju za nekim suncem dalekim
I nadu, varavu nadu.
A uvijek su tihi ko suton
I slabi ko sjena
I blijedi ko magla,
Stihovi moji.

Vinko Dorčić.

ŽELJA

U proljetnoj zamamljivoj noći,
Kad sve spava i sve biva tiše
Kroz grebene obalom vrludam
Slušajući, kako more diše.

Oči moje površinom blude,
Misli moje rone u dubine,
Srce drhće, jer ga strava hvata
Od te noćne zamamne tišine.

Pa kad onda na grudi mi klone
Umorna od misli glava moja
Sa Kozjaka pomalja se Zora
Šapćuć sv'jetu: Tvoja sam, v'jek tvoja.

Oh! tada sam željna lakih krila
Da preletim morske te daljine,
Da pohrlim i ja svojoj Zori,
Trudnu glavu da mi na grud vine.

M. Istranka.

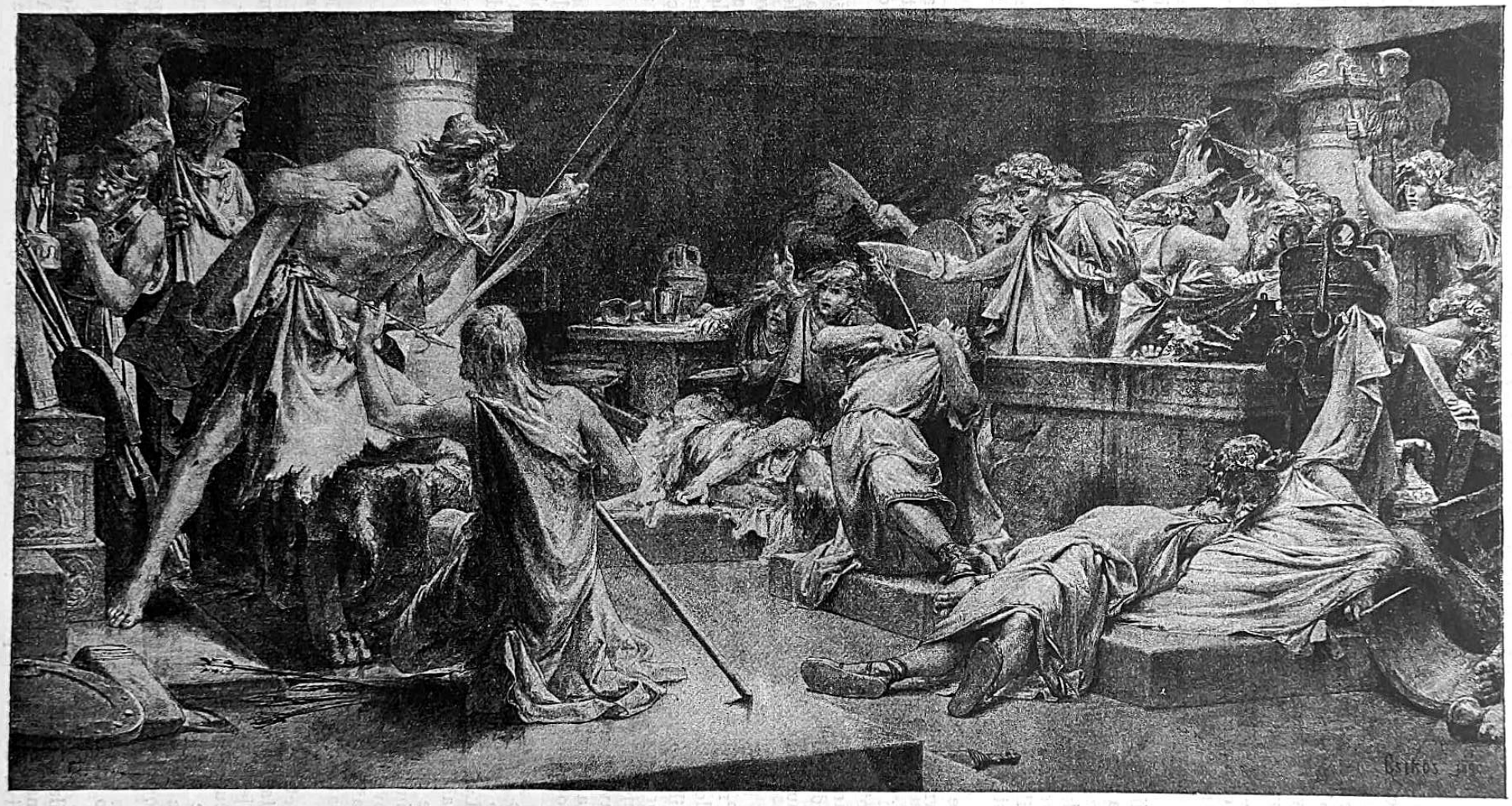

BELA CSIKOS-SESIJA: ODISEJ UBIJA PROSCE.

ZVONARČE I NJEGOVA MAJKA

(Nastavak).

Jao, samo to ne daj, Bože! Viki je bilo jasno, da se mora nešto da učini.

I posluži joj opet sreća, po treći put. Kako steče sina bez truda i muke, tako sinu steče jednoga oca, a sebi muža i domaćina.

U Podravini otvorio u ono doba postolarsku radnju majstor Pero. Bio čovjek šutljiv, marljiv i bogobojažljiv. Šest dana radio je svoj zanat, u nedjelju išao u crkvu, a po podne u Ivin podrum na sajtlik vina i razgovor sa svojim školskim drugom Andrijom, a kad se smrklo, svak ide na svoju stranu.

Osim prijana Andrije Pero nije imao ni roda ni pomozboga. I pored sve njegove čestitosti svijet se njega ponešto klonio, jer je Pero svoj zanat naučio na donekle neobičan način, t. j. na robiji u Lepoglavi. Govorio svijet, da je ubio čovjeka. Dobri su se ljudi silno zgražali. I doduše ubiti čovjeka svakako je strašan zločin. Ali oni, koji su znali, pričali su, da je Pero bio vazda miran i čedan momak i da nije umorio hotice. U svađi sa drugom, koji mu je javno uvrijedio majku, po nesreći udario protivnika u slijepo oko, da je na mjestu ostao mrtav. Sudili mu šest godina robije, ali jer se vladao čestito, otpustili mu pô godine. Kad ga zatvoriše, bio kršan mladić, a kad ga pustiše, izišao poguren, posijedio i slomljen muž.

Posao mu je išao, kako već može da ide postolaru krpi. Donosili mu samo poderanu obuću na popravak, a time se slabo živi. No njemu je bilo i to dosta. Prve, posve nove cipele, što ih dobi u narudžbu, bile su za Vikina sina Miju.

To su bile i prve Mijine cipelice, prve za nj naročito napravljene. Tako se čika Pera poznao s Vikom i njenim sinkom. Svake se nedjelje viđali i pozdravljali u crkvi. To je bilo čitavo paznanstvo. Iza nekoliko se vremena silno uzvrpoljile i raskokodakale žene od Crkvene ulice sve do Podravine.

— Jeste l' čule, seke, za Viku i Peru? Uzimaju se. Što ćeš ti na to?

— Zar Luda Vika i Pero robijaš? — zinule druge. No baš je našla krpa zakrpu, vikale i smijale se dobre komšinice.

— Baš im treba da se žene, takova sirotinja, odgovarale ove i one.

— Pa zašto da se ne uzmu? Siromak samac on, sirota samica ona, u dvoje bit će im slađe samstvo.

— A dijete?

— Pa šta, imaće i oca, a bude li mu dobar, kao što mu je pomajka, sreća njegova.

Svako čudo za tri dana. I uzbuđenost zbog Vikine udaje pomalo se stišala, te jednog lijepog jutra Vika se vjenča s Perom majstorom i useli se u njegovu postolariju u Podravini i postane majstoricom.

To je bio treći stepen u Vikinoj sreći, vrhunac njena života. Od sada doista više nije bilo šta da se poželi. Bila je sretna, da jedna usta ne mogahu izgovoriti. Imala je drago dijete, dobra muža, marljiva i štedljiva domaćinu, posao postolarski polako ali postojano se dizao. Ljudi su dolazili i naručivali svake ruke obuću što od radoznalosti, da vide, kako to Luda Vika živi s Perom robijašem, što opet valjda i za to, što jedan postolar, koji je pet i po godine živio o carskom hljebu, ne će tako skupo cijeniti svoje ruke kao drugi majstori. A svakako je njegova roba bila valjana i bez prigovora. No i pored toga mâlo je blagostanje raslo, očito je božji blagoslov počivao nad ovim skromnim domom.

I Vika se pomladila. Pomnije se odijevala, kuću svoju redila i dotjerivala, jelo se, hvala Bogu, do sita i još se koji grošić sklonio u čarapu pod dušekom.

Ali ljudska je priroda nezasitna. Koliko su bili zadovoljni svojim životom i stanjem i mislili, da više nemaju, šta bi poželjeli, ipak se pomalo prokljuvala nova željica u srcima i sve više rasla, i napokon jednoga dana skoči gotova i velika na postolarsku tezgu pred Viku i Peru i javi se ovako:

— A šta bi bilo lijepo, da sad imamo i svoje kućice! Imamo krmke, ima krava u štali, ima živadi, ama svoja kućica, svoja slobodica, maštala Vika ko onako sama sebi.

Pero, tobože ljutit, izdere se na ženu:

— Ženska glavo, kuda nama kuća? pa udri čekićem po peti, da su sve iskre vrcale.

Ne da se Vika smesti. Eto baš ovu kuću, što za nju plaćaju skupu kiriju, hoće gazda da proda. A nije baš ni toliko skupa, dvijesta pedeset forinti.

— Tebi su valjda vrane mozak ispile; razljuti se Pero, otkuda nama toliki novci? Zar joj on nije rekao, da je siromah i da nema ništa svoga do ove dvije ruke? Ako je ona mislila imati kuću, trebala je da se uda za bogataša, a ne za kukavu krpu.

To njemu Vika nimalo nije uzela zlo, nego šuteći izvuče iz kreveta ispod dušeka golemu vreću punu tralja i iz njih prilično nabubrenu čarapu, pa je plahim pogledom metne na stol pred Peru. Čovjek se zablene u čarapu i kako je bio nešto kratkovid, prigne glavu niže, da vidi šta je. Dotakne se rukom a kad tamo, nešto zvekne.

V.

— Šta je to? upita sumnjivo.

— Otvori pa vidi, ona će s puno očekivanja.

Kad ono po stolu prospe se kiša bakriša srebrnjaka.

— Bi l to moglo biti dosta? upita ona strašivo.

Stanu brojati. Stopedeset forinti.

— Pa to je imetak, klikne Pero. A onda će odjednom oštro i ozbiljno: Otkuda tebi toliki novac?

— Sve sam pošteno stekla. Slagala krajcar do krajcara, i eto, Bog je dao, pa se namnožili. Ali kuću ipak ne će doseći.

A to je bilo istina. Ali od onoga časa svoja kućica nije im više izlazila iz pameti. Šta više, nije im se više činila nedosežnom željom. Ako nastave ovako štedjeti, a moći će se, jer je kuća puna smo-

ka, pa se može štošta i prodati i za koju godinicu, ako ih Bog poživi, mogli bi se jedno veče da pruže pod rođenim krovom na zasluženi počinak.

To im se i steklo. Još i prije, nego što su mislili. Izgledalo kao da je dragi Bog upravo odlučio, da se nad ovo troje ljudi u jedan mah saspe sva sreća i blagoslov, što ih on i sebi zaželješe.

Istina, Vika je ovaj put naumila, da donekle skrene sa dugačke i krivudaste staze štednje i udarila prečacem, ne bi li nekako brže dohvatila krilatu srećicu, pa da im da u jedan hip, što bi se inače postiglo možda istom onda, kad bi već ostarjeli pa ne bi više ni bili sposobni, da u njoj uživaju. U riječ Vika se dala na lutriju. Dugo se skanjivala. Ona je taj način obogaćivanja držala grješnim. Ali kad je vidjela, da i viđeniji ljudi stavljaju na lutriju, dobivaju velike svote, ona više ne mogaše da odoli, te pokuša svoju sreću. Ta svaki se čas pročuje, kako ovaj te onaj dobiva po više stotina pa — prosti Bože — i po hiljadu forinti, a u gradu nedavno neka gospođa čak umrla od fraza poradi golema dobitka od mnogo tisuća forinata.

I opet e sreća htjela, i Vika dobila, što je tražila. Lutrija joj izbaci ravne dvije stotine i za malo vremena kućica je bila njihova. Doduše bilo je još štošta na njoj da se uredi i dotjera, jer se pokazala vrlo trošna i potrebna. Indi poprave je i dotjeraše je, s velikim trudom i rođenim rukama. Zidali, tesali, mazali, okivali. Tako je opremili, da je izišla čista i bistra kao vodena ljušturica, a topla kao kutijica. Ni grof ne može da se osjeća zadavoljniji, kad prvi put useli u novu i raskošnu palaču, nego Vika i Pero, kad su prviput zaspali pod svojim rođenim krovom. Ni kralj Salamun nije se osjećao srećnijim, kad je dogradio jerusalimski hram od Vike i Pere, kad su zaglavili pošljednji čavao i rekli : gotovo je !

Sada doista nijesu više imali, šta da požele. Nije bilo sretnije čeljadi od ovo troje. Pomislite : kućicu svoju imati, s kuhinjom, s lijepom prostranom sobom, sa šupom, kokošinjcem, baščicom i drugim svakakvim dobrom. Imali sebe, voljeli se i poštivali. Živjelo se kao u raju. Nikada zle riječi, jedno drugome ugađalo, pomagalo, jedno drugo štedjelo.

Vika se svaki dan Bogu molila, da je sačuv oholosti zbog tolike sreće. I sva se nekako promijenila, čisto pomladila i uljepšala. Bolje se odijevala i ako je još vazda bila štedljiva i svoje suknje i reklje nosila do posljednjega komada, doklegod je držala krpa na zakrpi. Ulicom je hodala odlučnije, nije se više plaho šuljala niti je lica krila kao prije. I ljudi je susretali s više pažnje. Zvali je majstoricom i pitali se s njom za zdravlje, a na njen prijašnji nadimak zaboravljali i zvali je lijepo Vikom Perinom. Oni, koji su se čudili čudnoj ženidbi, sada su se divili lijepome životu, što ga provodiše Pero i Vika sa svojim sinom pa su govorili, da su čestiti ljudi od prave krvi kršćanske.

VII.

Svaki dan donosio im je svoju radost. To su bile naročito večeri, kad su se otpočivajući od dnevna posla našli na okupu oko svoga ognjišta, prepričavali svoje doživljaje i dogovarali se o sjutrašnjemu radu. Nekad bi Mijo štogod čitao na glas iz svoje čitanke ili iz kalendara ili kakovu pjesmu iz knjige »Vinac bogoljubnih pisama« ili iz biblije, o tom se razgovarali i tu se onda Vika u svome srcu topila od same sreće i zadovoljstva i ne bi se promijenila ni s kim na svijetu. Najposlije prije nego što će se leći na počinak, klekla bi s Mijom pred slikom Trojstva, što ju je kupila na Miholjskom sajmu, i na glas izmolila redom sve molitve, što ih je znala. A tih nije bilo malo na veliko čudo Perino. Majstor Pero nije s njima klečao, nije bio Vikine vjere. Sjedio je na svom postolarskom tronošku, ruke upro o koljeno pa mirno i pažljivo slušao, dok se molitva nije svršila. Pa kad se Vika najposlije prekrstila i s dubokim uzdahom pozdravila sa »Hvaljen Isus i Marija«, i majstor se Pero prekrsti s tri prsta i odzdravi »Amin navik«. Pa onda svi legoše spokojno na počinak. Drava im ispred prozora šumnim talasima pjevala uspavanku i oni smireno zašpiše snom pravednika, dok ih zorom ne probude zvona, mila, poznata zvona, koja su Viku danomice sjećala, da su jaj baš zvona donijela prvu njenu sreću. Zato je Vika Miji često pričala o zvonovima, kako preko njih anđeli progovaraju ljudima, zovu ih na molitvu i očituju im volju božju.

Između četiri zida svoje kućice množilo se osim blagoslova duševnoga i malo imućtvo čestite porodice, te Vika zapravo ne bi ni trebala više da radi na nadnici. Ali ona to nije učinila, jer bi joj se to moglo uzeti za oholost. Kao i prije radila je u svojih glavnih mušterija, a naročito u školama i crkvama. Crkve i škole nikako ne bi napustila. Crkvu zbog toga, što su u njoj zvona, i što se u njoj Bog moli. Školu ne zato, jer se u njoj njen sinak učio knjizi i svačemu dubru i korisnu.

Ona je za svoje dijete snovala najsmjelije nade. Gdjekada joj se čak činilo, do su te njene želje i nade ne samo preuzetne, nego čak i grješne. Ta pomislite, ona ništa manje nije snivala, nego da joj njen Mijo jednom postane gospodin, gospodin, jali sudac, jali učitelj, jali pop. Još najradije pop. Jer on ima u vlasti ne samo crkvu nego i zvona i sve ono, što vodi Bogu i carstvu nebeskome. Ali ona o tim svojim snovima i nadama ni živoj duši nije pisnula. Kako je po prirodi bila šutljiva, nije imala ni potrebe, da govori o onome, što još nije bilo, a Bog zna hoće li ikada biti.

Međutim te Vikine tajne želje i snovi nijesu baš ni bili preko mjere smjeli, u koliko su nikli na račun maloga Mije i njegova napretka. Bio je u školi najbolji đak nesamo u naukama nego i u vladanju. U njega gotovo i nije bilo mane. Učitelji su njegovi bili puni hvale o njemu. Poslušan i pokoran starijima, uslužan, radin i učtiv spram svih ljudi, što bi se preko toga još moglo da traži od jednoga djeteta? K tome bio je zdrav i lijep, da ga se Vika nije mogla sita nagledati, a pametan i razborit, milina ga slušati, kad govori.

— Kao mali Kraljević, šaptala bi Vika sva blažena u sebi, kad bi mu gledala zlatosjajnu kovrčavu kosu i velike modre oči. Njena sreća još se udvojila, kad je primijetila, da je i majstor Pero Miju svakim danom sve više volio, za nj se brinuo kao da mu je rođeni sin, donosio mu milošte i nikada se nije odupirao tome, što je Vika dječaka tako pomno njegovala i pazila.

Susjetkama to nikako nije bilo pravo. Kao nekad u Crkvenoj ulici, dok je još živjela Vika s djetetom sama u drvenoj izbi zvonarevoj, tako i podravke prigovarale joj, što Miju drži kao kakva gospodičića. Ali istom, kad ga jedne lijepe jeseni upisaše u latinsku školu, onda graknuše strine i kone na Viku i njenu oholiju. I po stoti put joj ponoviše i tajno i javno, da to nikako ne može da vodi dobru. Ovakova djeca bez roda i plemena, ako im se vazdan ugađa pa se odgajaju kao gospodska djeca, tako se razobjeste, raspokoste, kao što se i ljudi u dobru lako ponesu. Uzmi sirotu pod svoju, hrani i brani je, a jednoga dana osvane pred tobom kao najljući dušmanin i plaća ti za tvoja dobročinstva crnom nezahvalnošću.

Na tu opomenu Vika planula kao vučica, kad brani svoje mlado. Kad se njen Mijo do sad nije raspakostio i razobijestio, ne će se ni od sad. On i nije kao što su druga djeca. On nikada neće biti ni zao ni nezahvalan. Dobar je i daće Bog, ostaće dobar. U to ona vjeruje tvrdo kao u evanđelje.

I onda ode u kuhinju, da se tamo slatko naplače i Boga namoli, da joj dijete sačuva od zla.

I Mijo je taj razgovor slušao. Ovaj put je potpuno razumio značenje svih tih riječi. Njegovo se srce najprije bolno steglo, o Bogo moj, steglo od straha, da bi on uistinu mogao odjednom da ucvili majku i da se raspakosti, da joj svu njezinu ljubav vrati crnom nezahvalnošću. Ne, ne daj Bože, vapio je u duši svojoj, podaj mi, da budem vazda dobar. A kad je čuo majčin odgovor, kako ga brani, kako u nj vjeruje, kad je vidio njene suze, to se isto malo srce opet počelo da razmiče i da se širi, da raste i puni se neiskazanom milinom, toplim i slatkim osjećajem i guralo ga u naručje majčino i turalo mu na jezik divne riječi ljubavi i nježnosti, da su padale kao kapi meda na zagorčenu dušu Vikinu.

— Majko, ja tebi nikada ne ću biti nezahvalan, ja ću biti dobar i uvijek ću te voljeti. I je li, ti si moja mama i ono nije istina, što ljudi vele, da ja nijesam tvoj rođeni sinak. Ja ne ću druge mame, ja hoću, da si samo ti moja i ničija. I ja ću se učiti dan i noć, dok ne narastem i postanem pametan i onda ću zaslužiti novaca i ti više ne ćeš smjeti ništa da radiš i da se mučiš. Samo ćeš sjediti na divanu, pićeš kavu i oblačićeš se u svilene haljine i živjećeš bez brige i ti i otac, i ja ću se za sve sam brinuti. I biće ti lijepo i dobro i i...

I onda se Mijo rasplakao i lice svoje zario u materino krilo. Grlili se mati i sin, kao da će se jedno u drugo pretopiti i bila im je duša puna prevelike ljubavi i nježnosti. I od onoga časa veza između njih pistala još čvršća, tako čvrsta i stalna da je ništa na svijetu ne bi moglo ne samo rastrgati, nego ni raskinuti ni pomutiti. Između njih dvoje, žene i djeteta bješe jedan vječiti blagi ljetni danak, u kojemu nikada nije zalazilo sunce, dan pun vedre topline i tihe radosti. Samo kad je jedno drugome pogledalo u oči, nestalo bi svakoga oblačka s neba njihove svete zajednice.

Mijo je zaran svojim bistrim umom shvatio život oko sebe. S majkom govorio je o svemu. Njoj se tužio, njoj se hvalio. Pred njom nije imao tajne. A ona ga tješila i bodrila, sokolila i vodila svojim priprostim umom u svojoj kršćanskoj skromnosti tako sigurno i pouzdano putem pravde i čestitosti, da ne bi mogao bolje ni najpouzdaniji uzgajatelj, što je pročitao sve mudre knjige svega svijeta. Nije ona njemu puno govorila ni opomenama dosadivala. No kadgod se desila zgoda, ponavljala bi uporno jednu od ono nekoliko osnovnih rečenica mudra života, koje su sačinjavale svu njenu čudorednu spremu, ali čvrstu i nepokolebivu i pokazivala mu, kako spram njih treba da udesi život i vladanje svoje, da bude pravo ljudima i Bogu drago. Te su rečenice bile »Ljubi Boga nada sve, a bližnjega kao samoga sebe«, i »Što ne ćeš, da tebi drugi čini, nemoj ni ti njemu da učiniš«, i najposlije ovo: »Bolje ti je nepravdu trpjeti, nego nepravdu činiti«.

I Mijo je slušao Majku i radio sve, kako ga je učila. Kod kuće je Mijo bio neprestance uz majku, pomagao joj u svakom poslu i pričao joj uz to o školi i drugovima, o učiteljima i svojim naukama, o knjigama, što ih je čitao, i tako materi davao dijelak svoga maloga života, da u njemu učestvuje, ali s njime živi i uživa. Taj njihov zajednički život svaki dan ukrašavao je njenu sreću novim sjajem i ljepotom. Šta je njoj sva muka i breme i tegobe rada, pod kojima joj se tijelo nemilice prigibalo i lomilo, šta joj je sve to naspram ove divne zajednice sa sinom?

Dok se ona za poslom bavila izvan kuće i znojila se za tuđe dobro, sinak njoj spremao za doček kuću, pripravljao večeru, nacijepao drva, nahranio živad, zalijevao bašću. A kad je sve bilo gotovo, sio bi pred kućom na klupu i čekao majku. Dan za danom tako. Naizmjence učio zadaću i gledao na Dravu, što se kao neka grdosija živina bez glave i repa provlači i puše bez kraja između pjeskovitih obala, nosi na svojim sivim leđima bijele parobrode s ljudima putnicima, crne žitarice lađe, žute drvarice i šarene šajke. Šajkači na drugom kraju vuku na debelim konopcima teške natovarene brodove, sagibajući duboko šiju k zemlji. Gologlavi su, bosonogi. Sunce im prži tjeme i leđa, a konop se duboko ucjepljuje preko ramena i prsiju. Onda opet sluša klopotanje vodenica i brojeći jednake im udarce, broji časove.

Sunce već i utonulo s velikim ognjevitim praskom u zažarene talase rijeke. Vrbe na drugom kraju izlazile sablastive kao avetinje u sutonu, koji nastaje. Guske se vraćale s paše kućama svojima, gaču iza glasa i vitlaju oblake prašine. I suton se polagano spuštao nad umornom zemljom kao koprena mira i pokoja. A kad bi vrijeme, Mijo ustane, i otrči gore u crkvu. Jer sad će pozdravljenje da zvoni i tu on mora biti. Bez Mije ne možeš da zamisliš zvona naša. Zna on, da ga je mati našla pod njima, i da je on tako reći čedo njihovo. Zato ih tako i voli da sluša. Njegova su zvona, i ona će njemu da zvone, njemu i majci njegovoj na sretanje. Kadgod zvona trebaju da zvone, Mijo se nađe na tornju. Stari zvonar rado mu je predao u službu, jer je sam već bio podosta ostario, a od svih pomoćnika, dječurlije gradske, što bi se tu našla, najvolio je Miju, jer je bio miran i pristojan i najbolje se razumio u posao. Kad je on potezao užetom, zvona bi sasvim drugojačije zvonila skladnije i zvučnije, čisto kao da su pjevala. Tako je Mijo ostao zvonarom i pošto

se s majkom preselio u Podravinu, pa i onda, kad je pošao u gimnaziju. Ako je u podne gdjekad i zakasnio poradi škole, izjutra i uveče, pa nedjeljom i blagdanom svagda se našao na mjestu.

Zvona su Mijin najmiliji razgovor. Njih kad sluša, na sve se drugo zaboravi, što je zlo i neprijatno, a vidi se samo, što je milo i lijepo. Iz njih vazda govoraše nešto prekrasno, veliko, strašno i opet ljupko umiljato, nešto, što je puno čudesa i miline. Sve mu srsi prolaze kostima, srce igra u grudima, duša hoće i da se smije i da plače od neiskazana milja. Sve to nešto diže sa zemlje visoko visoko do onih modrih visina, kamo se krile zvuci zvona i nestaju.

Oh što je Mijo bio sretan u one časove, kad su zvona govorila svojim anđeoskim jezicima. I još on nije znao, koja mu se više milila, da li zvona u njegovoj crkvi i majke njegove ili u očevoj crkvi. Njegova su nekako vedrija, zvonkija i veselija, čisto ti je, ko kad se nekad zasmiju, i s njima bi on da pjeva i da se smije. A ona druga kad zabruje svečano, polagano, duboko i ozbiljno kao da tutnji iz daleka bura pa pune dušu tugom i nekim slatkim bolom. A kad se jednom sastanu pa zazvone sva zvona i amo i tamo, to ti je onda istom sklad i život, da se ne da izreći. Nad Dravom se zvuci isprepliću i grle i ljube, klikću i pjevaju, kao da se jato anđela odovud i odonud uhvatilo u kolo pa iz stotine srebrnih grla pjevajući nose hvalu i vapaje ljudske pred prijestolje Gospodina, gdje su svi ljudi jednaki i Bogu dragi, pa odanle se vraćaju zvuci, mironosnici glasnici s utjehom i pomoći ojađelim stanovnicima u dolinu suza. Više puta, kad Mijo tako sjedi pred kućom pa sluša zvona, i ne mari, da sad nije i on tamo, da ih pokreće nego sluša sluša, pa mu se čini, kao da zvuci izlaze iz Drave, iz velike dubine vodene, gdje prebivaju bijele vile u staklenim gradovima i provode tamo čarobno kolo uza pjesmu i svirku.

Sto je puta tako sjedio pred kućom, slušao zvona i čekao majku, da se s posla vrati. Nebo gasilo jednu luč za drugom, hvata se i suton, još malo i ona će se da pomoli tamo na zaokretu. I onda Mijo poleti uza put spram majke, skine joj korpu s glave ili škaf, ili što je već nosila i ponesu oboje između sebe kući. Pa će onda Mijo na dušak sada da ispriča sve, što se preko dan dogodilo za njena izbića, kako je bilo u školi, je li bio pitan, pa kako je kod kuće, koliko se pilića izvalilo, kako je mačka ulovila miša, procvala stambolka u vrtiću, kako su tata i on spremili dobru večeru i još što šta. I tu se već na vratima pojavi i majstor Pero u kožnom zapregu s kapicom na glavi, pušta guske u kuću i čeka domaćicu.

Divna li povratka za Viku. Neka je još tako umorna od rada, kad se nađe u svojoj kući, niti više osjeća umora ni boli kakove . . .

I sad joj stiže i prvi pozdrav od doma njezina. Zastrujiše zrakom prvi talasi večernjih zvona. Oko nje i povrh nje zaljuljao se zrak od divnih zvukova, ustreperi unaokolo svaka travka, zaruji u lišću drveća, zazvoni svaka Dravina kaplja, pa se množe zvuci, slažu se i opet razlažu, rone u valove Dravine, šire se na daleko i opet se svi skupe u njezinu srcu. To su njezina zvona, pod njima se rodila i množila njena sreća i pod njima rasla i cvala u sve dane i noći. Pozna ona svaki glasak, i onaj najsitnijega zvona, što plačno pozivlje dušu s ovoga svijeta i vode ga u onaj drugi, bolji. Pozna i ono drugo, srednje, što veselo navješćuje jutrom bjeli dan, a večerom ga spokojno prati na počinak. I ono treće zna, jasno je i glasno, ozbiljno zove ljude na malu misu. A ono veliko, četvrto krupno i duboko dostojanstveno prati ostala tri kao pastir stado svoje i caruje nad njima, upravlja i podaje im punoću i divni sklad.

Što su se samo ono jedno veče divno i silno raspjevala! Nikako ih još nije onako čula. Tako su neobično puni zvuci, glasati, nekada utanje kao da će da zamru, onda opet zatutnje kao oluja. Ne možeš se naslušati. Tako niko ne umije da zvoni kao njen sinak. Vikino srce raslo od miline. Tako ti on svako veče pozdravlja svoju majku iz daleka već.

Žena pohita još više. Ne može dočekati, da se nađe se dvoje najmilijih ljudi, čime ju je Bog obdario i život joj ukrasio.

Zamukoše zvona. U taj čas stane Vika nasred puta kao ukopana. S lijeve strane krova suton blijedio je bijeli zid kalvarije, pred njom zijevnula crna grdosija. To je komad drvoreda, koji je ovdje tako gust, da kroz debeli splet kestenova lišća ni po danu sunce ne može da probije, ni po noći mjesečina. Pomrčina je tu i danju, a kamoli noći.

U Vike se nešto kao pretrglo. Oteščale joj noge kao presječene. Kao onaj crni drvored, tako se smračilo i u njenoj glavi. Misli se zapletu i zamrse i svih nekuda nestaje. I ona crna grdosija amo vreba na nju, da ju progutne. Srce joj od straha zamrzlo i odnekale čule se riječi.

— Aj ti luda glavo, kamo to letiš? Zar ne znaš, da tebi više nema povratka? Da nemaš, kamo da se vratiš? Da je tvoja sreća davno mrtva, zakopana?

Žena klone, skine kao u snu škaf s glave i sjedne kraj puta na rub jarka pod jedan kesten naspram kalvarije. Zguri se kao klupko, ruke savije oko glave i duboko je sagne koljenima. Zajaukne muklo:

— Isuse, Marijo, Isuse, Marijo, smiluj se na me!

I počne da se trese. Joj, sada će da dođe ono crno, ono strašno, i zamračiće joj pamet.

— Bože, spasi! vapila je posljednjim naporom.

A onda je pograbi ono strašno i poklopi je debelom pomrčinom. Obesvijestila se.

Pred njom tekla Drava, tekla bez prestanka, bez povratka. Ona je ne vidi. Za njom prolazili ljudi, ona ih ne čuje.

— Ih, kakva mi ti je ona avetinja pod kestenom? začuje se glas iz hrpa žena, što su prolazile s motikama preko ramena.

— Zar ne vidiš, čeljade je. Biće luda Vika, druga će.

— Ajde da je ovim klasom zagolicnemo po vratu, opet će jedna.

— Pusti, Boga ti. Sirota je. Biće sustala.

— Ipak, da je povedemo kući, da ne bi opet cijelu noć ostala pod vedrim nebom. Noći su već hladne, s Drave duva studen vjetar, predloži treća, pa se zaustavi kraj Vike.

— Ostavi, pouči je druga. Ona s nama ne bi ni išla. Naći će je već njen sin Mijo. Mladi je mjesec, onda on već zna, da je mora da traži.

— Kako to? zapitaju neke.

— Pa zar vi ne znate za njenu nesreću? Ada, vas onda nije ni bilo tu. Eto jadnica pogdjekad pomuti joj se pamet, pa onda izjutra ne zna, kamo se najmila na nadnicu, a na veče ostane negdje na po puta, ili što ne zna da pogodi kući, ili što je odviše sustala. Da nije njena posinka Mije, odavno bi se ona već negdje zimi noću smrzla. Al tako dijete je izjutra isprati na posao, a naveče poslije pozdravljenja ide pred nju.

— Pa kako joj se ta nevolja napopala?

— Eto, nesreća, moja Eva, uzdahne žena.

I sad stanu da pričaju, što su znale, žureći se mračljivim ulicama donjega grada.

— Bilo je to nekako pred godinu i po od prilike prihvati jedna, Vika se u veče vratila kući i našla čovjeka na umoru. Pala mu kap. Sve je na njemu bilo već mrtvo, samo oči su mu još žive. I neprestance je gledao na vrata, kao da ju je čekao. Kad je došla, i kao luda bacila se na nj, on sve joj hoće nešto da kaže, a ne može jezikom da krene. Bila ondje i kuma Reza te ona njega pita, da ne će možda popa. On očima veselo migne, da hoće, ali sve nekamo u stranu gleda. Pošaljemo dijete paroku. Zamalo, etoti ga natrag. Nema kod kuće ni popa ni đakona, odvezla se obojica nekamo preko Drave. Šta ćemo samo? Pero sluša, vidi mu se strava na licu, muči se, da nešto kaže. »Pa da pošaljemo po našega paroka?« pita komšinica Jela. Pero živo kimne glavom i najednom istisne promuklo »da«. Za kratko vrijeme dovede Mijo gospodina paroka. Ne bi bio došao, da je paroh bio kod kuće. Ali ovako samrtniku treba priskočiti, koje vjere bio, kad ga zove. Indi poda mu posljednju pomast i oprosti ga grijeha. Ta svi smo djeca jednoga oca na nebesima, ili se krstili li križali.

A Peru bilo milo. Čisto mu se lice bilo razasjalo. Viku nije puštao od sebe, dok nije prestao disati. Ona samo što nije šenula umom od tuge. Sve glavom udarala o zid, a na sprovodu htjela da skoči u raku.

— Na kojem su ga to groblju zakopali? pita jedna.

— Pa na našem. Vika ne će nego da kupi odmah grob i za sebe kraj Perina. Te trči od jednoga paroka drugomu i najposlije dopuste, da se smije sahraniti na našem groblju.

— Pa to još i nije najgore, prihvati druga žena. Umiru i drugim ženama muževi, pa opet ne gube pameti. Doduše ovo dvoje živjelo je lijepo i u ljubavi kao golubovi. Nikada med njima nije bilo zle riječi nego sušta dobrota. Sa susjedima se pazili, sve kako treba. A što su voljeli ono dijete, i toga više nema. Pravi uzor porodične sreće. Eh, bilo pa nije. Smrt dođe pa rekne: Dosta je sreće. Sad iznova prti breme nevolje i bijede. Onda dođe ono s kućom i to je Viku sasvim zatrlo i do kraja utuklo.

— S kakvom kućom? radoznalo pitala treća žena i poravnala ubradač, da bolje čuje.

— Pa zar ti ne znaš? zanagli prva i prometne motiku s jednoga ramena na drugo. Vraćale su se iz polja, gdje su okapale zemlju.

Ne zna ona ništa. Indi dobra zgoda, da se pokaže, što se zna. Dakle Vika lijepo sahranila muža. I lijepo mu je grob uredila. Ogradila ciglom, zasadila cvijećem, postavila gvozdeni krst. I za sebe sagradila mjesto. Sirotica, dosta se kao beskućnica potucala od nemila do nedraga. Neka joj je barem iza smrti stalna kuća, iz koje ju ne će istjerati.

I onda pokuša da živi bez majstora Pere. Pitaš je, kako joj je, a ona u plač i u jauk i izjadaće se, kako je sada kuća prazna, pusta, gluha i nijema. A ipak je Pero bio tako šutljiv čovjek. U danu ne bi progovorio pedeset riječi. Malo se čujavao. A ipak sada, kada ga je nestalo, vidjelo se, koliko ga je kuća bila puna.

I nije bila samo puna kuckanja čekićem po džonovima, nego puna blaga njegova smiješka, puna prijazna pogleda, puna dobrote, koja mu je sijevala iz vedra čela, iz svake tihe besjede njegove. Nema čovjeka što je Pero bio!

Jadnica. Zanemarila svoje mušterije, da ne mora izlaziti iz kuće. Boji se, da ne zanemari čas, kad se otvore vrata i ne vrati se Pero onako malo pognut, u kožnom zapregu s naočalima i da će kazati: »Hvaljen Isus i Marija«, pa će sjesti na tronog i kućom zazvoniće veselo kuckanje čekića. Tako je čekala dan za danom.

To kuckanje bilo joj priraslo srcu. Koliko je voljela zvona, toliko joj je bilo drago ovo čekičanje. I samo što joj ne puče srce, kad bi se sjetila, da ga više ne će čuti. Onda čučne, gdje god se nađe i u kuhinji knoz ognjište, na dvorištu nasred živadi, u kakvome kutu, prebaci pregače preko glave pa zakuka kao kukavica sinja. Onda je može da umiri jedini Mijo. Ogrli je po glavi, zaplače i slatko tepa.

— Mama, draga mama, nemoj da plačeš. Vidiš, biću dobar, slušaću te. Samo ne plači.

I to bi je utješilo. Tako prođu nekolike nedelje i Vikina prevelika tuga počela jenjavati. Ta šta i hasni jauk i plač, kad njime ne možeš da promijeniš, što se promijeniti ne da. Što smrt jednom uzme, ne vraća više. Tako je to. I bila bi se možda posvema umirila s vremenom, da nije došlo ono s kućom. A to je zazbilja jedna stvar, zbog koje se može da izgubi pamet.

— Dođu vam jednoga dana nekakvi ljudi Viki u kuću. Bila među njima jedna nacifrana ženska, tobože gospoja. Sve na njoj sušti svila i zveckaju zlatni lanci niz vrat. Nekada je prodavala kestanje, znam je još dobro. Sada te i ne gleda. No da, pogospodilo se to, Bog te pita kako i čime. Ele oni u kuću s nekakvim spisima i reknu, da su došli zbog ove kuće, koja po zakonu pripada njoj, jer je ona rođena sestra pokojnoga majstora Pere i baštinila kuću iza brata.

Možete misliti, kako je bilo Viki. Ne razumije ona ni riječi, što joj ti strani ljudi govore. Stoji kraj Perine tezge i gleda u jedno i drugo smetena, splašena.

Ova zar žena u gospodskom odijelu, pod nagizdanim šeširom da je sestra njezina Pera? Kakva sestra? Jednom je Pero spomenuo nekakovu sestru nesestru. Ali ona je zatajila brata svoga, kad se vratio iz robije, nije ga htjela više da pozna i odvraćala glavu od njega, kad bi ga srela. Odonda on nije više imao sestre . . . . .

I ta zar žena dolazi, da po nekakvom pravu sebi prisvoji ovu kuću, jer je kuća u nekakvoj knjizi upisana na Perino ime? Ova kuća, koju je ona žuljevima svojih ruku stekla, zar da nije njena više, hoće da joj otmu?

Vika se pograbila za glavu. Imala je i zašto. Pomislite: dođu li vam kakvigod ljudi, kažu se i iskažu se rod pokojnika i naprosto vele, ovo je sada naša kuća, a ti, koja si stekla, seli se iz nje, ili ćemo te iz nje napolje baciti.

— Ako ne vjerujete, govorila ta Perina sestra nesestra, evo prepis iz gruntovnice i to tačan i zvanično ovjerovljen. Pa ako vam ni to nije dosta, otiđite na porezni ured, tamo će vas poučiti, je li istina ili nije.

— Da ja zar moram da selim iz ove kuće? izmucala jadna Vika. To je jedino razumjela iz svega ovoga razgovora.

— Možete i ostati, odgovorilo joj se, ako isplatite zakonitu baštinicu, što ova kuća vrijedi. Ja drugo ništa ne tražim, nego što me po zakonu ide. Najprije valjaće da se procijeni kuća, jer joj je zbog popravaka narasla vrijednost...

— Zbog popravaka, što sam ih ja izvela ovim svojim žuljevim, krvavim prstima? provali Vika i zavrisne očajno: Pero, Pero, čuješ li ti to? Vidiš li ti to, što se od nas radi, od mene i od ove sirote, našega sina?

— Ovo dijete uopće i nema dijela na baštini, reče žena hladno i tvrdo, jer nije zakonom posinjeno.

No Vika zavikne strašnim glasom:

— Nema dijela na ovoj kući? A za koga smo je kupili i opravili, krvavim žuljevima iz rasula je digli, opravili, s ovih deset prsta zidali, tesali,

čistili i kako vi velite, vrijednost joj podigli? Čuješ li ti to, Bože, i možeš li trpjeti?

I Vika uzme glavom da lupa po stolu, čupa kosu i jauče, da bi i kamen proplakao. Onda odjedared skoči, uspravi se i strašno raskolači oči pa zavikne ispruživši ruke spram vrata:

— Napolje iz moje kuće, vi lupeži, haramije, razbojnici, napolje ili ću vas...

Te rukom zahvati među alat na stolu, pograbi nekolike sprave i zamahne njima spram nepoznatih ljudi. Žena u šeširu zakriješti, izmakne vratima i izlazeći napolje vikne razjareno:

— Dobro, dobro; predat će se stvar sudu i advokatu pa će se vidjeti, ko je lupeš i haramija.

Kad je Vika čula o advokatu, sroza se na stolicu i sve zaprepašćena izbulji oči preda se. Advokat, sud, zar to ne znači gotovu propast? Indi je sve svršeno i nema pomoći?

— Ao, Pero, Pero, zavapi groznim glasom, zašto si nas ostavio?

I sada da ste je vidjeli! Skoči kao pomamna, zaleti se po kući pa stane rušiti namještaj, trgati stvari, lomiti suđe, sve, što joj je došlo pod ruke nemilice ništila i vikala:

— Evo, ovo advokatu, ovo sudu, ovo vama, uzmite, grabite, nosite, lupeži, haramije. Sve nosite, i kuću i kuću, neka vam svijetli, crni zlotvori.

Bila sam ti ja upravo u kume Reze dvorištu, ko išla sam, da pozajmim sito. Čujemo mi Viku, gdje viče. Te hajde tarabi, da vidimo, šta je. A to upravo izlazila ona fina sestra Perina s mužem. Ljuti su, vidi se. Al tamo Vika sa ognjišta u kuhinji trga cjepanice pa vitla po kući i razbacuje živu žeravicu.

— Naopako, kumo, zapali Vika kuću, vičemo nas dvije.

I mi na ulicu, da ćemo preko. U to dođe mali Mijo iz škole.

— Eno ti matere, hoće kuću da zapali.

Dijete uleti u kuću, mi za njim. Odmah on k Viki, zagrli je, uzme joj iz ruke vatru i stane da je miri. A ona se brzo stišala i pala na klupu pred kuhinjskim vratima. Mijo pokupi žeravicu, onda sjedne kraj nje, stane je milovati i pitati, šta je bilo,

Dugo nije progovorila. Naposljetku počne da priča, ali tako joj se zaplitao jezik, da smo jedva razumjeli, što je htjela reći. Toliko smo razabrali, da joj neko hoće da otme kuću, da im prijeti advokat i sud i da hoće da otjeraju nju i Miju ispodovoga krova. Tu se sad ona opet zanosila, uzrujala, počela vrištati, i obezumljivati se i onda uhvati najedamput Miju za ruku i istrči na ulicu vičući:

— Evo im sve, neka nose .... Oj Pero, Pero, zašto si nas ostavio.

I sad potrči ravno na groblje. Tu sirotica stala rukama da ruje po zemlji i sve je jaukala i udarala licem po krstu, da se sva izranila. Mijo jedva ju je mogao odvući. Ali kad su došli pred svoju kuću, ona mu se naglo istrgla i otrčala u grad pa se ustumarala po gradu. Pred crkvom ju je Mijo našao. Čučala je pred vratima. I ništa za sebe nije znala. Pala je u tešku bolest i odvezli je u bolnicu. Kad je ozdravila, ona ravno otide do zvonarove kuće i odanle se više nije dala. Pamet joj se nikad više sasvim nije povratila. Živi kao i prije udaje u zvonara, samo šo joj je dao ljetnju kuhinju mjesto one drvene komore. Nada se zar, da će se ipak jednom naplatiti, premda mu ona radi kao i prije.

— A šta je s kućom?

— Sud ju je zapečatio i predao sirotinjskome ocu na čuvanje, dok se proces ne svrši. Ali kako se ona ni jedamput nije odazvala pozivu na ročište, odugovlačit će se stvar i za nekoliko godina.

— Jel moguće, da će joj uzeti kuću?

— Eh moja draga, svu valjda ne će, ali u najboljem slučaju dobiće zakoniti dio, trećinu, petinu li i sve nepretnine. Mijo ne će dobiti ništa.

— Ipak ima nepravice na svijetu.

— Eh, šta ćemo, kad je tako.

— A znate li šta je bilo? Ona sestra Perina tužila Viku, da ju je napala sjekirom. I jer Vika nije imala svjedoka, umalo je ne zatvoriše. Srećom ležala je upravo onda u bolnici i liječnici su rekli, da nije zdrava u glavi, pa se tužba odbila.

Tu se žene rastale i otišle svaka na svoju stranu.

JAGODA TRUHELKA.

(Nastavit će se.)

NAŠA BAKA

Kao da je sada vidim
Kako kroz vrt teško šeta,
Ramena joj pogurena —
Od tereta dugih ljeta;

Pa ubire cv'jeće šarno,
Da nam kiti grudi male·
Zabavlja nas i cjeliva,
Priča priče, zbija šale.

Staračko joj bl'jedo lice
Od tog dana nestalo je
Što unučad može grlit
Tepajuć im: »Moja rano«.

Al' ta sreća ne bi duga...
Razori je jednog dana,
Njenog sina, našeg oca
Samrt rana i prerana.

Od toga dana nestalo je
S usana joj blagog sm'ješka,
A u srcu mučila je
Žalost, bol i tuga teška.

Pa kad zatim proljet svanu,
I zablista njezin čar,
Metnuli smo naše bake
Mrtvo t'jelo na odar.

Pirkao je vjetrić tiho,
Nanosio s drvlja cv'jeće,
A oko nje gorile su
Voštanice, smrtne sv'jeće...

Žalili smo za njom mnogo,
Cv'jećem smo joj grob kitili,
Molili smo za nju vazda:
»Pomiluj je, Bože milil«

Sve je to već bilo davno
Napušten je onaj kraj.
Zapušten je bakin humak,
Sad uživa Božji raj.

Katica Agić.

JUTRO

Hirovit vjetar višnjin dira list,
O koru hrasta kucka mladi ptić,
U lazur oblak letí b'jel i čist,
Još malo tek i sunce će se dić'.

I prvi sunčev kad zaplamti trak,
Oživit glog će, trešnja, list i cv'jet,
Od ptičje pjesme zazvonit će zrak.
Od proljeti se raspojasat sv'jet.

B. G.

NA POČETKU ŠKOLSKE GODINE

Započeo u srednjoj školi onaj prvi sat, poslije kojega još ne mogu profesori zapisati o svom radu u razrednicu na primjer: »Vježbao dragulje« ili »Slike pitao i vježbao« ili »Pitao Evropu« ili »Pitao ribe« i t. d., nego će se poslije ugodna odmora u praznicima i oporavka živaca s nekim svježim zanosom čovjeka, koji je i opet na početku ozbiljna posla, pristupiti razrednici i dostojanstveno zabilježiti: »Upoznavanje učenika«.

Jedan od nastavnika odloživši pero šeće po zbornici i stao kolege zabavljati, jer on je bio u najzanimljivijem razredu — u 1. razredu. Odmah s prvim učenikom bio je ovakav razgovor:

— Kako se vi zovete?

— Miško.

— Kako još?

— Miško.

— A imate li prezime?

BRANKO ŠENOA: OSIJEK, DRAVSKA VRATA.

Miško se stade ogledavati po razredu, brizne u plač i jedvice se izvukla izjava, da se mali zove Miško Čvorak.

Pregledavajući školsku domovnicu zapita nastojnik drugoga maloga:

— A kada ste se Vi to rodili?

— Rodio sam se dne 20. lipnja . . .

— Da! Tako Vam je napisano u školskoj domovnici . . .

— To je moja mama pisala!

— No ovdje u krsnom listu ipak g. župnik piše, da ste se rodili dne 22. lipnja!

— Molim ne!

— Pa odakle Vi to znate?

— Moja mama ima napisano, kada smo se mi rodili i tamo piše: dne 20. lipnja.

— Pa gdje je to napisano?

— To je arak papira, jedan akt.

— A ako je pogrješno zapisano?

— Molim, ja znam, kada sam se rodio. Tata nama uvijek kaže, kada se tko od nas djece rodio, a mama je to sebi zapisala. —

Spočetka maloga čovjeka u srednjoj školi iznenađuje, kada mu stane školski veliki čovjek s dugačkom bradom gledajući preko naočara govoriti »Vi«. Mali čovjek još ne može sebe zamisliti odijeljeno od porodične zajednice, kojoj pripada. Prvi put je sada u životu odvojen od porodice, otac ga smjestio u gradu, a on odgovara na pitanje:

— Gdje V i stanujete?

— M i stanujemo u Gundincima.

— To ne pitam čovječe!

Htio bih znati, gdje t i ovdje u ovom našem gradu jedeš i spavaš?

— U Lavovoj ulici.

Dakako da se prvak ubrzo priučи i na »Vi«, jer je u njega silno razvita sposobnost prilagođivanja. —

Pisale se toga sata i đačke iskaznice, pa kod ovakova posla stao jedan plakati, ustaje i piskutajući izjavljuje:

— Molim, ja sam sada sve pakvario! Napisao sam u svojoj iskaznici prezime svoga susjeda.

Nadstojnik ga umiri. Odmah je opazio, da je to dijete s jakim afektima, brzo se uzruja i onda sve pokvari. Da mu novu iskaznicu i zapovjedi, da još jedamput isti posao radi, ali polako i bez buke. Inače je nastojniku poznata porodica ovoga maloga, pa vidi, kako je istinita tvrdnja, da plačljive majke imaju plačljivu djecu, zato stane pripovijedati, da se u muškoj srednjoj školi ne plače. Ako tko zna plakati, ali lijepo, neka ide u žensku realku. No još se nije svršilo predavanje o plakanju, kad li zaori u razredu drečanje, ali ovaj puta zbilja opravdano!

— Što Vam je za Boga?

— Molim, ja moram plakati. Ne mogu van.

— Kako ne biste mogli! Samo Vi idite, ali trugi put treba i ustati i zamoliti dopust.

— Molim, ja ne mogu van. Htio sam već za odmora prije ovoga sata, ali vani je bilo svuda sve zaključano.

Ovo se pitanje moralo sada riješiti i pošto je školski podvornik pozvan na red zbog krajnje nemarnosti već prvoga dana u školskoj godini, onda je nastojnik stao djeci i o tom pripovijedati, kako mi moramo nastojati, da bude red u školi, treba da točno svi dolazimo u školu. Najpametnije je poći od kuće oko 7 i pol sati u jutro, da se ne stigne pred školsku zgradu ni prerano ni prekasno.

Već drugoga dana neki je prvak znatno zakasnio. Nastojnik ga zove preda se:

— Zašto ste zakasnili?

— Molim, ja sam pošao od kuće, kako ste nam rekli, u 7 i pol, ali mi predaleko stanujemo, pa sam zakasnio.

Za koji dan drugi neki prvak zakasnio u školu za čitavi prvi sat. Poslije dugoga preslušavanja doznao nastojnik, da je ovomu prvaku otac kupio tramvajsku kartu. Malomu se osobito sviđa vozikanje u tramvaju i pregledavanje grada, pa se svako jutro vozi sve donle, gdje tramvajska pruga uopće prestaje, a onda tek odavle opet natrag do srednje škole. Toga se dana nešto na tramvaju pokvarilo, pa je zapeo, a novopečeni srednjoškolac dospio u stupicu, te se tako njegova tajna doznala.

Inače poslije početnih pouka i vježbi prvak ostaje do konca školske godine onakav, kako drugi hoće. Prvak unosi u školsku sobu i nekih ugodnosti, koje se ne osjećaju toliko u ostalim razredima. U prvakovu razredu na primjer ne iznenađuje, ako učenici zamole predavača, neka samo još malo dalje pripovijeda, premda je školsko zvono razglasilo svršetak sata. A tko ne bi slušao, kako eto profesor završivši svoj znanstveni opis psa dodaje i nekoliko pripovijesti o pasjoj vjernosti, pa baš sada priča o nekom psu, komu je gospodar umro. Školsko zvono zvoni, a prirodopisac na molbu svoji đaka s ponosom nastavlja pripovijest dalje, kako se taj spomenuti pas pridružio sprovodu, došao je ća do groba i onda su svi već otišli, a taj pas ostao na groblju i legao baš na grob svoga gospodara. Tišinu i šutnju u razredu prekidaju uzdasi. Neki prvaci brišu suze.

SCHOLASTICUS.

UDES SLIJEPCA

Početak je mjeseca veljače. Obzorje je prekrito tamno-sivim oblacima, iz kojih na časove lepršе snježne pahuljice. Ležim u bolnici sv. Luke napučenoga grada Z. Cijelim mi se tijelom razasuo osip. Po zanimanju sam novinar. Ne spadam među one odličnike, kojih se rukopisi još vlažni od crnila nose u redakciju. Htio sam biti velik, snažan svojim mislima, ali mi to do sada nije uspjelo. Uzrok mi je poznat. Čašica vina, društvo, orgije, sve je to djelovalo, da mi čvrsta odluka malakše, premda sam često naglašivao u mojim člancima rad i samo rad, ipak se sâm toga gesla nijesam držao. Od novinarskoga rada slabo sam živio. Zarada je bila malena, gotovo nikakova. I tako su dani prolazili puni ogorčenja, tople nade a i spoznaje, da još nije došao čas, kada ću svojim stilom osvojiti javnost. U tom iščekivanju povlačeći se kojekuda, obolio sam. S nekoliko dinara, kojima sam se imao budući dan prehraniti, pošao sam u bolnicu. Razumije se treći razred. Smjestiše me u malu sobicu s tri kreveta. Moja dva bolesnička druga dva su posve obična čovjeka, o kojima ne ću ni da mislim.

Danas je deseti dan, što sam ovdje. Oko podne oprostiše se sa mnom oboijca sustanara, jer su ozdravili i pušteni svojim kućama. — Tišina, koja je nastala iza njihova odlaska, godila je nesređenosti mojih misli, mojih osjećaja, i ja sam proležao nekoliko sati bez ijedne jače misli, ijednoga dubljega osjećaja. Pogled mi je počivao na niskom stropu povrh glave, na kojem je bilo bezbroj mrlja prošlogodišnjih muha. Zureći tako osjećam umor i zadrijemam ....

Škrip brava i vrata na mojoj sobici trgnuše me od sna. Bio je već sumrak. Razabrao sam glas bolničara Joška, koji je govorio: »Pazi«! Za čas mi je oko uočilo uz Joška još jednoga muškarca, nesi-

gurnih kretnja, visoka uzrasta. Joško mu je pokazao krevet tik do mene, a došljak se spustio na nj, kao da nije već odavna sjedio. Jošku ovaj odmor nije bio po ćudi, pa će mu odrješitim glasom — »Svuci se, imam ja i drugoga posla!« Neznanac se lecnu poradi toga postupka, ali posluša«.

Joško je otišao .... S ulice sinu svijetlo uličnе rasvjete i obasja pridošlicu. Oko mi zapne o napadno velike crne naočale, što ih je došljak imao na nosu, o mekanu kapu i o odijelo trošno, pokrpano, izderano bez puceta. Svlačio se lagano, kao da mu se ne će, ili kao da se stidi tih dronjaka, što ih nazivlje odijelom. Doskora je legao i umirio se. Da li je znao, da sam ja ovdje ili nije, toga nijesam mogao iz njegovih kretnja zaključiti. Htio sam s njime započeti razgovor — ali kako? Zakašljem se ....., okrenem se naglo ....., a moj krevet zacvili, kao natovarena kola .... Neznanac se trgne pridignute glave, okrene se spram mene i upita: »Tko je još tu?« — »»Ja, bolesnik, kao i vi!«« — »A tako! — bar nijesam sam« — uzvrati došljak — »oprostite, što sam unišao u sobu kao divljak, razljuti me taj vaš Joško. Povlači me tim dugim hodnicima, kao vreću«. — »»Zašto ste se dali povlačiti, kad možete sami ići««? — »Ne, ne mogu — ja sam slijep«! — »»Slijep««! šapnem ja više za sebe, a on uzvrati — »Da, slijep, hvala providnosti!«

Osjetim neko posebno nagnuće spram toga slijepca, ustanem, priđem k njemu, potražim mu ruku i pozdravim ga ... On trgne ruku i brzo propenta: »Ne hvatajte se me, srabljiv sam, ja sam Eduard Roguljić, pitomac zavoda za slijepe«. — U taj čas došao Joško, zapalio plinsku svjetiljku, objesio bolesničku cedulju nad glavu Eduarda i rekao mu: »danas ne ćete dobiti večere, jer nijeste u staležu«.

Kako nas je Joško ostavio, primakao sam se slijepcu, da ga izbliže promotrim. Nikako nijesam mogao vjerovati, da taj čovjek ljupke spoljašnosti i velikih crnih očiju ne vidi, a ipak je bilo tako.

Te sam večeri mnogo s njime govorio i mnogo toga doznao, o čemu dosada ni naslućivati nijesam mogao, premda sam dosta čitao. Vrlo me iznenadila njegova tvrdnja, da ga sljepoća ne čini nesretnim. »Lako bih ja to snosio — govorio je on, da nema druge rak-rane, uz koju je sljepoća prirasla, a to je bijeda. Ona muči više od sljepoće. Sljepoća je po njegovu mišljenju nezgoda, a nikako nesreća. — »Tu bi nezgodu mogao svako od nas vrlo lako podnositi, kad bi sugrađani zdravoga oka imali dubljega razumijevanja za socijalne probleme. Mnogi od njih misle, da su time izvršili svoju socijalnu dužnost, ako slijepca nahrane, obuku i smjeste pod siguran krov. Više ni on od života ne traži! To veliko dobročinstvo kulturnoga čovjeka zadovoljava tek jedan postotak slijepaca, dok je većina nezadovoljna i ogorčena tom spoznajom ljudi, i upravo tim postupkom izazvana, da razmišlja dublje o sebi i o svojem položaju«.

Eduard priznaje, da je gubitkm vida slijepcu — koješta uskraćeno. — Gdje su one ljupke boje u svim svojim niansama, o kojima se pjeva, piše, govori, gdje su oni vidokruzi s planinske visoravni, što čovjeka napajaju poezijom, religijom, što ulijevaju u njega snagu života. Gdje je ona slobodna kretnja, koja te ne sprečava u izmjeni mjesta, pa si slobodan kao ptica na grani. Gdje su oni osjećaji, koji se bude u duši svakoga čovjeka, kad uočuje pred sobom djevojče, djevojku, ženu čista lica, blistava oka, koraljnih usta, gdje je sve to? To su tek riječi, puste riječi, što nas svaki osjeća u duši, čega ne može ni kruh svagdanji, ni engleski latak, a ni kneževski dvorac nadomjestiti. U bludnji su oni, što dijele svagdanju manu bijednim slijepim stvorovima, to su Pilati, koji hoće, da savremenom gestom udovolje svojoj savjesti.

Na moju konstataciju — da mu je život strašno pust, bez čara, bez svrhe — uzvratio je Eduard, da nije i nastavio: — »Bio bi, kad uz tijelo ne bi postojao i duh, koji svojom jakošću svladava te goleme zapreke, koji svojom snagom vještački spaja prazne prostore, što ih mrtvo oko u duši ostavlja, pa onim, što imade, tako vještački prepleće, da na koncu ni ne osjećamo taj veliki gubitak vida. Dva su muža — reče on — Klein i Häny zavirili bar donekle u dušu slijepca, ali tek na poticaj prosvijetljene slijepe Marije Terezije von Paradies. Tek donekle, jer tu dušu ne će tako lako oko zdravoga čovjeka prozrijeti, jer se ona sakriva za tamni veo, kuda eter ne prodire. Mi se vas bojimo! Mi vam ne vjerujemo, jer smo iskusili, da smo vam tek oruđe, kojim polučujete vaš ugled, vašu međusobnu ocjenu, što se izrazuje u dobroti i plemenitosti. Zašto nas ne smatrate ljudima, zašto smo vam podređeni i zašto nas obasipljete osjećajem milosrđa, kad nas to toliko boli, toliko vrijeđa. Još nijesam naišao na čovjeka, koji u meni gleda sebi ravno stvorenje, već u svakoj njegovoj riječi, kretnji osjećam, da sam ništa.

Vi to odviše strogo prosuđujete — presiječem riječ Eduardu — iz vas govori ogorčenost i potištenost! — »O, to ne, fakta, fakta, gospodine, hoćete li čuti suštu istinu, hoćete li, da vas fakta biju, da vam pokažu golotinju vaše ljubavi, kojom toliko manevrirate, u kojoj je više egoizma nego ičega drugoga. — Slušajte! — uze govoriti Eduard — Otac mi je bio učitelj. Oslijepio sam, a da mi roditelji sami ne znadu kada. Maleni dohoci mojega oca nijesu dopustili, da na meni liječnička znanost eksperimentira. Rasao sam u kući potisnut znatno u pozadinu. Da me se majka na čas oslobodi, odvela me ocu u školu. Ja sam slušao, drijemao, zijevao, jer su me očevi upiti, stavljeni na školsku mladež obično mimoilazili. Ocu je bila milija čašica, nego li slijepo dijete. Ja sam to osjećao, pa sam ga izbjegavao. Školska su mi djeca bila mnogo privrženija od mojih. Ja sam s njima učio, dakako sve napamet, a oni mi čitali štiva iz čitanaka i razne pripovijetke iz školske knjižnice, što sam ih kradom donio. Jednoga dana saopći mi majka, da ću u školu za slijepe u Z. Nijesam se tome ni veselio ni žalostio, bilo mi je svejedno. Tamo sam prožívio šest godina. Moram priznati, da sam doista svoje znanje proširio, sredio ono, što je u meni nesređeno bilo, i osjetio mnogo ljubavi za život, volju za samozaradu, koju nam u školi utuviše.

Danas o toj školi imam drugi sud. Nema u njoj ništa, to bi se odnosilo na bit slijepa čovjeka, na njegov duševni razvoj i na iskorišćivanje tjelesne i duševne snage, da na toj podlozi sagradim svoju

budućnost. Građani zdrava oka ulaze u taj hram, djelo prosvjete, čude se slijepim mališima, kako odlučno odgovaraju školske predmete, kako osobito upravo preciozno odgovaraju stvarnu obuku, tu gotovo ne iščezava ni jedna karakteristika životinja, stvari, što više govore o bojama, kao da vide. Prostorije lijepe, namještaj pristojan, a hrana dobra, da si mnogi od posjetnika želi na sam Božić takovu imati. Žene taru suze od ganuća, a muškarci čestitaju upravi, predsjedništvu na neizmjernoj požrtvovnosti i na kolosalnim, kulturnim tečevinama. A ja velim teater, veliki teater, koji zadovoljava gledaoca, a muči glumca do očaja do ludila.....«

Nekoliko bolnih trzaja preleti licem Eduardovim i on nastavi: »Šest je godina brzo prošlo, i ja sam se jednoga dana za ljetne žege našao u kući mojih roditelja, kao apsolvent. Što sada? — pitao sam sâm sebe, a pitali se i roditelji međusobno, pitali mene, a ja ne odgovaram, jer ne znam odgovora. Imam svjedodžbu s vrlo dobrim ocjenama, nešto prakse u orguljanju, a pored svega toga sam neuposlen. Ta neuposlenost dovela me do raznih misli, do spoznaje moje sljepoće i do neobuzdane čežnje da vidim. Htio sam vidjeti pošto-poto, da ne budem ovisan ni o kome, već o radu svojih ruku. Na časove sam proklinjao školu, koja mi je mnogo toga otkrila, mnogo toga dala, ali me pritom ostavila pravim slijepcem, na teret drugomu. Sada sam tek počeo uviđati, od koje li je važnosti vid, i kako je njegova snaga neprocjeniva, upravo uvjet za život. Izbjegavao sam svakoga, najugodnija bila mi je samoća. Misao i volja za vidom zavladala je mojom dušom tako snažno, da je sve kraj mene iščezavalo, a ja sam snivao, da vidim. Da li sam vidio ili nijesam — ne znam, ali ono, što sam nazivao vidom, to mi je u snu godilo, bio sam zadovoljan.

U tom naprezanju protiv prirodne nemogućnosti zastruji mojom nutrašnjošću topla nada, da će ugaslo oko uskrsnuti, i ja tim uskrsnućem postati čovjek, s pravom na život i uživanje. Tu je nadu potaklo hodočašće u Lurd iz mojega mjesta. Lijepe propovijedi Isusovca Ivana pune zanosa i čvrste vjere o Lurdskoj Čudotvorki, uzgibaše u mojoj nutarnjosti lagane talase religijoznih osjećaja i ja bijah uvjeren, da ću svoje čeznuće samo tamo polučiti. Koliko slatkih osjećaja, trijeznih misli prohujalo je mojom sviješću, da ću progledati, da ću obuhvatiti sve ono, što sam kroz dva decenija svoga života izgubio, i da ću jednom postati ravnopravnim članom ljudske zajednice. Svoju sam odluku saopćio ocu. Otac se usprotivio govoreći: »Kakav Lurd, odakle meni novaca za tako dugi put, a konačno tko jamči, da ćeš progledati. Nemam novaca, niti imam što prodati! Trpi moj sine! Nisi ti jedini! Ima takovih mnogo!

Majka je bila zanešena tom mišlju i bez znanja očeva posudila u selu 200 K, što dakako nije bilo dosta, — no ona je učinila svoje! Bila bi više, ali njen kredit postigao je tim svoj vrhunac.

Kad su sumještani čuli o mojoj nakani i saznali za majčinu požrtvovnost — poveli me sa sobom...

Moje je hodočašće bilo uzaludno. Ozlovoljen, ogorčen izgubio sam svaki smisao za život. Otac Ivan tješio me iskreno, prikazujući mi odluke Božje, koje mi ne možemo shvatiti ni procijeniti.

Na povratku iz Francuske posjetio sam s njime sljepački zavod u Lyonu. O. Ivan vješt franc. jeziku bio mi je tumačem u tom učilištu. Bože moj! — uzdahne Eduard, a licem mu se prosu izraz sretnoga osjećaja, što je strujio u taj čas njegovom dušom. — To, to je nešto! Već na pragu ćutite, da ste unišli u prostor čist i zdrav. A naukovna osnova? To je doista sastavni dio slijepčeve psihe, iz koje se razvija bogati duh, plemenito srce, čvrsto i okretno tijelo, na kojem nema tragova sljepoće. A da vidite, gospodine, tu zbirku učila, to je remek djelo ljudske ruke, ljudskoga nastojanja. Sve možete tu naći, što škola treba, sve je u skladu i proporciji sa zbiljom. Doista čovjek ne treba vida, jer mu ti modeli i uzori daju jasne predodžbe o svemu, što ga okružuje, što oko njega bistvuje. Tu sam se sjetio stihova našega slijepoga pjesnika Branka:

»Ne treba nam više vida
I sljepoća lance kida«!

To je učilište, to je kruna čovječjega rada na polju prosvjete i humanosti. Tu slijepac živi i radi kao čovjek, a ne kao parasit, kojemu se dnevice prigovara za dobro, što ga prima iz ruku onih, koji su se u većini slučajeva sami nametnuli, da im budu skrbnici i štitnici. Tu se ne ide uprljan, poderane odjeće, obuće, tu se ne drži higijena samo na papiru tu radi čovjek za čovjeka, odrasao za neodrasla, obrazovan za neobrazovana. Ovdje je usredotočena etika, moral, ovdje vlada ljubav i čvrsto uvjerenje, da slijepac nije firma bolesnih ambicija pojedinaca, već ravnopravni član ljudskoga društva u nešto nezgodnijem tjelesnom položaju od drugih. Upoznali smo ovdje nekoliko slijepih učitelja, majstora, a i ravnatelj im je sudbonosni drug. Oni upravljaju zavodom, daju ideje, a njihovi suradnici pomažu kod realizacije istih držeći se dosljedno jedni i drugi one: »Neka nezna lijeva, što daje desna«! Ovdje sam zaboravio na svoj neuspjeh u Lurdu, preporodio sam se od temelja i htio sam ostati među njima, ali razdiobe ljudskoga društva, države i državice, nacionalitet i politika ne poznaju težnje slijepčeve, ne poznaju puteve, po kojima bi se slijepcu dala odmazda za izgubljeni vid«. —

Na zvoniku obližnje crkve udaralo je 12 noćnih sati.... Niti sam ja, a niti Eduard očutio sna. Ja sam slušao iznesene činjenice s velikom pažnjom.

Eduard je zastao i tro desnom rukom čelo, na kojem su se sabrale kaplje znoja, koje su uslijed reakcije uzburkane cirkulacije izbile na površinu.

Nastavite! rečem poluglasno, jer jaki ton mogao bi ga smesti u nizu događaja...

— »Iz Francuske sam stigao kući potišten, slomljen, ne toliko radi Lurda, već poradi većih nesređenih prilika. Čudno je to u nas! Na stotinu se mjesta započinje radom, a nijedan da se dovrši, upotpuni, da svojom aktivnošću bude doista ono, radi čega je započet. Originalnosti u nas nema! Povodimo se za drugima. No u svojem procjenjivanju ne kopiramo od temelja, već djelomice, obično površno, komentirajući to s primjenom na naš narod t. j. da bude nešto u skladu narodnoga duha i narodnih potreba. Na koncu doživljuju i kopije i

domaći original fiasko, postaje nedonošče sa spoljašnim i nutarnjim abnormalitetima. Mnogo toga imamo, ali je malo dotjerano do mogućega savršenstva, s kojim bi se mogla socijalna bijeda ublažiti i zauzeti u kulturnom svijetu karakter prosvjete i napretka«. —

Gospodine, vi govorite ispravno, ali ste strog u svojem prosuđivanju, vi ne računate s prilikama, u kojima smo se nalazili i nalazimo, vidite prilike, te nesretne prilike. — »Ha, to je smicalica — doskoči Eduard — kojom me tješite, da ne očajam poradi sljepoće, jer bih samo vidio oko sebe zlo. Nijedan se od tih nije lišio vida, da spasi dušu svoju, nijedan se od vas nije posvetio onoj misiji iz duše, za koju se u novoj kreiranoj instituciji oduševi. Mnogo je zvanih, ali malo odabranih, to vrijedi za

RAČKI: VOJVODA BAUK U ČENGIĆEVU ŠATORU.

vaše okate i za naše prijatelje prosvjete i napretka. Pustimo to, svršit ću o sebi, o slijepcima, da se uvjerite, da je naše ogorčenje spram sebe i Vas opravdano. Čujte dakle dalje!!!

Jednoga je dana dotrčao opć. liječnik, pa na brzo, kao da je na pamet naučio ispripovijedio o silnim čudesima, što ih svojom vještačkom rukom i visokim znanjem proizvodio okulista M. — Pođite s Eduardom onamo, uspjeh zajamčen, Eduard će progledati! Otac oblijeće s bijanko mjenicom po selu, traži žirante, nađe ih, digne novce, i ja s njim u Z. Nalaz okuliste povoljan, vid zajamčen, ali ne operacijom, već sistematskim obnavljanjem krvi. Bolnica dupkom puna, a otac me ostavi kod profesora Z. U kući je živio profesor i njegove tri sestre Adela, Elza i Viktorija. Adela i Elza bijahu već poodmakle u dobi između 30—35, Viktorija je bila 22 godine i bila je prve godine na filozofiji. A-

dela se i Elza bavile kućanstvom i čitanjem kojekakovih romana, Viktorija je imala lijepu zabavnu i znanstvenu literaturu, pa sam uz nju proboravio kroz svih šest mjeseci mojega neuspješnoga liječenja. Ona me je svakoga drugoga dana predvodila liječniku na injekcije i vodila brigu o tom, da točno uzimljem ljekarije, koje mi je okulista propisao. Polazio sam s njome na predavanja, gdje sam puno toga pokupio. Boraveći uz nju, zaboravio sam, poradi čega sam došao u Z., a da budem iskren i na sljepoću. Njezinim druženjem i radom, koji je od jutra do u kasnu noć tekao, nijesam ni dospio razmišljati o sebi. I u to sam vrijeme došao do spoznaje, da slijepce može bar donekle zadovoljiti intezivan duševni i tjelesni rad.

Jednom nas zgodom poslije predavanja zaustavi u sveučilišnoj auli stari profesor psihologije, te se upustio sa mnom u razgovor. U početku je govorio s mojom pratilicom, a onda sa mnom. Njega je mnogo toga interesiralo obzirom na moj duševni razvoj. Oko nas se sakupilo mnogo študenata, a vrijedni je starina govorio slušateljima o meni kao slijepcu i o mojoj duši. Rekao je među ostalim: »Gospodo, to je poseban svijet, kojega mi ne razumijemo! Njegova je psiha za nas nepristupačna, premda osjećamo njezinu energiju kao u ovoga mladoga prijatelja. To je studij, koji iziskuje mnogo napora i vremena i nema jamstva za faktično stanje. Da li fiziološki procesi nastupaju u istim dimenzijama s podražajem i kako se stvara duševna sadržina bez oka, to je za sada tajna. Mi naslućujemo i pomažemo si dosadanjim psihološkim zakonima, da si tako posao olakšamo. Taj još neriješen problem u rukama je slijepaca. Oni će danas — sutra, kad se pridignu svojim znanjem do nas, mnogo lakše i tačnije otkriti psihičke zakone, koji će se moći samo na njih primijeniti. Oni ne zaostaju u bistroumnosti, prosuđivanju i pamćenju za nama. Svijet ih poznaje, otkada i sebe. Izraelci, Egipčani, Grci, kao i Rimljani, a i novo doba poznaje njihov intelekat, koji nije inferioran, što više individualan i snažan. Ne smijemo ih prezirati, ni žaliti, jer je u njima nastavak božanstva kao i u nama, tek ih rđavo raspored društva potisnuo u pozadinu, da jednom skupivši snagu svoga duha što snažnije istupe. Naš ih narod štuje, jer gleda u njima neka mistična bića, koji kao jaganjci snose trh života za grijehe svojih otaca. Građanstvo osjeća za njih sućut, jer po smatraju svojom kršćanskom dužnošću, dok je inteligencija, u koliko je imamo, spram njih hladna i nehajna. U najnovije doba stvoriše učilišta i domove za slijepe, da im metodičkim putem njihovih stručnjaka obogate duše i oplemene srce, a ruke usposobe za pošteni rad.....

Još sam nekoliko puta bio s tim našim naučenjakom, koji je u ime nekoliko milijuna našega naroda prvi progovorio nešto više o slijepima. Od tada su se akademičari družili sa mnom, kao da sam im drug i vodili me na svoja literarna, politička i socijalna sijela. Bilo mi je lijepo, doista lijepo i nikada mi više u životu ne će biti tako. Htio sam se posvetiti po uzoru francuskom učiteljskom zvanju za slijepe, ali su mi tu nakanu još u začetku ugušili. Uprava uzgojnoga zavoda i predsjedništvo njegova društva snebivaše se od te moje odluke, te me proglasiše suludim i skoro su me izručili na promatranje. Došavši do spoznaje stvari pregorih i taj naum. Tu me je još i Gospod podupro, jer u času te krize stigne mi brzojavna vijest, da mi je otac umro, a okulista konstatirao nakon 6 i po mjeseci, da mi svojim znanjem ne može pomoći, neka se po mogućnosti sa sudbinom sprijateljim, koja je doista teška, ali je život kratkoga vijeka, pa će i ona s njim dovršiti. Morao sam kući..... Oprostio sam se sa svojom pratilicom, iskrenim prijateljem, za kojega sam osjećao mnogo, više no što sam smio ja slijepac, bezkućnik, bez zanimanja, bez budućnosti.....«!

Eduard se uznemirio, a iz ugaslih očiju otisnuše se dvije krupne suze, koje je on htio ukloniti mojem pogledu rukavom otrcane zavodske košulje..... U našoj je sobi zavladala posvemašnja tišina, s ulice dopiraše krika i pjesma noćnih veseljaka, kojima je dan prekratak za njihovo uživanje. Eduardove se grudi naglo nadimahu, a obrazi bijahu zažareni. Od časa bi do časa teško gutao, kao da sprečava uzdah, krik, suzu..... Dosta smo dugo tako bili, snatrili svak za sebe, dok se Eduard nije naglo pridigao, sio na postelju i punim glasom doviknuo:

»Čuli ste sve, čujte još i epilog! Tri godine kasnije umrije i majka. Ja sam ostao sam. Koliko sam joj zalogaja kroz ove tri godine uskratio, znala je ona, a znao sam i ja.... Koliko se suza otisnulo niz njezino patničko lice nad mojim udesom. Čuo sam ih kapati, osjetio sam njihovo vlažno, toplo isparivanje. Nijesam joj mogao pomoći, nijesam joj mogao ni časak nadom naplatiti. Nemoćan sam, nesposoban za privredu, a Francuska je, ta obećana zemlja mojih snova daleko, koja me ne priznaje, gura me od sebe kao tuđinca, kao namet. A što da radim? Zar da pođem prosjačiti? Ne, nikada ne! Toga mi ni majka ne bi dopustila, premda je to ona činila među prijateljima, ne za se, već za me. Ona se smatrala sukrivcem moje nezgode, zato je trpjela i snosila besprimjernom snošljivošću. Umrla je..... Riješila se muka, a ja?

Na glavnoj skupštini društva za podupiranje slijepaca, koje je već imalo uzgojni zavod za slijepe, odlučiše većinom glasova, da se stvori dom za odrasle slijepe, gdje će slijepce podučavati u košaraštvu i kefarstvu po njemačkom uzoru.

Kupili imanje nedaleko Z., te u dvorcu nekadanjih naših velmoža urediše ne dom, ne školu, već »refugium peccatorum«. I ja sam onamo dospio. Tu nijesam našao ništa do tri puta dnevno jesti, a rad, radi kojega se to podiglo, stoji na volju hoćeš, ne ćeš! Vodeći faktor bavi se svim drugim poslovima, samo ne proučavanjem socijalnoga slijepačkoga pitanja, to je sporedna stvar. Da se slijepcu pridigne ponos čovjeka, i to je sporedno, da mu se pruži razbibriga, da ga se uvede u društvo kao korisnu jedinicu, i to je sporedno, glavno je da ima jesti, pa makar i ovako... — u to primi Eduard obim rukama otrcanu košulju i razvlačio je meni pred oči. — To ne vide gospoda članovi karitativnih društava, a ne vidi ni javnost. Prvi se zato ne interesuju, a drugima smo izvan dohvata. Nije dosta, da nas sljepoća izolira od čovjeka i društva, već i oni sami otisnuše nas iz svoje sre-

dine, da im ne čujemo glasa ni koraka, da poput sužnjeva živimo u osami. Tješi nas, da je kraj romantičan, zrak čist, a vrata otvorena, pa možemo, kada hoćemo, van i nutra! Posvemašnja sloboda! Ne znam, što će biti sa mnom i gdje ću svršiti. Pomisao, da bih mogao kroz 40—50 godina živjeti u ona četiri zida, stišće srce, a mozak se koči. Zar je zbilja u nas slijepac slijepac, zar nema baš nikakova prava na život, kojemu se raduje najmanji i najškodljiviji insekat, zar je on zbilja osuđen, da iščupa iz grudi srce, pa da sve pretvori u želudac, u kojega će mu dobrotvori bacati suviške, bolje ostatke svoje hrane, da mu, što bi rekao Gorki: »produlji bijedu života«, da ga još dulje drže u modernoj inkviziciji duha..... Slijepac je zaplakao gorko, grčevito, a ja sam ga tješio upotrebljavajući razne konvencionalne fraze, ali njegova duša bijaše odviše uzbuđena, da i jednu primi.

MAZALIĆ: IZ STAROGA SARAJEVA.

Sjetio sam se, da je u takovim momentima druga osoba suvišna — legao sam na svoj ležaj, mislio mnogo na nesretnoga Eduarda, o ljudima i o niskoj našoj naobrazbi.

Blijedo svijetlo zore probijalo u našu sobu, a njime se pridigla na noge cijela bolnica.....

Eduard se umirio, a i ja.....

Kroz nekoliko dana često smo govorili o slijepcima i njihovom pitanju, pa sam mu zadao riječ, da ću ja svoju žurnalističku snagu upotrijebiti za preporod slijepaca.....

Otišao sam iz bolnice zdrav.... Eduard je ostao iza mene..... Napisao sam kratki članak o slijepcima i dobio honorar. Kupio nekoliko naranči i otišao mom slijepom prijatelju. Bio je veseo, što sam ga potražio i što sam mu pročitao moj prvi članak o slijepcima.....

Četiri sam dana kasnije potražio Eduarda, ali ga nijesam više našao; rekoše, da je ozdravio i otišao kući, a ja znam, da kuće nema.....

Gdje je svršio, to još ni danas ne znam....?!

BRANKO pl. ŠRIGA.

O POMRČINI SUNCA

Tri su prirodna pojava, koji se čovjeka u vrlo velikoj mjeri doimaju, i to: potresi, gromovi i pomrčine. No dok nam potresi mogu nanijeti silnu štetu, a gromovi nas mogu jako zastrašiti, pomrčine Sunca i Mjeseca sasvim su bezazleni prirodni pojavi, koji čovjeka vrlo zanimaju, jer se razmjerno rijetko događaju, a potpuna je pomrčina Sunca za pojedino mjesto pače vanredno rijedak pojav.

Pojavi pomrčina bilo Sunca ili Mjeseca nijesu dakle česti. I jednih i drugih može biti u jednoj godini najviše sedam, a mora ih biti bar dva. Ako se u jednoj godini vide samo dvije pomrčine, tad su to samo pomrčine Sunca. Glavni uzrok, da su pomrčine rijetki pojavi, jest osobit položaj staze Mjeseca oko Zemlje prema stazi Zemlje oko Sunca.

Kad bi se Mjesec gibao oko Zemlje u ravnini njezine staze oko Sunca, pojavi pomrčina bili bi obični. Svake dvije nedjelje otprilike, za vrijeme Mladoga Mjeseca ili Mlađa, vidjeli bismo pomrčinu Sunca, a opet za dvije nedjelje, za vrijeme Punoga Mjeseca ili Uštapa, vidjeli bismo pomrčinu Mjeseca. No staza Mjeseca priklonjena je prema stazi Zemlje oko Sunca za kut od 5 stupnjeva, pa za vrijeme Mlađa i Uštapa ide Mjesec većinom ili iznad ili ispod spojnice Zemlje i Sunca, a samo katkada nalaze se ta tri svemirska tijela upravo u jednom pravcu. Dođe li Mjesec upravo između Zemlje i Sunca, njegova sjena, jer je on tamno tijelo, pada na površinu Zemlje. Za mjesta na Zemlji, kamo ta sjena padne, zastire Mjesec Sunce, i taj pojav zovemo pomrčinom Sunca.

Već dvije tisuće godina prije Krista bilo je poznato Haldejcima, Kitajcima i Indijcima, da se pomrčine Sunca i Mjeseca javljaju nekim osobitim redom, i to nakon svakih 18 godina i 11 dana. U toj perijodi od 18 godina, koja se također zove Sarosov ciklus, nastaje u prosjeku 41 pomrčina Sunca i 29 pomrčina Mjeseca. Za cijelu Zemlju pomrčine su Sunca dakle češće nego li pomrčine Mjeseca. No odaberemo li kojegod mjesto na površine Zemlje, tad će se na tom mjestu vidjeti više pomrčina Mjeseca negoli pomrčina Sunca, jer se jedna ista pomrčina Mjeseca može vidjeti u daleko većim dijelovima površine Zemlje, nego li se vidi jedna pomrčina Sunca. A da se na tom mjestu može vidjeti jedna potpuna pomrčina Sunca, može proći i 100 do 200 godina, a i više. Stanovnici grada Oviedo u Španiji bili su tako sretni, da su u sedam godina uzastopce mogli vidjeti dvije potpune pomrčine Sunca: jedna je bila dne 30. kolovoza 1905., a druga 17. travnja 1922.

Pojav pomrčine Sunca vrlo je zanimljiv za svakoga čovjeka, i za obrazovanoga i za neukog, a astronomima ti rijetki pojavi dobro dolaze, da mogu svojim motrenjima, mjerenjima i fotografiranjem rješavati još zagonetna pitanja o našem Suncu. Često se opremaju ekspedicije, koje će u dalekim krajevima, gdje će se vidjeti potpuna pomrčina, nastojati iskoristiti kratko vrijeme totaliteta, da priberu što više građe za znanje o golemoj svemirskoj luči, o kojoj je ovisan sav život na Zemlji. Više ili manje svaka ekspedicija donese po koje dragocjeno zrnce k spoznaji o našem Suncu.

Izučavanje Sunca važno je pitanje, ne samo astronomsko već i praktično. Pomislimo samo, koje djelovanje ima naše Sunce! Ono upravlja gibanja planeta pomoću svoje privlačivosti, ono im šalje svjetlost, daje im toplinu. Sva snaga nakrcana na Zemlji u ugljenu, čijom pomoći, kad ga palimo, možemo ugrijati vodu, razvijati paru, uvoditi je u strojeve, da nam ih kreće, a ti nam strojevi obavljaju goleme radnje; snaga vode tekućice i snaga vjetra nije ništa drugo već snaga Sunca, kojoj je samo, ako smijemo tako reći, oblik promijenjen. Pomislimo, što bi bilo, kad bi se Sunce u jedan mah ugasilo. Na Zemlji bi naskoro uginuo sav život Usahle bi biljke, životinje ne bi imale hrane, pa bi morale poginuti, potoci i rijeke prestale bi teći, a cijelu površinu Zemlje naskoro bi prekrio led. Ako se i ne trebamo bojati, da će se Sunce naskoro ugasiti, jer je u njemu nakrcana još golema množina snage ili energije, ipak se čini, da je čovjeku uspjelo opaziti, kako se na površini Sunca zbivaju u određenim razmacima vremena neke promjene, iz kojih se maže zaključivati na promjenu temperature Sunca te na promjenljivu množinu topline, koju Zmlja dobiva od Sunca. Na površini Sunca vide se naime često neke mrlje sad u većoj, sad u manjoj množini. Neki misle, da je množina kiša i oluja na Zemlji ovisna o broju i veličini tih mrlja i pjega. Možda će kada uspjeti u glavnim crtama proricati promjene vremena na Zemlji za čitave nedjelje unaprijed, a sada je to donekle moguće jedva za 24 sata. Naći takovo pravilo za pogađanje vremena bilo bi upravo od goleme koristi za poljodjelstvo i industriju, a kako je bez sumnje Sunce temeljni uzrok svim promjenama vremena na Zemlji, bilo bi vrlo korisno, kad bi se naše znanje o Suncu što više i brže proširilo.

Izučavanjem Sunca bave se astronomi bez prekida, gotovo svaki dan. No neki pojavi na Suncu mogu se vidjeti jedino za vrijeme potpunih pomrčina Sunca, koje su pogotovo vrlo rijetke i kratkotrajne. Novac potrošen za opremu takovih ekspedicija nije nipošto uzalud izbačen, jer ako i ne će sada polučeni, neznatni uspjesi odmah mnogo koristiti čovječanstvu, ima nade, da će to u buduće biti. Zato se treba svakim pojavom pomrćine poslužiti i okoristiti. Mnogo motrenje pomrčine Sunca izvedeno ne samo od astronoma već i od onoga, koga taj pojav osobito zanima, moglo bi biti od koristi. Za takova motrenja nije nužno imati skupih sprava. Astronom od zanata ne dospijeva n. pr. da za vrijeme pomrčine motri promjene tjelesa, ili umanjivanje dnevne svjetlosti, utjecaj pomrčine na životinje i biljke, i još mnoge druge pojave. Astronom za vrijeme pomrčine »najgore prolazi«. On mora da barata aparatom, da fotografira, da broji sekunde, da bilježi brojke, a ne dospijeva gotovo niti da promisli ili da razgleda, kakav veličanstveni izgled ima cijela priroda u tako rijetkom času. On mora da misli na svoj posao, ne smije biti nervozan, mora se svladati od izvanjih utjecaja, jer je trajanje potpune pomrčine uvijek kratko, jedva nekoliko minuta, te je prema

tome svaki hip skupocjen i ne vraća se više. Tu reprize nema!

Da uspjeh ekspedicije bude što povoljniji, treba ekspediciju valjano spremiti. Osim brige za potrebne i valjano uređene sprave morat će vođa ekspedicije već prije promisliti, gdje će udariti svoj tabor, gdje će postaviti svoje sprave. Vrhovi bregova zgodniji su od nizina, jer je ondje uzduh čišći. Vrlo su nužni također dogovori između pojedinih ekspedicija u svrhu jedinstvenoga rada, a također i u svhu razdjeljenja rada na pojedine ekspedicije. Nezgodno i neuputno bi n. pr. bilo, kad bi se više ekspedicija na jednom mjestu smjestilo. Neznatan jedan oblak mogao bi u odlučnom času svima posao pokvariti!

Pitamo se, što osobito istražuju sada astronomi za vrijeme potpunih pomrčina Sunca. Odgovor je vrlo kratak: Predmetom istraživanja je atmosfera Sunca. Prije nekoliko desetaka godina bile su protuberance glavnim predmetom motrenja za vrijeme pomrčina. Sada je poznato, kako se mogu motriti protuberance i kad nije pomrčina, dakle kadgod nas je volja. Danas istražuju astronomi »daleku« atmosferu Sunca, t. zv. koronu, koja je na daleko okružila Suce .O njoj danas znamo vrlo malo, jer ju možemo vidjeti i fotografirati jedino za vrijeme totalnih pomrčina Sunca. A sada, kad znamo, čim se u glavnom bave astronomi za vrijeme pomrčina, spomenimo pojedine pojave, koji se tada vide prostim okom, a koji pomoću manjih sprava.

Pomrčinâ Sunca ima tri vrste. Potpuna pomrčina Sunca za neko mjesto na Zemlji nastaje, kad Mjesec zastre za to mjesto sasvim ploču Sunca. U tom času pada na to mjesto potpuna sjena Mjeseca obasjanoga od Sunca. Za krajeve u manjoj ili većoj udaljenosti od toga mjesta prekriva Mjesec veći ili manji dio Sunčeve ploče. Na te krajeve površine Zemlje pada polusjena Mjeseca, i oni imadu djelomičnu pomrčinu Sunca. No ima još jedna vrsta pomrčina Sunca. Mjesec i Sunce pričinjaju nam se jednako velikima, a u istinu je promjer Mjeseca 400 puta manji od promjera Sunca, no ovo je opet gotovo 400 puta dalje od nas nego li Mjesec. Za to je prividna veličina Mjeseca i Sunca sa Zemlje otprilike jednaka. No Mjesec nije od Zemlje uvijek jednako daleko, jer se on ne miče oko Zemlje u kružnici, već u elipsi, pa će nam se zato pričinjati, kad je u perigeumu, dakle kad nam je najbliže, da je najveći, a kad je u apogeumu, dakle kad je od nas najdalje, da je najmanji. Ako je za vrijeme pomrčine Sunca Mjesec u apogeumu, on je gledan sa Zemlje nešto manji i ne može da sasvim prekrije ploču Sunca. Sa Zemlje može se tada vidjeti jedan dio Sunčane ploče u obliku sjajnoga prstena ili koluta, koji je okružio tamnu ploču Mjeseca. Takovu pomrčinu zovemo prstenastom ili kolutastom. Prvi put spominje se takova pomrčina u Italiji, no nema sumnje, da su takove pomrčine viđene već davno prije.

Onaj, tko ne zna, da će uopće pomrčina biti, taj ne će niti opaziti, da je ona već počela. Istom kad bi pogledao u Sunce kroz obojeno ili očađeno staklo, opazio bi, kako je Mjesec »izrezao« iz ploče Sunca sa zapadne strane jedan dio. Ovaj se »izrez« brzo uvećava, no dnevna se svjetlost još ne umanjuje dosta brzo, a da bi se po njoj moglo lako zaključiti, da je pomrčina već počela. No kada je već polovina Sunčeva promjera prekrita, tad se počima dnevna svjetlost brzo umanjivati, i to tim brže i jače, što se više primiče početak potpune pomrčine ili totaliteta. Nebeski svod potamni tada tako, da se mogu vidjeti jasnije zvijezde, a na onom mjestu, gdje je još prije po ili cijele ure sjalo Sunce gotovo u punom svom sjaju, vidi se poput katrana crna ploča Mjeseca okružena od bisernosjajne aureole Sunčeve korone. Tik uz rub Mjeseca vide se tada ružičasti plameni protuberanca.

Taj veličajni i bajni pojav potpune pomrčine Sunca može u najzgodnijim prilikama potrajati oko osam minuta, no u većini slučajeva totalitet je znatno kraći. Kada prvi tračak svjetlosti Sunca padne opet na to mjesto, ponavljaju se opaženi pojavi obrnutim redom, a priroda prima svoj obični izgled, jer je pomrčina prošla, kao da je nije ni bilo.

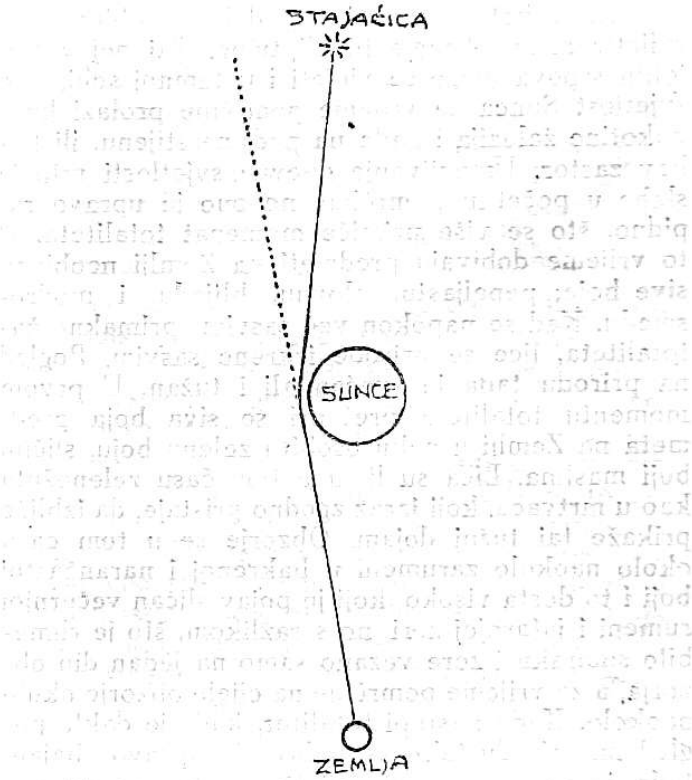

Odrediti momenat prvoga dodira tamne ploče Mjeseca sa svijetlim rubom Sunca dosta je teško. Gotovo uvijek se nešto zakasni, jer taj kontakt dođe nenadano i neočekivano. Izračunati momenat prvoga dodira uspijeva astronomima sada vrlo točno. Još koncem 17. vijeka bila je razlika između izračunanoga i »opažanog« momenta prvog kontakta oko 40 minuta. Do sredine 19. vijeka umanjila se ta razlika do 40 sekunda, a danas je kudikamo manja. Određivanje momenta prvoga i posljednjega kontakta vrlo je nužno, jer se na temelju tih podataka mogu točnije izračunati momenti početka i konca drugih pomrčina. Već mali teleskop dostatan je za ta motrenja.

Kad Mjesec prekriva pojedine dijelove Sunčeve ploče, zgodno je i zanimljivo uspoređivati pjege ili mrlje Sunčane s tamnom, gotovo crnom pločom Mjeseca. Mrlje Sunca ukazuje nam se u običnim prilikama tamne, no isporedimo li ih za vrijeme pomrčine s tamnim Mjesecom, lako je opaziti, kako su one kudikamo svjetlije od crne ploče Mjesečeve. I od tih mrlja širi se dakle svjetlost,

no ne u tolikoj mjeri, kao od susjednih dijelova površine Sunca. Opaženo je za vrijeme pomrčina, da se i oblik Sunčanoga srpa nešto mijenja. Rogovi srpa miču se i titraju, kao da su živi, i to tim jače, što se više primiče momenat totaliteta.

U isto vrijeme događaju se i na Zemlji neke osobite i zanimljive promjene. Tako n. pr. bacaju predmeti na Zemlji u ono vrijeme, kad je Sunčani srp već dosta uzak, znatno oštrije sjene nego li u običnim prilikama. To se tumači tim, da je polusjena predmeta, koja prati glavnu sjenu, sada znatno slabija, te je radi toga prijelaz od glavne sjene na podlogu, na koju n. pr. ta sjena pada, za vrijeme pomrčine izrazitiji i oštriji. Osobito se oštra sjena može dobiti, ako se drži n. pr. štap usporedno s tetivom Sunčanoga srpa. Čudan je i zanimljiv pojav iste vrste, da svijetle mrlje, što ih propušta granje stabala između svoga lišća, primaju oblik srpa tako, da je cijelo tlo u sjeni drveća »posuto svijetlim srpovima«, dok su obično te svijetle mrlje okrugle ili eliptične. Taj pojav svijetlih srpova može se vidjeti i u tamnoj sobi, ako svjetlost Sunca za vrijeme pomrčine prolazi kroz pukotine žaluzija i pada na pod ,na stijenu, ili kakav zastor. Umanjivanje dnevne svjetlosti vrlo je slabo u početku pomrčine, no ono je upravo rapidno, što se više primiče momenat totaliteta. U to vrijeme dobivaju predmeti na Zemlji neobično sive boje: pepeljastu, olovnu, blijedu, i modrosmeđu. Kad se napokon već sasvim primakne čas totaliteta, lice se prirode iskrene sasvim. Pogled na prirodu tada je svečan ali i tužan. U prvom momentu totaliteta pretvori se siva boja predmeta na Zemlji u neku osobitu zelenu boju, sličnu boji maslina. Lica su ljudi u tom času zelenožuta kao u mrtvaca, koji izraz zgodno pristaje, da izbliže prikaže taj tužni dojam. Obzorje se u tom času okolo naokolo zarumeni u bakrenoj i narančastoj boji i to dosta visoko, koji je pojav sličan večernjoj rumeni i jutarnjoj zori, no s razlikom, što je rumebilo sumraka i zore vezano samo na jedan dio obzorja, a za vrijeme pomrčine na cijelo obzorje okolo naokolo. Kada nastupi totalitet, kad je dakle pogled na prirodu tako zanimljiv i upravo bajan, tada imadu astronomi najviše posla, jer moraju u vrlo kratko vrijeme obaviti svoja istraživanja!

Spomenimo sada nešto i o Suncu, koje se u taj čas ne vidi na obzorju. Na njegovu mjestu vidi se na nebeskom svodu poput smole crna ploča Mjeseca, koju je sa svih strana okružila srebrenasto bijela aureola ili Sunčeva korona, slična ponešto maglovitim krugovima, koji se rišu oko glava svetaca. Boja je korone različna: kadšto je bijela i sjajna kao srebro, kadšto siva kao biser, katkada žuta kao zlato ili opet blijedožuta kao slama, katkada i zelenkastožuta. U koroni razlikujemo dva glavna dijela. Unutrašnji najsjajniji i Suncu najbliži dio okružio je Sunce gotovo pravilno. Oko unutrašnjega dijela stere se izvanja korona, čiji je sjaj znatno slabiji, i koja se polagano gubi na nebeskom svodu. Iz unutrašnje korone uzdižu se sjajne zrake, sjajna pera, zastavice, svinuti traci i perjanice. Oblik i smjer tih različnih zraka i trakova svjetlosti mijenja se često i brzo. Između tih svijetlih zraka vide se katkada tamne pukotine, slične onim tracima, što ih više puta vidimo, kada svjetlost Sunca prodire kroz oblake.

Za vrijeme totaliteta vidi se oko tamne ploče Mjeseca i jedan pravilan narančastocrven vijenac. Taj crveni vijenac jest bromosfera Sunca. Ona okružuje sjajnu i bijelu kuglu Sunca, koju zovemo fotosferom. Visina je hromosfere oko tisuću kilometara, a sastavljena je pretežno od užarenih para kalcija, vodika, helija i titana. Iz nje se dižu ružičasti plamenovi, t. zv. protuberance. Hromosfera i protuberance mogu se lako vidjeti već u malim teleskopima. Crvenilo horizonta i žuta boja lica ljudi pripisuju se narančastoj boji hromosfere.

O tracima, što izlaze iz korone, poznato je, da se mijenjaju vrlo brzo, a o koroni samoj znamo, da se i ova mijenja znatno u većim odsjecima vremena. Opaženo je, da je njezin oblik u nekoj određenoj svezi s jedanaestgodišnjom perijodom Sunčanih pjega. U vrijeme najvećega broja Sunčanih pjega šire se traci korone na sve strane gotovo jednoliko. Kada broj Sunčanih pjega počinje opadati traci korone gube se polagano u polarnim krajevima Sunca, dok ih ima više oko ekvatorijalnih krajeva. Za vrijeme najmanjega broja Sunčanih pjega izlaze traci korone većinom iz ekvatorijalnih krajeva i dosta su dugački, dok se rijetki i kratki traci iz polarnih krajeva svijaju prema ekvatoru. Pomrčina godine 1900. padala je u vrijeme najmanjega broja Sunčanih pjega, pa se astronom Hansky usudio, da prorekne vjerojatni oblik korone za vrijeme te totalne pomrčine. I pogodio je dosta dobro.

O sastavu korone znamo mi danas još vrlo malo. Može se ipak za istinu držati, da ona tvar, koja izvodi spektar korone, nije uvijek niti u jednakoj množini a niti jednolično u koroni razmještena. Čini se, da je zelena spektralna linija 5303 korone u tijesnoj vezi s protuberancama, a ove su u vezi sa Sunčanim pjegama. Kada naime ima najviše protuberanca, tada je i zelena spektralna linija korone vrlo jaka i vidi se u velikim visinama nad površinom Sunca, a kada ima najmanje protuberanca, tada je i ta zelena linija korone vrlo slaba, a kadšto je i nema. Spomenemo li još činjenicu uglavljenu posljednjih nekoliko godina, da lukovi koronine materije prekrivaju najznatniie protuberance, tada ne možemo sumnjati, da nijesu iste pile, koje utječu na strukturu korone i koje izvode ili stvaraju protuberance.

U najnovije vrijeme poslužili su se astronomi totalnim pomrčinama Sunca za dokaz Einsteinove teorije relativnosti. Ta teorija zahtijeva, da se zraka svjetlosti od daleke stajaćice, kada polazi pokraj Sunca, mora nešto svinuti i opisati put, koji je prema Suncu uduben. Sunce naime privuče tu zraku u neznatnoj mjeri k sebi. Pogodi li ta svinuta zraka oko motritelja, koji je na Zemlji, prenijet će ovaj mjesto zvijezde u produljenje one zrake, koja ga je zgodila.

Radi toga nam se za totalne pomrčine Suca pričinjaju zvijezde, kao da su se od Sunca nešto odmaknule. Taj otklon zraka svjetlosti, kad prolaze pokraj Sunca, zove se »Eisensteinov efekt«. No taj otklon može se motriti jedino za vrijeme totalnih pomrčina Sunca, jer se zvijezde u blizini Sunca radi prejakoga njegova sjaja inače ne mogu niti vidjeti niti fotografirati.

Dne 29. svibnja 1919. bila je potpuna pomrčina Sunca, i Eglezi su dali po astronomu Eddingtonu

opremiti dvije ekspedicije, koje su imale jedinu zadaću, da uglave, da li uistinu postoji t. zv. Einsteinov efekt ili ne. Jedna se ekspedicija smjestila u gradu Sobralu u Braziliji, a druga na otoku Principe na zapadnoj obali Afrike. I jedna i druga ekspedicija izvela je više fotografskih snimaka onih zvijezda, koje su bile u okolini Sunca. Dne 6. studenoga iste godine javlja se rezultat izmjere tih fotografskih ploča, da od Eisensteina proročeni otklon zaista postoji, i da ima upravo proročenu veličinu. Dne 21. rujna 1922. bila je opet potpuna pomrčina Sunca, a vidjela se u zapadnoj Africi, južnoj Aziji, Australiji i Polineziji, a totalitet je trajao pet minuta. Za vrijeme te pomrčine nađen je kao Einsteinov otklon kut od 1.74 kutne sekunde, a prema teoriji imao bi biti taj kut 1.75 sekunda. Pogrješka između opažanja i računa samo je nešto veća od jedne polovine postotka! Rezultati pomrčine od 10. rujna 1923. još nijesu publicirani, no Američani vele, da daljnjih dokaza za istinitost Eisensteinove teorije nakon ovih motrenja više ne treba!

Nastavimo sada opisivanjem onih pojava, koji se događaju na površini Zemlje, kad nastupi totalitet. U tom trenu počnu preko predmeta na Zemlji prelaziti neke valovite sjene. Nijemac ih zove Fliegende Schatten, a francuz ombres mobiles ili volantes. Oblik tih valovitih sjena sjeća nas ponešto na onaj nepravilni, ali lijepi odraz Sunčanih zraka od površine uznemirene vode, kad u nju bacimo nekoliko kamenčića. U momentu totaliteta prividno se spušta cijeli nebeski svod. Airy spominje takav pojav, kako ga je vidio za vrijeme potpune pomrčine godine 1842. u gornjoj Italiji. Upravo nad glavom, veli on, nadvio se oblak, po njegovu sudu altocumulus. U momentu totaliteta spustio se naglo cio nebeski svod zajedno s oblakom prema Zemlji, a oblak je sada pocrnio kao smola. Pogled na taj crni oblak bio je tako užasan i grozan, da mu je zauvijek ostao u pameti. Kad je prestao totalitet, nebeski se svod digao zajedno s oblakom opet u vis. Za vrijeme potpune pomrčine potamni sav nebeski svod tako, da se mogu vidjeti sjajnije zvijezde. Za vrijeme potpune pomrčine godine 1715. nabrojio je Halley oko dvadeset zvijezda; godine 1869. počele su se pače vidjeti i zvijezde treće veličine, a Plutarh spominje, da su se za vrijeme pomrčine godine 310. pr. Kr. vidjele zvijezde na cijelom nebu. I kometi viđeni su za vrijeme totaliteta, n. pr. dne 16. travnja 1893. u Braziliji, a krijesnice u Senegalu. Čudan oblik zvijezda repatica može svojom nazočnošću još više ukrasiti taj rijedak prirodni pojav. Dne 8. svibnja 1910. mogao se s jednoga parobroda, koji je plovio južno od Australije, za vrijeme totalne pomrčine Sunca motriti sjajni Halleyev komet.

Totalne pomrčine Sunca utječu i na ljude, životinje i biljke. U stara vremena svaka je pomrčina žestoko zastrašila ljude. Kaže se, da se još godine 1654. sav Paris od pomrčine uznemirio, mnogo ljudi da se od straha posakrivalo u podrume, i ostalo sakrito, dok nije pojav prestao. Za pitamo li kojega čovjeka, koji je doživio totalnu pomrčinu, a nije znao, kako će ona dugo trajati, što on misli, kako je dugo pomrčina trajala, on će reći, da je trajanje bilo dva do tri puta dulje, nego li je u istinu bilo. I na životinje utječe znatno taj neobični pojav. Kanji prestanu vući teret i ne može ih se potjerati, da se opet maknu sa svoga mjesta. Ne miču se sa svoga mjesta ni volovi ni magarci. Arago spominje jedan zanimljiv pokus, što ga je izveo neki čovjek u Perpignanu sa svojim psom prigodom pomrčine dne 8. srpnja 1842. Dan prije pomrčine nije on navlaš dao svome psu ništa hrane. Na dan pomrčine tik prije nastupa totaliteta dao je on svome gladnom psu komad kruha. Ovaj pograbi kruh, no u to nastupi totalitet. Siromašna životinja od silnog straha ostavi kruh i sakrije se. No čim se opet pokazao prvi trak Sunčeve svjetlosti, pas pograbi krišku i pojede ju pohlepno. Ovce na paši kupe se u hrpu i idu na mjesto, gdje spavaju. Ptice prestanu pjevati, pijevci kukurikati, a pilići idu u svoj kokošinjak i samo šišmiši i sove počnu letjeti po zraku kao da je sumrak. Kukci su također nemirni. Mravci spuštaju svoj teret, a kad se Sunčeva svjetlost opet javi, uprte si opet svoj teret i vuku ga dalje. I na biljke utječe pomrčina, jer im se cvijetovi počnu sklapati. Temperatura zraka pada i najniža je nekoliko minuta iza totaliteta.

Spomenimo sada na koncu još nekoliko rečenica iz spisa pomrčine od 30. kolovoza 1905., kako ju je motrio njemački astronom Meyer u blizini gradića Assuana u gornjem Egiptu. On kaže ovo: »Svjetlost se umanjivala sve brže i brže. Na Nilu ljeskao se još neznatno sasvim uski Sunčev srp gotovo kao mjesečina. A ipak ne. Bila je to rasvjeta, koju čovjek nije nikada prije vidio, i ja se uzalud trudim tražiti poredbe, da opišem ono, što sam već stotinu puta prije morao opisati, a da toga u istinu vidio nisam. Moglo bi se reći, da je to bilo kao oluja, koja dolazi, no nije tu bila žutkasta svjetlost, već više modrosiva. Bilo je to, kao da cijela priroda pada u nesvijest, ili možda još bolje, kao da smo mi ovih minuta počeli slijepiti. Ta promijenilo se nije na nebu i na zemlji inače ništa nego samo rasvjeta. Zadnjih deset sekunda uvećala se tama strahovtom brzinom. A kad je nestalo posljednjih Sunčanih zraka, promijenila se u posljednjoj sekundi scenerija posvema. Dok je prije bilo tamno, nastala je u ovaj tren potpuna tama, kao u tamnoj noći, dok se nijesu oči bar donekle prilagodile. Smjesta se pojavio i srebrenasti sjajni vijenac korone i činilo se, kao da je ta svjetlost izbačena u tamni prostor iz onoga mjesta, gdje je malo prije nestalo Sunca«.

Tako slikovito opisuje totalnu pomrčinu Sunca jedan astronom, no istom nakon toga, što ju je vidio. Nažalost, ima vrlo malo ljudi, koji su vidjeli taj rijetki pojav. Dne 29. lipnja 1927. vidjet će se totalna pomrčina u Engleskoj i Norveškoj.

Tko bude imao sredstava, moći će poći onamo, a tko ne bude imao, moći će motriti potpunu pomrčinu Sunca i u Zagrebu, ali istom u srijedu dne 15 veljače godine 1961. u jutro!

Dr. V. D.

LAV NIKOLAJEVIĆ TOLSTOJ

(Pabirci.)

(Nastavak)

Prvi put je Tolstoj počeo ozbiljnije razmišljati o svrsi života uopće, a o svom pozivu napose, kad mu je bilo devetnaest godina. Na to ozbiljno razmatranje bila ga prinukala bolest, radi koje je dulje vrijeme morao odležati u bolnici. Tu je došavši do uvjerenja, da takav život, kakav je dotada provodio, ništa dobra ne donosi, sebi preduzeo promijeniti svoj način života, i to prema ovim pravilima: 1. Sve treba da izvedeš, na što si se jednom odlučio, pa bilo to usprkos svima. 2. Štogod radiš, treba valjano da radiš. 3. Što si jednom zaboravio, ne valja više po knjigama tražiti, već treba nastojati, da se sam sjetiš. 4. Treba da prisiliš svoj mozak, da radi s najvećom napetošću, kojoj je dorasao. 5. Vazda treba da glasno čitaš i misliš. 6. Ne valja se bojati reći onima, koji te smetaju, neka te ne uznemiruju; za to treba da im to najprije daš osjetiti, a ako te ne bi razumjeli, treba da ih zamoliš, da ti oproste, i onda da im otvoreno kažeš.

Kakogod je Tolstoj sebi bio preduzeo baviti se ozbiljnim radom, čim iziđe iz bolnice, opet je mnogo vremena prošlo, prije nego se dao na posao. Prije svega pođe po nagovoru svojih rođaka u vojsku, gdje doskora postane oficir. Na podnožju Kavkaza zajedno je služio sa svojim bratom Nikolajem u jednoj pograničnoj posadi. I doista tomu životu u prirodi daleko od iskvarenog gradskog života imao je da zahvali svoj preokret. Zato i piše nekom svom prijatelju u Moskvu: » O da znadete, kako ste mi odvratni i vrijedni sažaljenja u vašem ludilu! Zgadi mi se, kad na mjestu moje kućice, moje šume uskrsne u mojoj fantaziji slika onih salona, onih žena te pusto brbljanje, koje nazivaju konverzacijom.«

Osobito se rado sastajao Tolstoj s poludivljim plemenom Čečenaca, s kojima su pogranične čete često imale i težih okršaja. »Ti Čečenci, kaže Tolstoj, osobito mnogo drže do jednoga svoga običaja — do krađe i otimačine. I što tko više imade tih opačina na duši, to je časniji, a nazivaju ga »džigitom«.

U društvu vojnika, kozaka Čečenaca Tolstoj se sasvim preporodio. Od razmaženog salonskog gospodičića postao je čeličan i priprost vojnik. I upravo ta promjena u načinu života djelovala je i na duševni preporod Tolstojev. Tako je nastalo u to vrijeme njegova preporoda mnogo dubokih sentenca, od kojih se osobito ističe ova: »Pravednost je najmanje mjerilo kreposti, a treba svakoga da veže. Sve drugo, što je više od te kreposti, smjera na savršenost, a što za pravednošću zaostaje nije bolje od opačine.«

•

Nakon bitke kod Sevastopolja, koju je Tolstoj upravo savršeno opisao, napustio je vojnu službu i pošao u Petrograd, gdje bude primljen među suradnike »Savremenika«. Budući da je Tolstoj već tada imao svoje osebne nazore, nije se mogao gotovo ni s kim slagati. Tako je na primjer s Turgenjevom već od prvog dana bio zavađen, jedno zato, jer je Turgenjev bio stariji od njega i već priznata veličina u literarnom svijetu, čovjek, koji je mnogo i neumorno govorio, dok je Tolstoj bio mučaljiv te bi svojim hladnim rasuđivanjem tako znao razdražiti Turgenjeva, da je među njima često došlo do neugodnih scena. Turgenjev je sam priznavao, da u svom životu nije nigda nešto slično upoznao, što bi ga moglo tako malodušnim učiniti kao djelovanje toga pronicavoga pogleda Tolstojeva, koji je mogao u savezu s dvije ili tri otrovne primjedbe svakoga, koji se nije znao osobito svladati, natjerati do granica ludila. Ta odvratnost, koju je Turgenjev osjećao, dolazila je od nepovjerljivosti sa strane Tolstojeve. Tolstoj se naime sâm nije nigda pouzdavao u iskrenost ljudi. Svaki mu se osjećaj činio lažljivim te je imao običaj svojim pronicavim pogledom probosti svakoga, koji mu se činio neiskrenim.

Jedini bijaše Družinin, koji imađaše neku moć nad Tolstojem, on jedini je smio i najosjetljivije prigovore staviti, na koje Tolstoj ne bi uzvraćao. Družinin je, može se reći, dosta djelovao i na razvoj njegova stila. Tako mu je jednom pisao ovo: »Važno je za Vas to, da se klonite dugih rečenica — — — upotrebljavajte što manje riječi kao: onaj, koji; trebalo bi ih svu silu izbaciti. Ako se nalazite pred kakvom poteškoćom, uzmite rečenicu, pa predstavite sebi, kao da je želite nekomu onako jednostavno i neprisilno reći . . .« itd.

•

Uza svu svoju prividnu goropadnost Tolstoj bijaše vrlo tankoćutan i osjetljiv, a nada sve pravdoljubiv. Tako je na primjer, kad je boraveći u Parisu prisustvovao smaknuću nekog zločinca, napisao ove riječi: »Kad sam vidio glavu odijeljenu od tijela i čuo, kako su se oba dijela stropoštala u sanduk, razumio sam ne razumom već čitavim bićem svojim, da nema takvog osvedočenja, koje bi moglo ovakav postupak opravdati«. Ovaj ga je nemili događaj potaknuo, te je vrativši se kući mnogo pisao protiv smrtne kazne. Kakogod je trebalo mnogo podražaja, da osjeti sreću, tako ga je često i najmanja sitnica mogla uznemiriti upravo raspaliti. Kad se na primjer nalazio u Lucernu u Švicarskoj, desio se tamo neki pjevač potucalo, koji je svojim pjevanjem zabavljao bogate goste. Otpjevavši svoje pjesmice stane pjevač da prosi u gostiju milostinju, ali mu nitko ne htjede dati ni prebijene pare. Tolstoj, kojemu je žao bilo siromašna čovjeka, pozove otrcanoga pjevača i sje-

dne s njim k stolu, gdje već sjeđaše neki lord. Ovaj dakako smjesta ustane i ostavi dvoranu, što je dalo povoda neugodnoj sceni između Tolstoja i konobara. Tom prilikom zabilježio je Tolstoj ove riječi: »Taj slučaj, koji bi historičari trebali da zabilježe plamenim, neizbrisivim pismenima, važniji je i ozbiljniji i imade dublje značenje od svih važnijih događaja, o kojima pišu novine i povjesnice. To je činjenica, koja je važna ne za povijest ljudskih obreta, već za napredak i moral«.

Ali Tolstoj je uza sve to dobro znao, da imade svome bogatstvu da zahvali, te mu je moguće, da upozna svijet takav, kakav jest, jer bez knjiga, nauke i putovanja ne bi se uza sav svoj talenat bio mnogo razlikovao od drugih jednako moralno vrijednih neimućnih ljudi. Zato je u momentu ushiće-

RAČKI: NOVICA (IZ SMRTI SMAILAGE ČENGIĆA).

nja promatrajući na svom putovanju kroz Švicarsku prirodne krasote uskliknuo: »Ja sam doista sretan i počinjem se veseliti, da sam se rodio sa srebrenom kašikom u ustima«.

Kao što ne možemo spomenuti »Ilijade« i »Odiseje«, a da kod toga nehotice ne pomislimo na Homera, ili »Božanstvenu komediju«, a da ne iskrsne pred nama pojava Danteova, ili »Fausta«, a da ne sine pred očima našima dostojanstvo Goetheovo i obrtnuto; tako ne možemo spomenuti ni imena Tolstoj, a da kod toga ne pomislimo na njegovo najglavnije djelo »Vojnu i mir«.

U ovom najomašnijem svojem romanu opisuje Tolstoj život i borbu ruskoga naroda za Napoleonove vojne 1812. Ruski narod boreći se pod generalom Kutuzovim izvojštio je ne samo jednu od najvećih pobjeda, što ih svijet poznaje obzirom na konačni njezin uspjeh, već i na osebnost samoga načina ratovanja izvojštio takvu pobjedu, kojoj će jedva biti premca u povjesnici svih naroda.

I dok daleko tamo na bojnim poljanama bjesni rat, dok životi ljudski gasnu na tisuće, dotle ruska aristokracija mirno i spokojno provodi život u zabavi i dokalici, tek tu i tamo podsjećaju je vijesti, koje dolaze s ratišta od poznatih i rođaka, na jedan drugi život — život patnja i pogibli.

Približavanjem francuske vojske strah sve većma obuzimaše Ruse: Car Aleksander I. predade vrhovno zapovjedništvo starini Kutuzovu. Nakon omanjih okršaja dođe do velike bitke kod Borodina 26. kolovoza 1912.

Napoleon bijaše toga dana rano izjašio, da vidi početni razvoj bitke. »Prvi hici još ne bijahu zamnijeli, kad se već i drugi oglasiše, novi te novi, koji se u jedan zvuk stopiše, jedan drugi zaglušujući. Napoleon stigne do ševardinskog klanca i siđe s konja. Igra bijaše započela«.

Bitka se razvijaše nadasve žestoko. Sila naroda izgine. Kutuzov se povuče s vojskom iza Moskve prepustivši grad neprijatelju. Budući da je Napoleon dne 2. rujna uzalud čekao na brdu Poklonaji, dok dođe izaslanstvo iz Moskve, pođe sam u zapušteni grad.

Najzanimljivije je kod tih opisa, što Tolstoj misli o samom Napoleonu kao vojskovođi. Premda je Napoleon došao kao pobjednik u Moskvu, opet nije mogao Rusije pokoriti. Nakon bitke kod Borodina nestalo je bilo u vojsci discipline. Pošto je uvidio, da se ne će moći u Moskvi održati, izdade Napoleon zapovijed uzmaka. Sva njegova genijalnost, o kojoj povijest toliko pripovijeda, nije mu mogla pomoći i demoralizovana vojska, nestašica hrane, opasnost od Rusa — sve su to bili takvi uvjeti, pod kojima ni Napoleon nije mogao ništa drugo učiniti, već što bi učinio i svaki drugi vojskovođa, naime da napusti Rusiju. Zato Tolstoj i poriče svaku genijalnost, koju povijest pripisuje vojskovođama u tolikoj mjeri, jer veli: »dobar vojskovođa ne samo da ne treba genijalnosti i kakvih osobitih sposobnosti, već mu je naprotiv od potrebe nedostatak najvećih i najboljih čovječjih svojstava: ljubavi, poezije, nježnosti i rasuđivanja. Jao si ga njemu, ako nastoji biti čovjekom te imade bilo s čime smilovanja ili ako razmišlja, što je pravo a što nije«.

Početkom listopada napuste Francuzi Moskvu te se stanu povlačiti prema Smolensku i Vilni, uznemirivani od Kozaka, koji im kod prijelaza preko Berezine zadadoše posljednji teži udarac. Gladan i prozebao bježao je poput progonjene zvijeri francuski vojnik bacajući sve, što mu je smetalo kod bijega, samo da spasi goli život. Tisuće francuza nađe smrt na tom uzmaku, iznemogli i shrvani od silne studeni i napornoga puta — »ali vojskovođa ogrnut krznom sjede u saonice i odveze se sam dalje prepustivši ostale sudbini«.

I tako se svršila velika Napoleonova vojna u Rusiji, koja je progutala stotine tisuća ljudskih života, što ih je žrtvovao jedan čovjek svojoj slavičnosti ne mareći za sve one strahote, koje je time prouzročio: Ti milijuni ljudi — veli Tolstoj — počiniše jedni protiv drugih toliku množinu opačina, prijevara, izdaja, krađa, krivotvorenja, grabeža, paleža i ubijstva, koliko ih za čitavih stoljeća izvješća svih sudišta nijesu u stanju iskazati, a kojih u to vrijeme oni ljudi, koji su ih počinili, ne smatrahu zločinom«.

•

Dok nam u »Vojni i Miru« prikazuje Tolstoj u jednu ruku sređeni i zadovoljni život porodični, koji se daleko od vojne mirno i nesmetano razvija, u drugom svom omašnom romanu »Anni Karenini« crta on nesređenost i nezadovoljstvo u braku, kao i posljedice takvog života.

Kako neobuzdana strast može da uništi ne samo pojedinca, koji joj se podaje, već kako ona može da unesreći čitave porodice pa i čitavo potomstvo, prikazao je Tolstoj u »Anni Karenini«. A kako ta ista neobuzdana strast, koja ide za časovitim užitkom, može imati nedoglednih posljedica, i to upravo za onoga, koji je najmanje skrivio, vidimo u trećem romanu Tolstojevu — u »Uskrsnuću«.

Tolstoj zabacuje gradski život, jer grad preobiljem svojih zabava i užitaka može čovjeka lako da zavede. Pravu i nepomućenu sreću možemo postići, ako se povučemo od gradskog bučnog života u seosku tišinu, u prirodu, te se bavimo takvim poslovima, koje iziskuje briga oko svagdanjih životnih potreba. Da gradski život sa svojim neprirodnim uređenjem i sa svojom lažnom civilizacijom daleko zaostaje za onim životom, što ga provode sretna djeca prirode, spoznaje ne samo junakinja romana »Obiteljska sreća« već i mladi ruski aristokrata Olenin u »Kozacima«.

Kod Kozaka upoznaje Olenin pravi zdravi instinkt, kojim Kozak živi, to jest koji mu podaje smisao života, te ga svuda prati: i kad uhodi jelena, tjera vepra, hvata zamkom fazana, lovi u Tereku ribu; i kad sprema slatko grožđe i voće, slavi svadbu, igra kolo; i kad se bori s poludivljim Čečencima — vazda imajući na umu Boga svemožnoga, pa i onda kada nišaneći puškom na protivnika potiho šapće: U ime oca i sina!«

•

Čovjek je egoista od prirode, ali je on zbog velikih potreba svojih postao daleko egoističnijim nego što on od prirode jest. Te potrebe rastu danomice a s njima i želja za posjedovanjem, tako te čovjek često teži i za onim, što mu doista ne treba. Kako teškim posljedicama može da urodi takvo gramženje za nepotrebnim, ljuto je osjetio jadni Valah u priči »Mjerač platna«.

Priča ova počinje s pravim umjetničkim opisom života konjâ u jednoj ergeli. Tu živi i stari boležljivi konj Valah, kojega radi iskvarenog hoda nazivaju »mjeračem platna«.

Valah kazuje drugim konjima svoje doživljaje počevši od poroda pa do onog vremena, kad je stigao u ergelu, u kojoj se sada nalazi. Osobitu pažnju posvećuje kod svog pripovijedanja osebnosti ljudi, koji sebi prisvajaju nešto, što doista i nije njihovo, a prisvajaju sebi često i takve stvari, kojih nikako ne trebaju. Valahu je n. pr. izraz »moj konj« upravo tako nerazumljiv kao i izrazi »moja zemlja«, »moj zrak«, »moja voda«. Nakon mnogih iskustava došao je napokon do zaključka, da to svojatanje ljudsko dolazi od toga, šo su ljudi sebi postavili glavnim životnim pravilom — riječi a ne djela.

Toj ljudskoj pohoti ima i Valah da zahvali svoju najveću nesreću, jer su s njime postupali ne kao sa životinjom, koja imade također svojih životnih potreba kao i čovjek, već su postupali s njim kao s kakvim predmetom, nad kojim su imali potpunu neograničenu vlast. Jednom ga je njegov posljednji gazda tako ganjao, da je teško obolio. Izgubivši svoje dobro zdravlje propadao je Valah sve većma i većma, dok napokon nije dospio u ovu ergelu. — Konačno bude Valah ubijen radi neke priljepčive blesti i tako svršava njegov patnički život.

Dokle može čovjeka da dotjera pohlepnost, prikazao je Tolstoj u priči »Gospodar i sluga«. U pozadini ove priče stoji zapravo borba putnika sa mećavom, koja je osobito karakteristična za rusku beskrajnu ravnicu s njezinim lošim cestama, koje snijeg često tako zamete, da ih ni najvrsniji vozar ne može da raspozna. Zateče li ovakva nesreća putnika, koji ne pozna onoga kraja, izgubljen je. Zaluta li dakle vozeći se, najbolje je da pusti konja, neka sam ide, kako ga je volja. U najgorem će se slučaju konj vratiti onamo, odakle bijaše pošao pretpostavivši, da životinja nije sustala od velikog napora. No događa se i to, da konji svojim vlastitim tragom vječno kruže oko istoga mjesta. U takvom slučaju vozar stane i čeka, dok ili mećava ne prestane ili ga namjera ne namjeri na putnika, koji se bolje može da snađe. Nerijetko se događa, te se nađu i ljudi i konji smrznuti i snijegom zatrpani.

Takva sudbina snalazi i gospodara Vasilija Andrejića u spomenutoj pripovijeci »Gospodar i sluga«, i to s vlastite krivnje, jer hoće unatoč dobrim savjetima žene svoje i prijateljâ da pod svaku cijenu još isti dan stigne u mjesto, gdje ga čeka unosna trgovina. Dakle pohlepa!

Putem ga zateče, kako se moglo predviđati, mećava. Budući da je konj bio sustao od naporna puta, a pomoći ni odakle, predloži sluga Nikita, da prenoće nasred polja u snijegu. Premda prozebao u slabom svom kaputiću i poderanim čizmama, pokrije Nikita uznojena konja, kojega on silno voli kao i uopće svaku životinju, a sam se zguri u snijegu, dok se gospodar ogrnut dvjema bundama smjesti u saonicama.

Andrejevića stane obuzimati strah, da se ne smrzne, što bi značilo izgubiti unosnu trgovinu, kojoj se tako silno radovao. Zajaši dakle konja, da istraži bilo kakav izlaz, jer mu se pričinilo, kao da čuje pjev pijetla, i odjaši ostavivši slugu, koji je »kao i svi ljudi, kaže Tolstoj, koji žive s prirodom i poznaju nuždu, bio ustrpljiv te mogao ustrpljivo čekati ure, dane, a da ne ućuti nemira«. No jašući kroz mećavu i neznajući, kako to obično biva, vrati se Andrejević natrag k saonicama. Smotrivši već napola smrznutoga slugu u njegovu otrcanom kaputiću mahom spozna svu svoju slabost i zastidi se.

Da spasi život tomu čovjeku, koji nije osjećao straha ni od studeni ni od smrti, legne na nj, da ga ugrije svojom toplinom, pa makar i sam nastradao. Tako i bi. Sjutradan nađu seljaci iz obližnjega sela — upozoreni znakom, koji bijaše Nikita namjestio uspravivši rudo s maramicom — smrznutoga gospodara i konja mu, dok slugu izvuku još poluživa iz snijega. Eto što čini pohlepa za imutkom!

(Nastavit će se)

VIKTOR KRALJ.

MAJČINA SLIKA

Gle, preda mnom iskrsnuše
Mnoge slike kano bajke
A med njima najljepša je
Ona s likom moje majke.

I ko prije mnogo ljeta...
Gle opet se na me smije,
Pruža ruke, opet hoće
Da me njeno srce grije.

Pogledom me sebi zove,
Hoće nekud da me vodi;
»Ne zauvijek« — pogled veli —
»Samo jedan časak hodi«.

...I vodi me sada eto
U to carstvo mrkih sjena.
Jedna tijesna izba, veli
Bješe negda kuća njena.

Sad me vodi jošte dalje;
Oh, ta tuj je raj, divota,
Pjesma sveta milo zvuči,
Oh ljepota, oh ljepota.

Tuj se hvali Bog Svevišnji,
Tuj je radost i sreća sva —
Cv'jeće miri naokolo,
A za boli nitko ne zna.

»Tuj ćeš i ti jednom doći«,
Prošapta mi jedno jasno,
»Kad ti žića luč ugasne
S majkom će ti biti krasno!«

Privinu me sad na grudi,
Miluje me kano prije,
Hladne grudi, al' u njima
Jošte za me srce bije.

I iščeze blijeda sjena
Moje majke nekud tamo...
Ja se prenem i pogledam:
Sliku njenu motrim samo.

Katica Agić.

IZLET SA ĐACIMA U RIM

... Bilo je to par godina prije svjetskog rata, dok su sva mora i kopna bila širom otvorena putnicima, te se nisu morali bojati ni zračnih ni podmorskih nemani, kad se zaputih s petnaestero već odraslih đaka iz šeher Sarajeva do vječnog grada.

Putovanje bilo nam je ispočetka vrlo prijatno, jer smo se još osjećali kod kuće, no kad se ukrcasmo u Splitu na talijansku ladu »Barletta«, koja nas je imala prevesti preko Jadrana, obuze nas neko sumorno čuvstvo neizvjesnosti a ujedno i neki nejasni osjećaj uzbuđenja, kad pomislismo, da će nam se razgaliti novo obzorje i novi još nenadani prizori.

Kad se konačno lađa ganula i stala odmicati od obale, bila je zavladala već duboka noć. Split nam je iščezavao s vida, okolišna ostrva gubila su se u tami, samo izdaleka podrhtavalo je šaroliko svijetlo raznih svjetionika, koji se dizahu iz morske pučine poput fantastičnih utvara, koje su nas svojim žarkim očima vabile. Utonu konačno i ostrva, svijetle se tačke umanje i zaokupi nas odasvuda nedogledna i tajanstvena pučina. Unaokolo zavlada veličanstvena tišina prekinuta samo silnim soptanjem lađe i neumornim kucanjima njezina golemog srca ...

Začuđeni i iznenađeni pred tom golemom tišinom gledasmo dugo šutke pučinu zaokupljeni raznim mislima. Ne potraje dugo, izmoren duh klone i drug za drugom, svalivši se na palubu usne snom pravednika.

Al taj san nije bio dug — raznovrsni osjećaji neprekidno su salijetali naše sanje i svi se još prije zore prenusmo ...

Obzorje se na istoku već bjelasalo, rumenilo i podrhtavalo, more je postajalo jasnije i čarobnije, posljednje su zvijezde već tonule u svijetlu, kad eto novog još nikad neviđenog prizora: Osvanuo Istok u bezbroj raznolikih šara, uzdrhta pučina, kao da se po njoj sipaju na pregršti sve sami rubini i — golemo sunce poput ogromnog istočnog cvijeta svane na horizontu i osvoji čitavu pučinu. I nastane jutro, ugodno i svježe jutro na moru, a s njim i veselo raspoloženje. Ne potraje dugo, i mi ugledamo plavi obrub talijanske obale, a nešto kasnije kršno brdo «Konaro», koje se diže nad Jakinom poput ogromne prirodne piramide.

Bilo je već poodmaklo podne, kad uđosmo u jakinsku luku i stadosmo prvi put nogom na klasično talijansko tlo.

Jakin (Ancona) je jedna od važnijih talijanskih trgovačkih luka na Jadranu ograđena jakim lukobranima na obranu morskih valova. I krstarismo neko vrijeme po dugačkim i prašnim ulicama tog malo simpatičnog grada, dok konačno ne prispjesmo do kolodvora i ukrcasmo se u voz, koji nas je vodio u Rim. U vozu je bilo više strane publike, koja nas je radoznalo gledala nagađajući naše podrijetlo. Voz konačno zviznu, podrma i zaputi. Nastupi veselo raspoloženje, i naše malo društvo zapjeva. Pjesma, osobito u Italiji, približava i bratimi duhove i kad uminu, talijanski saputnici nekako su nas prijaznije posmatrali i gotovo s nama simpatizirali. Voz stane brže juriti najprije uz morsku obalu, onda zakrene u ravan. I tu se počmu redati pred našim očima zelena polja obrasla lozom i maslinom, smokvom i limunovima, mirtom i raznolikim cvijećem — sve samo perivoj do perivoja ukusno obrađeni neumornom radnom rukom talijanskog seljaka. Kad u neke voz se donekle smiri, ukroti i obuzda svoj let. Pred njim su se dizali srednji Apenini; treba ih prevaliti! I stane se uzvijati i previjati kroz tunele i hridi prolazeći kršom i pustoši. No to ne potraje dugo. Svladavši gorje voz se opet uzobjesti i stane ponovno juriti velikom brzinom. Kao kroz san prolazili su gradovi i sela, brežuljci i doline, potoci i jezerca, kad nekako oko četvrte ure iza podneva, začujemo izdaleka mukli šum vode i nakon malo pred nama zabljesnu mutne vode Tibera.

Tiber. Historička-rijeka, rijeka velikih uspomena usko spojenih s poviješću drevnoga Rima, pozdravlja nas svojim misterijoznim šumom, u kojemu smo osjećali brujanje i jeku drevnih vijkova. I Tiber je u istinu vjesnik Rima. Nešto podalje opazismo gorde razvaline nekadašnjeg Augustova slavoluka, koje su ležale u koritu rijeke satrvene i izglodane od vremena kao i drevna historija vječnoga grada. A voz hrli dalje ne obaziruć se na razvaline i uspomene. Ta on je proizvod modernog genija i njega se mrtva historija nimalo ne tiče.

Već pri izmaku dana prolazili smo letom preko puste »Campagna romana« i gledajući na tu bezkonačnu i neplodnu i sivu ravan, obuzme nas neka neodoljiva sjeta i gotovo klonusmo duhom. Kad eto nenadano na kraju te goleme pustare opazismo, kako se neka ogromna kugla izvija iz zemlje i vije se k nebu, obasjana narančastim tracima zalazećeg sunca i — golema kupola Petrove crkve osvane pred našim duhom u čaru svoje veličanstvene konstrukcije. — Eno Rima, eno Rima! — izvije se iz svačije grudi — put je na domaku, sad ćemo da se odmorimo u sjeni vječnoga grada. I sam voz osjećajući valjda magičnu blizinu Rima uskori let, i mi uniđosmo kroz starodrevna vrata u grad gledajući s udivljenjem na gorde zidine, koje su se i pored zuba vremena još dobrano sačuvale. Projurivši zapuštenim ulicama i trošnim kućerinama uđosmo konačno svečano u veličanstvenu rimsku stanicu.

Bila je već noć. Električne lampe podrhtavale su posvuda, svjetina se vrzla živahno po ulicama, buka velegrada dolazila nam u susret osvajajući nas, i mi se umiješamo u sveopć vrtlog slijedeći pratioca, kojega nam je bilo dodijelilo »Društvo za ukonačivanje stranaca« i tako konačno prispjesmo umorni do našega stana. Taj stan bio je u istinu udoban i u svakom pogledu uredan, ali dosta udaljen od središta tamo negdje izvan gradskih zidina nedaleko tako zvane »Porta pia«.

Sjutradan svi ustasmo vrlo uzbuđeni. Kad smo već bili gotovi, razapesmo plan Rima i odredismo naš cilj.

— Na Pinčio, na Pinčio! — uskliknusmo i zaputismo se dugim i ravnim putem obraslim sjenastim drvećem ravno spram »Monte Pincio«, jedan od sedam brežuljaka, na kojima je sazdan Rim. I eto nas u prekrasnom parku, omiljelom stjecištu

starih i modernih Rimljana, razgledasmo bujnu floru u najljepšem cvatu, poprsja raznih glasovitih Talijana, razne obeliske i bogate česme i posjedasmo pred velikom mljekarnom (latteria), gdje se okrijepismo dobrim rimskim mlijekom. Za čitavi osmerodnevni naš boravak u Rimu »Pincio« je bio naše omiljelo boravište, gdje smo išli na kavu, katkad i na večeru.

Nakon doručka spustismo se do bučne i prostrane »Piazza del popolo«, usred koje se visoko diže krasan obelisk i krenusmo spram Petrove crkve. Misao na taj veleban spomenik klasične veličine uskoravala je naše korake i prispjesmo još prije, nego li smo se nadali, do čuvenog trga sv. Petra, koji je opkoljen četverouglastim redom kolosalnih granitnih stupova. Stadosmo diveći se historičkom obelisku i pobočnim mu monumentalnim česmama, sred kojih se divotno prolijevale sunčane šare. I iskrsne pred nama pročelje Petrove crkve. Harmonija stila, kolosalna arhitektonska konsrukcija, impozantne dimenzije tog najvećeg hrama kršćanstva djeluju porazno. Konačno uđosmo i u hram. Nije mi namjera, da potanko opisujem unutarnjost tog golemog hrama, jer bi morao pisati čitavo jedno djelo, dovoljno mi je spomenuti, da smo za više sati pregledavali pomno svu raskoš mramora, zlata i srebra, kojom obiluju u punoj mjeri sva klasična remek djela renesanse, koja se susretaju pri svakom koraku, svu onu ljepotu, na kojoj se opažaju tragovi ljudskog genija, koji je tu prosinuo u svojem najljepšem sjaju. Gordost i smjelost veličanstvene kupole povuče nas k sebi i uspesmo se do njezina vrška uživajući u velebnom vidiku na čitav Rim i okolicu. Kad sidosmo, zaputismo se spram Vatikanskih muzeja. Obiđosmo sve galerije, u kojima su sačuvani naj-

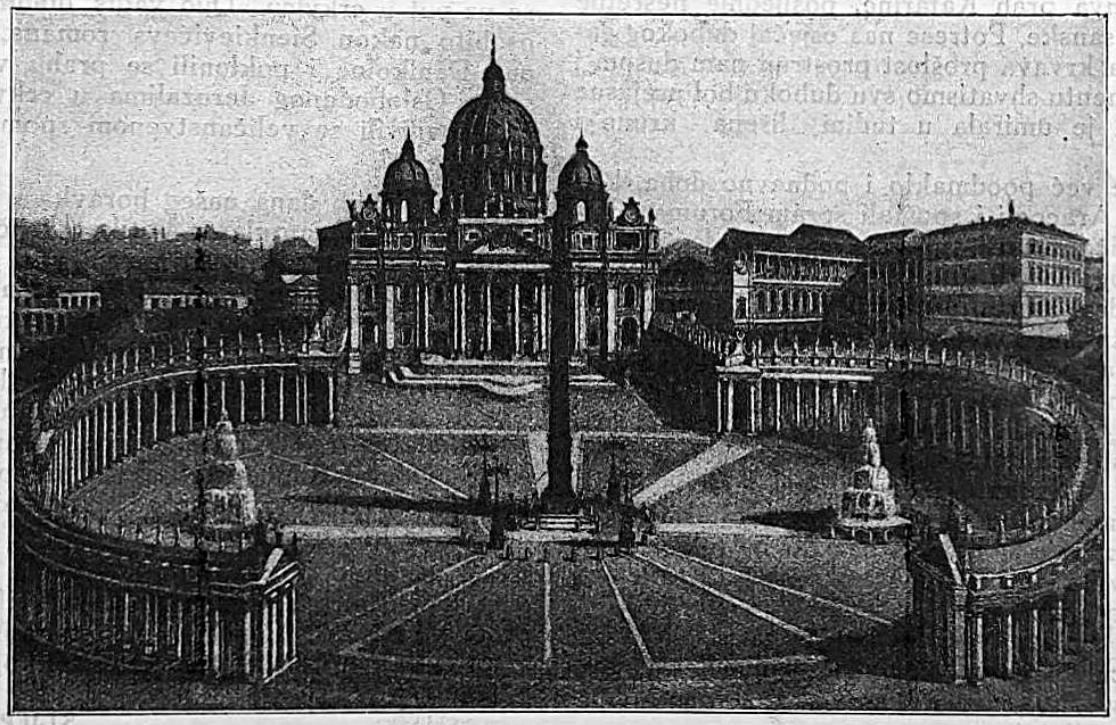

glasovitiji egzemplari grčke i rimske stare a donekle i moderne umjetnosti. Tu je »Apollo del Belvedere, Laokoon, Prasitelov Kupido, Fidijina Venera (Afrodita) divni afreski Rafaela Mikelanđela, Leonarda, Coreggia itd. itd. A tko da nabroji svu umjetničku raskoš i ljepotu vatikanskog muzeja? Tu su i kipovi raznovrsnih rimskih careva, na čijim licima čitaš historiju njihove dobi. Gledaš suludog Kaligulu i Karakalu, obijesnog Eliagabala, grozno lice cara Nerona i ono blago i zabrinuto Vespasijanovo, koje rekao bih da i sada govori: »A m i c e, d i e m p e r d i d i«. (Prijatelju, izgubio sam uzalud dan). Poslije podne zaputismo se, da razgledamo internacijonalnu izložbu lijepih umjetnosti, koja se onda obdržavala u Rimu i posjetivši letimice sve paviljone raznih naroda, zadržali smo se osobitim interesom u paviljonu ondašnje kraljevine Srbije, gdje su bili izloženi i radovi naših hrvatskih umjetnika, kojima se divila rimska publika: napose radovi Meštrovića, Rosandića, Frangeša, Marinkovića itd.

Sutradan osvane nedjelja. Prijatno vrijeme pod vječito modrim i vedrim talijanskim nebom prinami nas na Kapitol. Samo to ime puno historičkih uspomena, podraživalo je našu znatiželjnost. Kad prispjesmo, mnoštvo je stranaca već čekalo pred ulazom promatrajući kip cara Marka Aurelija na konju, koji se diže pred Kapitolom. Kaže se, da je bio nekad sav pokriven debelim slojem zlata, ali ga je pohlepna ruka neharnih potomaka dobrano ogulila, tako da se sada opažaju u žlijebovima vrlo tanki i rijetki tragovi zlata.

I otvoriše se vrata drevnoga Kapitola, gdje se čuvaju najznamenitija umjetnička remek djela sviju vjekova. Taj je muzej osnovao papa Siksto IV. a njegovi su ga nasljednici silno umnožili. Tu razgledasmo kolosalni Jupiterov kip, Herkulesa, kipove Marsa, Minerve, Cerere i ostalih grčkih i rimskih bogova i božica, poprsja, koja predstavljaju razne filozofe i govornike drevne starine: Pitagoru, Anakreonta, Demokrita, Diogena, Demostena, Cicerona itd., ali kako je vrijeme hitro iz-

micalo, hrlismo, da se nagledamo u VII. sali kipa čuvene Venere kapitolinske. I tu zastadosmo zadivljeni. Nije ni božica ni žena, ali ima nešto od jedne i druge i to tako sljubljeno, da u njoj odsijeva u istinu nešto neponjatno, ali do pomame savršeno lijepo, i padoše mi na um lijepi Kranjčevićevi stihovi iz njegove klasične pjesme »Mramorna Venus«:

»I tko te vidi — krv mu se gruša,
Srce mu staje — staje mu duša
I tako mrije —
Živ je i — nije —«

Izišavši iz Kapitolskog muzeja, osjećaj patriotskog pijeteta privlači nas spram crkve: Santa Maria in Aracoeli, koja se diže iznad Kapitola osjećajući, da je onamo nešto naše. I pretraživši pomno tu starodrevnu crkvu, baš na lijevoj strani glavne lađe na stijeni opazismo oveći istrošeni natpis na latinskom jeziku i razabrasmo, da tu u blizini počiva prah Katarine, posljednje nesretne kraljice bosanske. Potrese nas osjećaj dubokog ganuća, cijela krvava prošlost prostruji nam dušom i u tom momentu shvatismo svu duboku bol prejasne žene, koja je umirala u tuđini lišena krune i slobode.

Bilo je već poodmaklo i podnevno doba, kad smo se sa Aracoeli i spuštali spram Foruma i Palatina. Veličanstvene ruševine tog nekadanjeg središta staroga Rima, gdje se krojila sudbina svijeta, uzbudi u nama osobito udivljenje. I prolazeći ispod već trošnih slavoluka Septimija Severa i Tita Vespasijana posmatrajući udivljeno ruševine Palatina i one nekadanjih sjajnih dvorova Tiberija, Kaligule, Komoda i Livija, diveći se ostacima hrama Kastora i Poluksa, umorni sidosmo do Konstantinova slavoluka, jednoga od najbolje sačuvanih spomenika goleme rimske arhitekture — a malo koračaja dalje eto nas do najveličanstvenije građevine rimske umjetničke snage i smjelosti do — Koloseuma.

Ta se velebna građevina još diže, dobrano oglođena zubom vremena i strši svojim porušenim zidinama visoko, visoko kao neka kobna i veličanstvena prijetnja...

I spuštalo se veče, posljednji traci zalazećeg sunca podrhtavali su po pustim ruševinama Foruma i Palatina i nad granitnom masom Koloseuma, kad se naše društvo zaputi u stan noseći u duši žive slike tolikog klasičnog sjaja.

Ograničeni prostor ne dopušta mi — da proslijedim potanjim opisivanjem naših dnevnih ekskurzija po Rimu i okolici. Dovoljno je spomenuti, da smo narednih dana obašli Pantheon, u kojemu uz Rafaelovu vrlo čudnu nadgrobnu ploču, koja podsjeća posjetitelja, da tu počivaju ostaci slavnog umjetnika uz masivne i bogate mauzolije Viktora Emanuela i Umberta. Nadalje smo posjetili »Anđeosku tvrdjavu« (Hadrijanov mauzolej) raskošno urešenu crkvu sv. Pavla izvan zidina, čuvenu Santa Maria Maggiore«, historički »San Giovanni in Laterano«, golemi kip Mojsije od Mikelanđela u crkvi San Pietro in vincoli (Sv. Petar u negvama), katakombe sv. Kalista, koracali po Apijevoj cesti, kuda je prošla sva slava Rima, svratili se uz put u crkvicu »Quo vadis, domine«, čuvenu osobito nakon Sienkievićeva romana, penjali se na »Đanikolo« i poklonili se prahu velikog pjesnika Oslobođenog Jeruzalima u crkvi sv. Onufrija, nadivili se veličanstvenom spomeniku Garibaldija itd.

Posljednjih dana našeg boravka u Rimu ishodili smo i slobodan ulaz u Vatikansku čuvenu knjižnicu i u glasovitu Sikstinsku kapelu, gdje nam je naš odlični domorodac g. Rittig, ondašnji upravitelj zavoda sv. Jerolima, koji smo takodjer posjetili, vrlo opširno tumačio alegorički smisao velikih Mikelanđelovih djela. Na koncu pregledali smo i čuveni spomenik »Kralju osloboditelju« Viktora Emanuela na trgu »Venecija«. Po svemu se vidi, da su se moderni Rimljani htjeli takmiti ovim spomenikom sa slavnim svojim predima, i smije se ustvrditi — ne bez uspjeha.

I nastupio je čas odlaska, teška smo srca ostavljali Rim baš u času, kad smo bili počeli tek prodirati u klasične njegove ljepote, noseći za cijeli život u duši neizbrisivu spomen tolikog sjaja i veličine!

STJEPKO ILIJIĆ.

KNJIŽARSTVO I KNJIŽNICA KOD STARIH NARODA

Omladini je glavna briga, a često i najveća nevolja — knjiga. Mnoge će zanimati, kakav su oblik imale knjige, i kako se razvijalo knjižarstvo kod starih naroda, pogotovo kod Grka i Rimljana.

Grčki naziv knjige (*βίβλοι*) dobile su po materijalu, od kojega su se pravile, jer je riječ *βίβλος* značila biljku papyrus, a to je bio glavni materijal, na kojem se pisalo. Više listova papyrusa bi se skupa slijepilo u dugačke trakove, koji su se onda zamatali u svitke, da se lakše mogu spremati (*κύλινδρος τόμος*, volumen) — to je prvotni oblik knjige.

Kao što se kod nas mjeri opseg knjige po stranicama il arcima, tako se kod starih naroda mjerilo po recima. Zato je pisac obično na kraju knjige naznačio broj redaka, a knjižar je onda po broju redaka određivao cijenu knjizi, a i prepisivač je po recima bio plaćen. Dužina retka se mjerila daktilskim heksametrom, pa bila knjiga i prozom pisana. Takav redak iznosio je do 35 slova ili oko 16 slogova. Računajući tako po daktilskom heksametru iznosila je kniga u stihovima pisana oko 1000 redaka (osim najstarije literature), a knjiga prozom pisana 1500—2000, a bilo ih je i sa 4000 redaka.

Spočetka su se pravili vrlo veliki svici, pogotovo od papyrusa. U Egiptu ih nalazimo 22 pače i 40 metara dugačkih. I kod Grka je bilo vrlo dugačkih svitaka, bilo ih je i takovih, na koje je stao cijeli Homer ili Tukidid. Računa se, da je Tukidid zapremao oko 23.000 redaka, a svitak je bio dugačak 81 m. I kod Rimljana nalazimo vrlo velikih svitaka. Naevijev je Punski rat bio napisan na jednom svitku.

Tako veliki svici bili su vrlo nezgodni kod čitanja, a bilo ih je i vrlo nespretno opet natrag smotati. Zato je knjigama bila određena stanovita maksimalna veličina, već prema vrsti literature. Za lakšu lektiru, kao pjesme, romane i pisma upotrebljavali su se manji svici, a povjesna su djela smjela biti veća.

Pisalo se samo na jednoj strani papirusa. Kada se cijeli svitak ispisao, namazao se sedrovim uljem, da ga ne izjedu moljci. Na kraju svitka bio je prilijepljen tanki drveni štapić, oko kojega se svitak smotao.

Kod čitanja se obično sjedilo i jednom rukom svitak odmatao, a drugom već pročitani dio svi-

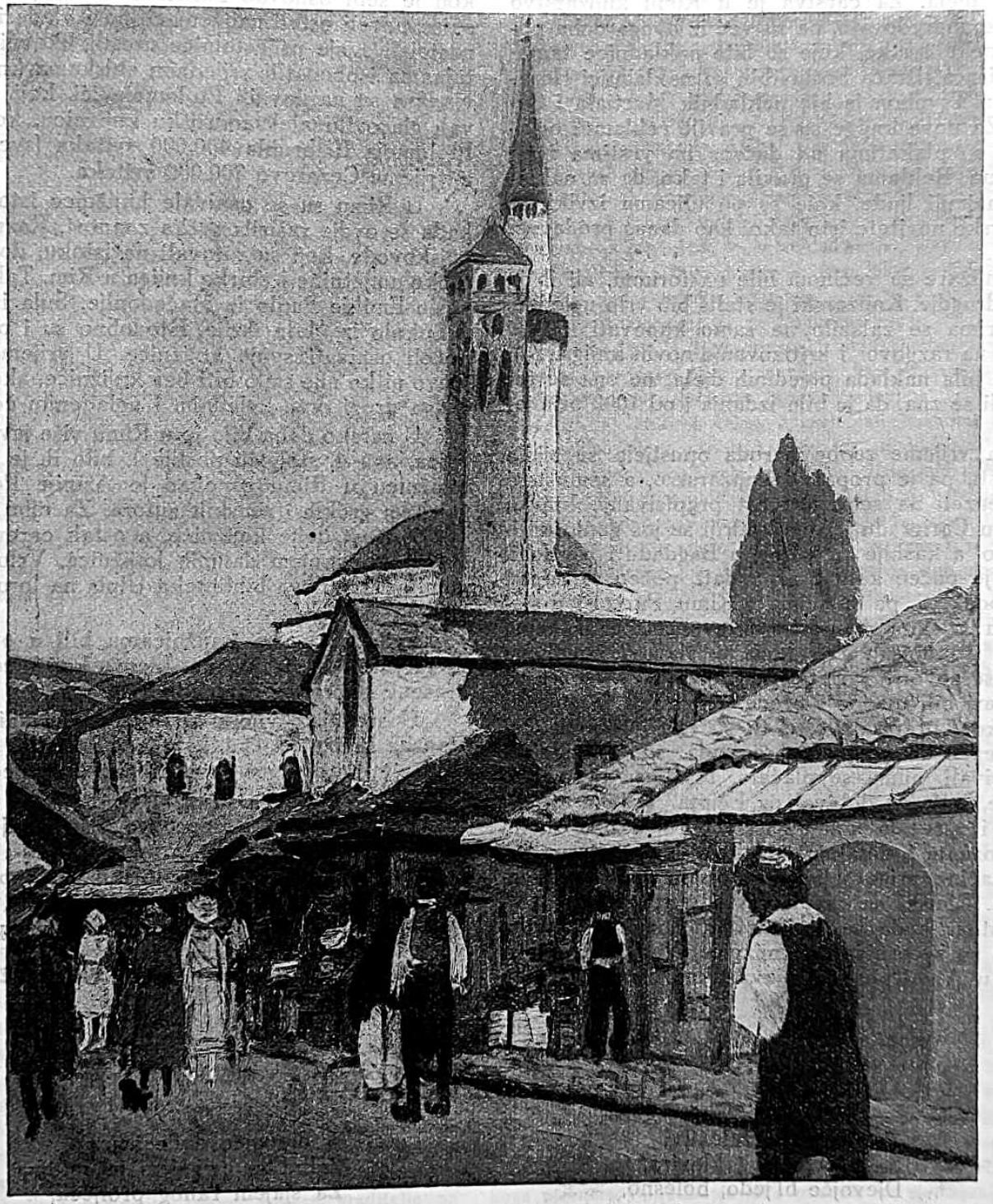

TREPŠE: IZ STAROGA SARAJEVA.

tka zamatao. To zamatanje svitka bilo je privremeno, toliko da već pročitani dio svitka ne smeta daljnjemu čitanju.

Za pisanje knjige upotrebljavao se i pergament (po gradu Pergamu), na kojem se pisalo na obje strane, ali ga se nije zamatalo u svitke (jer je bio predebeo), već se uvezivalo više listova kao knjiga, to je t. zv. pergamentni kodeks. Takve knjige od pergamenta u starom vijeku nisu bile tako poznate, kao svici od papirusa. Nalaze se tek od 3 .stoljeća po Isusu sve češće, premda je papyrus sve do 5. stoljeća još uvijek glavni materijal, za pisanje knjiga. Katkada je i od papyrusa knjiga u obliku kodeksa.

Trgovinu knjigama nalazimo u Grčkoj prvi put pod konac 5. stoljeća prije Isusa. U Ateni su

trgovci knjiga imali određeno posebno mjesto za prodaju, a zna se sigurno, da su se već 400 g. prije I. iz Atene knjige prodavale u tudinu. U Rimu se knjižarstvo razvilo pod konac republike. I prije se trgovalo knjgama, ali samo onima, koje su uvožene iz Grčke i Aleksandrije. Razvitku knjižarstva u Rimu doprinio je mnogo Ciceronov prijatelj T. Pomponije Atički, koji je izdavao Ciceronova djela. Za carstva je u Rimu knjižarstvo sve više napredovalo, pa su već iz ovoga doba poznate neke tvrtke, koje su bile nakladnice tamošnjih pisaca. Braća Sosius bili su nakladnici Horacijevi, a Tryphon je bio nakladnik Martiala i Seneke. Za nove knjige su se pravile reklame: oglašivane su plakatima na dućanskim vratima i po uglovima. Reklama se pravila i tako, da su nakladnici najmili ljude, koje su po ulicama izvikivali knjižarske novitete isto tako, kao danas prodavači novina.

Knjižare su većinom bile na forumu, ali ih je bilo i drugdje. Knjižarski je stališ bio vrlo ugledan. Knjižarima se zalazilo ne samo kupovati knjige, nego i na razgovor i kritizovanje novih knjiga. Kolika je bila naklada pojedinih djela, ne zna se točno, ali se zna, da je bilo izdanja i od 1000 primjeraka.

Za vrijeme seobe naroda opustjela su sijela znanosti, pa je propalo i knjižarstvo, a samostani su preuzeli na sebe dužnost prepisivanje knjiga. Samo u Carigradu i Aleksandriji se još gojilo knjižarstvo, a kasnije za kalifa u Bagdadu i Kordovi. Kada je počeo kalifat propadati, počeo se zapad opet podizati, pa nalazimo u Rimu, Parizu i u sjevernim italskim slobodnim državama opet trgovine knjiga (rukopisa). Tek kada je štampa izumljena može se govoriti i o pravom književstvu. Isprva su štampari bili ujedno i prodavači knjiga. Knjige su se rukom prepisavale, a to su radili robovi. Oni su prepisivali besplatno, a kada su slobodnjaci prepisivali, njima se plaćalo. Pisali su perom od trstike, koju su dobivali iz Egipta. Trstika se zašiljila i zarezala kao i guščje pero, a bila su im već poznata i metalna pera. Imali su crnilo na razne načine prigotovljeno, a pisalo se i crvenom bojom. Rimski su carevi pisali purpurom.

Istom kada se knjižarstvo donekle razvilo, mogle su se osnivati i knjižnice. Već je za Pizistrata u Ateni postojala javna knjižnica, ali to su bili tek počeci. Za vrijeme najvećega cvjetanja književnosti u Ateni nije nitko ni mislio, da u Ateni osnuje knjižnicu, prikupi sva djela i tako ih sačuva potomstvu. Bilo je doduše pod konac 5. stoljeća i početkom 4. stoljeća prije I. privatnika, koji su imali svoje male knjžnice, ali ti su bili vrlo rijetki. Pravi smisao za skupljanje knjiga razvio se istom u aleksandrijsko doba. Prvi je bio Aristotel, koji je sebi osnovao bogatu knjižnicu, a za njim su se poveli ostali naučenjaci, pa i vladari, koji su nastojali svoje prijestolnice uresili likovnim umjetninama i obogatili vrijednim zbirkama knjiga. Od vladara su najslavniji Ptolomejevići, koji su osnovali glasovitu aleksandrijsku knjižnicu, koja je za Ptolomeja II. brojila 400.000 svitaka (svezaka), a u vrijeme Cezarovo 700.000 svitaka.

U Rimu su se osnivale knjižnice istom onda, kada se ovdje raširila grčka znanost. Razni rimski vojskovođe, koji su ratovali na istoku, donosili su grčke umjetnine i zbirke knjiga u Rim. Tako je donosio Emilije Paulo iz Macedonije, Sula iz Atene, a Lukulo iz Male Azije. Istodobno su i privatnici počeli osnivati svoje knjižnice. U vrijeme Augustovo nitko nije smio biti bez knjižnice, ako je htio, da ga drugi drže uglednim i uglađenim čovjekom.

U carsko doba bilo je u Rimu više javnih knjižnica, a u 4. stoljeću poslije I. bilo ih je 28. Prvu knjižnicu u Rimu osnovao je Asinije Pollion sa zbirkom grčkih i rimskih autora. Za njim je osnovao August dvije knjižnice, a ostali carevi su nastavili osnivanjem daljnjih knjižnica. Vrlo je znamenita Trajanova biblioteka Ulpia na forumu Trajani.

Svici su u tim knjižnicama bili u otvorenim ili zatvorenim pretincima. Ljepše knjižnice bile su urešene poprsjem znamenitih pisaca.

U srednjem vijeku su bile najvrjednije samostanske knjižnice. U 14. stoljeću osnivaju se u sveučilišnim gradovima i sveučilišne knjižnice. (Paris, Oxford, Cambridge, Prag i t. d.).

Poslije izuma štampe sve više uspijevaju uz knjižarstvo i knjižnice. Uz samostanske i sveučilišne knjižnice nalazi se kaptolskih, biskupskih, županijskih, gradskih i privatnih knjižnica, a danas ima svaki kulturan čovjek prema svojim prilikama veću ili manju knjižnicu.

VID BALENOVIĆ.

TUGA DJEVOJČETA

Zvone zvuci žalostivi
Sa žica starog klavira,
Djevojče bl'jedo, bolesno,
Tihano na njemu svira.

Vije se arija tužna
Što bolno u srce dira,
Odjekuje muklo, prazno,
Sa žica starog klavira.

A djevojče dalje svira
Žalbu za cv'jećem joj milim,
Za sjajem ranog proljeća,
I za ružama uvelim.

To bješe u jedno veče,
Kad mračna bješe soba;
Suznoga oka djevojče,
U kišno, jesenje doba.

DANTE I PULA.

Ušavši Dante s Vergilijem u donjem paklu u Luciferov grad Dis opazi ponajprije »s desna i s lijeva veliku poljanu punu boli i grdnih muka«, ogromno grobište krivovjeraca svakojakih sekta. To groblje poređuje Dante s grobištem u Puli ovim riječima: »Kao što je u Arlesu, gdje se Rhône u ravnici sustavlja, kao što je u Puli blizu Kvarnera, koji Italiju zatvara i njezine granice oplakuje, polje svuda naokolo grbavo od grobova, tako je bilo posvuda i ovdje, pače još gore, jer su među rakama (od kamena) bili rasuti plamenovi, od kojih su (te grobnice) bile sasvim usijane tako, da usijanije željezo ne treba ni jednome zanatu«. (Božanstvena komedija, Pakao, pjev. IX., stih 112.—120.)

Je li bilo takovo groblje u Puli? Na kraju srednjega vijeka Pula je ocvali grad, ali pun prekrasnih starina, koje su ležale svuda razasute i napola sakrivene pod samoniklim biljem. Fra Nikolò da Poggibonsi, koji dne 6. travnja 1346. krenu na put u Svetu Zemlju, dođe zbog jakog vjetra, debelog mora i oštećenja krmila u luku Pulu i ostade u njoj desetak dana. U svojoj knjizi Libro d' oltremare pripovijeda:... »Pula je bila odličan kraj, te je jedan rimski car dugo ondje stanovao i sagradio un castelle, koji je učinjen baš kao i kolosej u Rimu, a vidio sam također vrlo odlične i stare grobove, t. j. veoma velike rake od jednoga komada kamena.« Nicolò d' Este u svom Viaggio al Santo Sepolero kaže, da je, pristavši lađom u Badiji, našao u Puli »vanredno lijepe rake od kamena po polju«. U knjizi Viaggio in Palestina di ser (= signor) Mariano da Siena nel 1431 čita se: »Dne 26. travnja bijasmo u Istri u gradu Puli, u kojoj... nadosmo tako veliko mnoštvo grobova, (svi od jednoga komada kamena, izrađeni kao rake, s kostima unutra), da bi bilo nemoguće navesti njihov broj«.

Ako je toliko starih grobova bilo u Puli sto i dvjesta godina poslije Dantea († 1321.), jamačno ih je u njegovo doba bilo još i više. Prema tome kaže Dante istinu, da je u Puli i oko nje bilo svuda mnogo grobova, kao da je polje njima posuto.

A je li Dante bio u Puli? Je li vidio te grobove? Pravo veli Eugen Müntz u svom djelu Die italienische Kunst im Quattrocento, da su rimske građevine jako utjecale na umjetničko stvaranje u 15. vijeku, a među tim građevinama osobito.... »die Amphitheater von Padova, Verona und Pola...« I doista je slava rimskoga grada Pule namamila ovamo čuvene graditelje na studij rimskih umjetničkih starina za njihove velebne renesansne tvorevine. Tako je Pulu stalno pohodio genialni fra Giocondo, onda Battista Sangallo, Veronjanin Gianmaria Falconetto, Baldassare Peruzzi, književnik Andrea Palladio, a valjda i veliki Michelangelo Buonarotti, jer se u zbirci muzeja Wicar u Lille-u čuva njegov crtež puljskoga luka Sergi. Ako je umjetnički interes dozvao u Pulu tako znamenite ljude, mogao je u njoj boraviti i Dante. Je li moguće, da bi Dante usporedio pjesničku viziju paklenoga groblja s realnim grobljem u Puli, što ga nije ni vidio, nego mu je poznato samo iz nečijega opisa? Kad mu je tako živo u pameti, kao groblje općenito poznato, valjda ga je i vidio, baš kao što je mogao vidjeti također i groblje kod Arlesa, jer je onuda prolazio u Pariz, kad je pošao na nauke u Sorbonnu.

Dante se dobar dio svoga života (posljednjih 20 godina) kao politički prognanik svoga rođenoga grada Firenze potucao kojekuda po Italiji. U progonstvu mu je život bio težak, baš je u to vrijeme ispjevao svoju divnu glumu. Nad Tolminom je brežuljak (visok 428 m), a na njemu gradina s prekrasnim pogledom na zelenu okolinu bistre Soče. Kažu, da je Dante u tom gradu ispjevao jedan dio svoje Komedije. U dolini potoka Tolminske, koji teče sa Krna, ima pećina, za koju kažu, da se Dante na svom bijegu bio u nju zaklonio, pa je stoga danas i zovu Danteova pećina. Historijski to dakako nije utvrđeno kao ni mnogo drugo tobožnje boravište njegovo. Mnogi gradovi u Italiji naime tvrde, da je Dante u njima boravio, ali moderna kritika podnosi malo koju od tih kombinacija. Ipak je kritika — čini se — prestroga. Dante je najbolje živio kod svojih zaštitnika Bartolomea della Scala (Scaligeri) u Veroni i kod Guida di Polenta u Ravenni, gdje je također umro i pokopan. Sva ta mjesta nijesu daleko od Pule. Tolmin je na našoj strani Jadrana kao i Pula, Ravenna je Puli nasuprot, samo preko mora, koje ih od davnine usko spaja, a Verona je u tijesnoj vezi s Mlecima kao i Pula, dakle su firentinskom izgnaniku ghibellinske (protivupapinske) stranke jednako pristupačne. J. Kršnjavi »Pakao«, Zagreb 1909., Matica Hrvatska veli, da je »pre kritično stanovište, prema kojemu predaja ništa ne vrijedi, smelo Danteov trag u progonstvu više nego li je osvijetlilo njegovo teško putovanje u progonstvu.« No ovaje se i ne radi toliko o predaji, nego o mogućnosti, da li je taj veliki pjesnik bio s ove strane Jadrana u Puli. Mi ćemo s vjerojatnošću reći, da jest, kad nam pomoću puljskih grobova hoće jasnije da ocrta jedan komadić pakla.

U 14. vijeku je dosta toskanskih prognanika našlo zaklonište s ove strane Jadrana. Više se ghibellinskih familija iz Firenze nastanilo u Trstu razvijajući trgovinu također na veliko. Po imenu spominjemo Corsa di Alberto Ristori, koji je otjeran iz Firenze zajedno s Danteom.

Uostalom nama bi sa narodnog gledišäta bilo mnogo draže, da nije Dante ni vidio ni spomenuo Pule, jer se — pravo kaže Kršnjavi: — »radi ovoga mjesta u Božanstvenoj Komediji Talijani služe Danteovim imenom za iredentističku propagandu«. Da nije Dante proglasio Kvarner granicom Italije, možda ne bi Talijani danas bili gospodari onako prostranoga našega narodnoga područja. Riječ velikoga pjesnika vanredno je jako utjecala na ujedinjenje Talijana i Italije pa i na njihove političke prohtjeve u svakom smjeru.

A nije ni posve točna riječ velikoga pjesnika, da granica Italije ide do Kvarnera. Kršnjavi veli, da »Dante stavlja granice Italije do granica Kvarnera prema faktičnom stanju u njegovo doba«. Tako jamačno misle i u Italiji, ali nije ispravno. Italija Danteova vremena je razdrobljena na mnogo državica, od kojih je na sjeveru Venecija najjača. Ona u to doba vlada samo uskim primorjem sjecerozapadne Istre, a Pula se potpuno predaje Mlecima

tek deset godina po Danteovoj smrti, naime godine 1331. Sudim, da Dante ne misli ovdje na političke granice Italije svoga vremena. Vjerojatnije je, da misli na Italiju c a r s k o g a vremena, kad se prostirala do R a š e, dakle do Kvarnera. Kao što se sjetio r i m s k i h grobova kod Arlesa u Francuskoj i kod Pule u Istri, tako je pomislio na r i m s k u Italiju do Kvarnera. Dante je veliki talijanski rodoljub, ali nije šovinista. **Nikola Žic.**

ŠTO JE BILIJUN?

Milijun puta milijun jest bilijun. To se dakle može brzo napisati i još brže izgovorti, ali nitko ne bi to mogao prebrojiti. U jednoj minuti možemo izbrojiti 160—170; no ako uzmemo i 200, tad će na jedan sat doći 12.000, a na jednu godinu sa 365 dana (jer svake četvrte godine na prestupni dan možemo se od brojanja odmoriti malo) bit će 105,120.000. Uzmimo sada da je Adam od prvoga časa svoga života neprestano brojio, to on, po običnom shvaćanju o starosti naše zemlje, još do danas ne bi izbrojio bilijun; jer da se izbroji bilijun trebalo bi 9512 godina, 3' dana, 5 sati i 20 minuta. Kad bismo (što bi bilo posve u redu) ubogom brojaču na dan dali 12 sati počinka za jelo, pilo i spavanje, tad bi on trebao, da izbroji bilijun 19.024 godine, 68 dana, 12 sati i 20 minuta. **Sud-slaho-Split.**

KRONIKA

TRIDESETGODIŠNJICA SMRTI ČAJKOVSKOGA.

(7. XI. 1893. — 7. XI. 1923.)

Na 7. ovog mjeseca u svim se muzičnim zavodima i kazalištima većih gradova proslavila tridesetgodinšjica smrti glasovitog kompozitora Čajkovskoga. Kad se munjevitom brzinom pred 30 godina raširila vijest o njegovoj smrti po petrogradskim ulicama, nitko nije vjerovao, da je on umro i da leži hladan na odru, premda su znali, da je obolio od kolere. Nitko nije mogao vjerovati, da je on umro, jer nijesu ni pomišljali na takav tragičan svršetak tim više, što je on devet dana prije smrti zdrav i čil dirigirao svoju »Patetičnu Simfoniju«. Nitko nije pomišljao, da može njihov Petar Iljić umrijeti. Njegovu smrt nije žalio samo Petrograd i Rusija, već cio kulturni svijet. Dokaz je tome i to, što danas, poslije 30 godina njegove smrti, nema ni jednog kazališta i muzičnog zavoda, u čijem repertoaru nije b a r e m jedan muzični komad Čajkovskog.

Čajkovski svojim instrumentalnim radnjama, operama i vokalnim komadima ostaje uvijek vjeran samom sebi. On je pjevač nesretne ljubavi, čežnje za srećom, tužnih i elegičnih sjećanja prošlog. U rijetkim slučajevima vode ta stradanja do očajanja kao n. pr. u »Patetičnoj Simfoniji«, nekim mjestima »Pikove dame« i »Onjegina«. On sebe najbolje karakteriše riječima: »Tuga za prošlošću, nada u budućnost i nezadovoljstvo sa sadašnjošću — to je moj život!«

Čajkovski je napisao oko 100 muzičnih komada (9 opera, 7 simfonija, 3 baleta i mnogo romansa, simfoničnih poema i pjesama). On je postigao mnogo uspjeha prigodom gostovanja po Njemačkoj, Engleskoj i Francuskoj, a cambridska ga je universa počastila počasnim doktoratom. Premda je još za života uživao veliku slavu, on je ipak uvijek bio skroman, pak je bio i u privatnom životu uzor-čovjek.

Split, 8. XI. 1923. **Sud-slaho.**

UMJETNOST

HRVATSKO KAZALIŠTE U ZAGREBU.

U posljednje smo vrijeme dobili dva dramska noviteta u našem kazališnom repertoaru. Dne 1. novembra davala se novo uvježbana tragedija Shakespeareova: Kralj Rikard III. Premijera te tragedije bila je u našem kazalištu još 29. decembra 1896. i to u prijevodu A. Harambašića i M. Andrića. Režiju je vodio pokojni Stjepan Miletić, a u glavnim su ulogama glumili Borštnik i Fijan. Izatoga se Rikard III. davao još jednom 2. januara 1897.

Ovaj puta davao se komad prema uzornome prijevodu g. Bogdanovića, koji je izdala Matica Hrvatska među svojim izvanrednim izdanjima. Režiju vodio je g. Gavella, koji je pokazao duboko razumijevanje i uložio u izvedbu zamjerno mnogo truda. Glavna je uloga u rukama g. Papića i g. Strozzia, pa smo prvoga glumca imali prilike vidjeti kod premijere, a drugoga kod reprize, koja se odmah slijedeći dan davala. Drama je s te strane za nas zanimljiva, a osim toga zanimljiva je i za to, jer je u njoj zaposleno gotovo sve naše dramsko osoblje. Očekivali smo, da će shvaćanje predmeta pokazati bitnu razliku kod jednoga i drugoga protagoniste, što međutim nijesmo opazili. Režiser je svoje shvaćanje natovario i g. Papiću i g. Strozziju. Mnogo je bolji bio g. Papić. On je glumac — a g. Strozzi to nije. On možda ima više dara kao predavač, ali daleko zaostaje iza Papića kao glumac. Uloga je kano stvorena za g. Papića, a g. Strozzi nije joj dorastao. Inače se izvelo dobro — naročito u prvom dijelu. U drugom dijelu kao da je igra popustila. Inscenacija g. Babića nije zadovoljila.

Dne 11. novembra prikazivala se prvi put drama Mladena Jelušića: »Mrtva straža«: U njoj se opisuju patnje našega naroda u Istri. Komad se svojom dubokom osjećajnošću i plamenim patriotizmom dojimlje slušača, pa je publika nagradila autora i glumce burnim pljeskom. U glavnoj ulozi g. Sotošek i gđica Podgorska potpuno su zadovoljili.

Pisac je samo zaboravio da u Istri stanuju Hrvati!

Kao daljnju dramsku premijeru naviješta »kazališni šut« dramu Miroslava Krleže: »Vučjak«. **Nkć.**

DVIJE SLIKARSKE IZLOŽBE U ZAGREBU.

Od 20.—30. listopada ove godine bile su u Ulrichovu salonu u Zagrebu izloženi umjetnički slikarski radovi A. Hansena, kojega Zagrepčani poznaju već po njegovim izloženim radovima u predašnjim godinama. Hansen je savršeni majstor, što je i ovaj put pokazao svojim marinama. Život mora iznio nam je Hansen ovaj put u tolikom šarenilu i svim njegovim fazama tako savršeno, da se od nekih njegovih slika nijesmo mogli oteti. Moralni uspjeh za izlagača bio je bez sumnje golem, ali je materijalni za tim mnogo zaostao, jer je kupaca bilo malo.

Od 1.—13. studenoga trajala je izložba slikarskih radova profesora Marka Rašica. Izloženo je bilo nekoliko uljenih slika, najveći dio akvarela i jedna mapa litografije: Pinije i čempresi. Motivi su gotovo isključivo iz Dubrovnika i dubrovačke okolice. Slike su naišle na opće priznanje stručne kritike i od najveće česti raspačane. Naročito su

se svidjeli njegovi akvareli, kojima je Rašica već ranije svratio na sebe pažnju.

Slike u novo uređenoj Ulrichovoj dvorani gube mnogo uslijed toga, što dvorana nema svijetla, pa se sve više osjeća potreba jedne dvorane, u kojoj bi naši umjetnici mogli bez zapreke kod naravnoag svijetla izlagati svoje radove.

Nkć.

ŠPORT

Srednjoškolski šestoboj i troboj. U nedelju dne 7. listopada održao se lakoatletski miting za zagrebačke srednjoškolce, koji je priredio Hašk na svom igralištu u Maksimiru. Šestoboj je bio određen za đake iznad 16 god., a troboj za đake ispod 16 god. Vrijeme je bilo lijepo, no publike je bilo kao obično na takovim priredbama vrlo malo, pače i same srednjoškolske mladeži, koja se inače zanima dosta za šport, no faktično žalibože samo za nogomet. Na mitingu je sudjelovalo oko pedeset srednjoškolaca, što je također naravno premalen broj za tolike srednje škole u Zagrebu.

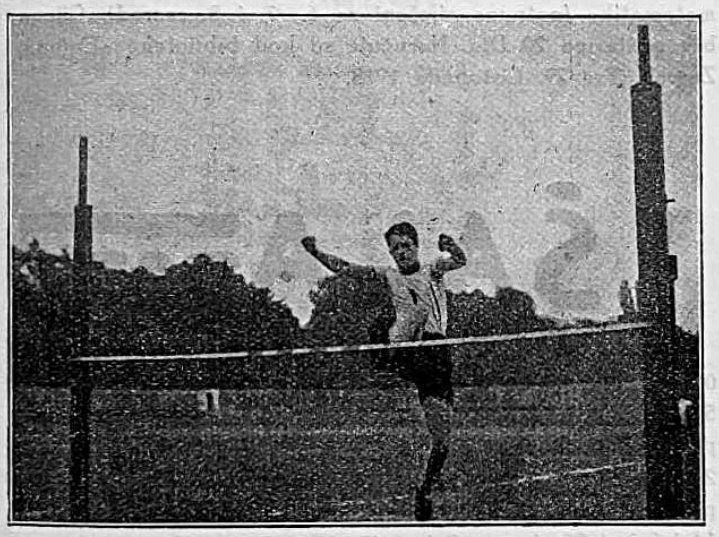

Organizacija natjecanja bila je zgodno na taj način uređena, da su uvijek vježbale istodobno razne grupe u raznim granama sportova, te je cijela priredba zato dosta brzo tekla. Dok su jedni bacali, drugi su trčali, a treći skakali. U šestoboju bili su najbolji Marković, koji je postigao najveći broj bodova (I. realna gimnazija)., II. Krajač[illegible] III realna gimnazija), a III. Valenteković (III. realna gimnazija). Iza ovih bili su najbolji: Božičević, Jamnicky, Inkey, Gavrančić, Fišter, Valdec, Šimatović, Obadić i Prelog.

Kod troboja istakli su se: Šlesinger, Hiršl, Babić, Valenteković ml., i Macanović. Osobito se istakao Valenteković u trčanju od 1500 m, a i ostali juniori istakli su se lijepo u nekim sportskim disciplinama, te će sigurno vremenom postati također dobri atletičari.

Ove vježbe morale bi se sistematski vježbati i za vrijeme gimnastike u školama, te bi moralo biti već uređeno pitanje sa prijašnjim školskim igralištem uz zagrebačke srednje zavode, koje je još uvijek zapremljeno raznim barakama, u kojima još stanuju toliki beskućnici željezničara i kazališnog osoblja. Dok ne će imati zagrebačka srednjoškolska omladina svoje vlastito igralište, ne će se kod njih moći razviti sportovi ,kako to dolikuje današnjem vremenu modernog tjelesnog odgoja. Zato je hvalevrijedno nastojanje Haška, koji već nekoliko godina uporedo priređuje srednjoškolske sportske utakmice. Nadamo se, da će naskoro doći vrijeme te će se moći prirediti i službene srednjoškolske utakmice ne samo za zagrebačke srednje škole, nego s vremenom također i za srednjoškolce čitave države.

AMATERSTVO

FILATELIJA.

I. hrvatski filatelistički dan u Zagrebu održan je dne 6. rujna inicijativom Hrvatskog filatelističkog društva. Taj dan je bila priređena posebna filatelistička izložba u prostorijama kluba u kavani svratišta Royal, koju je na svečani način otvorio predsjedink društva g. Viktor Račić prigodnim govorom. Izložba je bila cijeli dan otvorena te je bila lijepo posjećena od članova HFD. i njihovih gostiju, naročito omladinaca, koji se revno zanimaju za filateliju, i sačinjavaju posebnu sekciju HFD. u Zagrebu. Izložaka je bio priličan broj iz sviju područja filatelije, a napose je dobro bila zastupana Jugoslavija sa svojim znamkama. Izložen je bio i časopis društva »Filatelista«, koji je društveni organ ,a naručuje se kod Uprave u Dugoj ulici br 5., Zagreb. Na veče je bio vrlo lijepo posjećeni društveni sastanak s velikom tombolom. Tom je zgodom predsjednik društva razdijelio i četiri nagrade najrevnijim izlagačima prilikom I. hrvatskog filatelističkog dana. Prvu je nagradu dobio g. Vilim Gregorčić za svoju zbirku Slovenije SHS. u krunskoj vrijednosti. Drugu je nagradu dobila gospođica Barškin za vrlo lijepu zbirku filatelističkih crteža. Treću je nagradu dobio g. Marijo Dražić za svoju zbirku maraka i biljega od najstarijeg vremena do posljednjeg srpskog izdanja. Četvrtu je nagradu dobio jedan omladinac Gross za svoju vrlo lijepo obrađenu i izloženu omladinsku zbirku. Hrvatsko filatelističko društvo kani i do godine upriličiti i po više takovih filatelističkih dana, kojom prilikom će se urediti i prodavanje i licitacija ponajboljih i rijetkih maraka.

Međunarodna filatelistička izložba u Beču. Prošli mjesec održana je velika filatelistička izložba u Beču, na kojoj je bilo prekrasnih izložaka iz cijeloga svijeta. Među drugim markama, koje će osobito zanimati našu omladinsku filatelističku publiku, spomenut ćemo, da je bila izložena novinska znamka po jedan novčić, koja je vrijedila samo za vojničku hrvatsku krajinu. Za ovu se marku sumnjalo, da uopće postoji. U katalogu Michel katalogizirana je na strani 451 od god. 1924. pod: Novinski biljeg za Ugarsku. 1868.—72. za Hrvatsku, t. zv. vojničku granicu s većim grbom nego li iste marke samo za Ugarsku, po 1 nvč. modra i po 2 nvč. siva, vrijednost iste je više tisuća maraka. Ujedno su bili izloženi i pokusni otisci (essai) od jedne i druge marke. Kod nas u Zagrebu je to nepoznata marka, te ju nemaju ni najveći sabirači. Područje ove marke nije spadalo u poštanskom pogledu pod Ugarsku nego pod Austriju i bečko poštansko ravnateljstvo. Natpis na markama je madžarski, kao i kod onih novinskih maraka za Madžarsku.

Na toj izložbi u Beču bili su izloženi i kompletni biljezi za Vojničku krajinu u Hrvatskoj od god. 1868. do god. 1872. To su tadanji sivi ugarski biljezi s pretiskom carskog orla preko biljega u vrijednosti od pol novčića do dvadeset forinti. Izašli su na običnom papiru i na finom svilenom ili pelure papiru. Kod nas u Zagrebu su poznati ti biljezi, no nitko nema potpune zbirke, koja broji do četrdeset primjeraka različitih vrijednosti. Nadalje su bile izložene i potpune zbirke hrvatskih maraka iz vremena prevrata i početka države SHS., koja je zbirka odlikovana i brončanom medaljom, no nije bila sasvim potpuna.

Olimpijske spomen marke izaći će na godinu prilikom VIII. olimpijade u Parizu, koje će imati valjanost franki-

ranja po čitavoj Francuskoj za vrijeme od jednog mjeseca, t. j., dok će trajati olimpijske igre. Izaći će u vrijednosti od 30 centima. Marke su jednake kao i one u Grčkoj god. 1906., te one u Anversu god. 1920, te će prikazivati slike iz klasičnih atletskih vježbi. U Anversu su izašle samo dvije vrednote, a u Ateni cijela serija olimpijskih maraka od jednoga leptona do pet drahmi, a sada će u Francuskoj izaći samo marke u onim vrednotama, koje su najviše u opticaju za obično frankiranje karata i pisama, te za rekomandaciju.

Poljska. Povodom jubileja glasovitog poljskog astronoma Kopernika izdalo je poljsko ministarstvo pošta posebnu seriju t. zv. Koperinkovih maraka u raznim vrijednotama. Na markama nalazi se najstariji poznati portret Kopernika od nepoznatog umjetnika iz XVI. stoljeća. Na taj način je upotpunjena u Poljskoj serija maraka sa glasovitim ljudima. Već prije je izdana marka s likom Mickijevića, Kosćiuskoga, Sobjejskoga, Ponjatovskoga i Pilsudskoga, a nastavit će se prigodice i s izdavanjem poštanskih maraka s likovima ostalih glasovitih Poljaka. Marka je oblika pačetvorine, a izašla je u vrijednosti od jedne i više tisuća poljskih maraka.

Michelov Katalog maraka upravo je izišao za godinu 1924. To je katalog, po kojemu se sada najviše mijenjaju i prodavaju poštanske znamke. Prije je bio u tom prvi na glasu Senfov katalog maraka, koji se davao u Lipskom, no za vrijeme rata je prestao izlaziti. Međutim se našla nova poduzetna tvrtka trgovine maraka Hugo Michel u Weimaru, koji je i za rata počeo i nastavio izdavanjem kataloga ratnih maraka, a poslije je izdao i katalog evropejskih i prekomorskih maraka, te je tako reći na taj način istisnuo stari Senfov katalog. Michelov Katalog je vrlo lijepo i solidno opremljen i obrađen, te je vrlo praktična priručna knjižica. U uvodu kataloga nalaze se upute za sabirače maraka, poglavito glede cijena u stranim valutama. Tako se n. pr. jugoslavenske marke cijene na taj način, da Michelova marka vrijedi u Katalogu kao jedan dinar. Koliko su ocijenjene koje znamke u Michelu da vrijede maraka, toliko su vrijedne dinara.

KNJIŽEVNOST

»Ratni dojmovi«, istiniti događaji iz svjetskoga rata, napisao Viktor Kralj. Knjižar. cijena Dn. 20.— Neposredno kod autora, Zagreb, A-ulica 1., trgovačka akademija, stoji Din. 15.—; za đake Din. 10.—

Preporučamo: Škarica-Škreblin, Maturalni zadaci iz matematike (potpuno riješeni za 6., 7. i 8. razred). Cijena bez poštarine 20 Din. Naručuje se kod biblioteke »Ergon«, Zagreb, Trg 29. Listopada 1918.

ZABAVA I ŠALA

IZ RAČUNAROVE BILJEŽNICE.

Indijsko računanje.

Priopćio **S. Škreblin.**

Treba naći umnožak 2358×476.

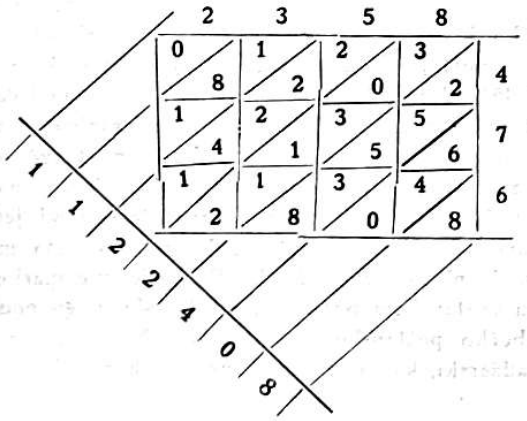

Postupak se razabire neposredno iz slike.

O množenju.

Dva se broja mogu pomnožiti, da se ne pišu pojedini parcijalni produkti, nego se oni odmah izračunavaju u glavi. Na pr. treba pomnožiti 2358 s 476

$$\frac{2358\times476}{1122408}$$

Govori se: 6 puta 8 jest 48, 8 se napiše 4 broji dalje; 6 puta 5 jest 30 i 4 jest 34, 7 puta 8 jest 56, 34 i 56 jest 90, 0 se napiše, 9 broji dalje; 6 puta 3 jest 18 i 9 jest 27, 7 puta 5 jest 35, 4 puta8 jest 32, 27 i 35 jest 62 i 32 jest 94, 4 se napiše, 9 dalje broji; 6 puta 2 jest 12 i 9 jest 21, 7 puta 3 jest 21, 4 puta 5 jest 20, 21 i 21 jes 42, 42 i 20 jest 62, 2 se napiše, 6 dalje broji; sad treba množiti 7 s 2; 7 puta 2 jest 14, 14 i 6 jest 20, 4 puta 3 jest 12, 20 i 12 jest 32, 2 se napiše, 3 dalje broji; napokon 4 puta 2 jest 8, 8 i 3 jest 11.

O ispravnosti tog postupka možemo se ovako uvjeriti: Svaki se četveroznamenkasti broj može napisati u obliku: $a_3 10^3+a_2 10^2+a_1 10+a_0$, a troznamenkasti u obliku $b_2 10^2+b_1 10+b_0$, gdje a_3, a_2, a_1, a_0, b_2, b_1, b_0, znače znamenke. Pomnožimo sad ta dva broja po pravilu, kako se množi polinom s polinomom:

$$\begin{array}{r} (a_3 10^3+a_2 10^2+a_1 10+a_0)\ (b_2 10^2+b_1 10+b_0) \\ \hline a_3 b_0 10^3+a_2 b_0 10^2+a_1 b_0 10+a_0 b_0 \\ a_3 b_1 10^4+a_2 b_1 10^3+a_1 b_1 10^2+a_0 b_1 10 \\ a_3 b_2 10^5+a_2 b_2 10^4+a_1 b_2 10^3+a_0 b_2 10^2 \\ \hline +(a_2 b_0+a_1 b_1+a_0 b_2) 10^2+(a_1 b_0+a_0 b_1) 10+a_0 b_0 \\ a_1 b_1+a_0 b_2) 10^2+(a_1 b_0+a_0 b_1) 10+a_0 b_0 \end{array}$$

Parcijalni produkti odnosno parcijalne sume, koje se računaju u glavi, nisu ništa drugo nego brojevi $a_0 b_0$, $a_1 b_0+a_0 b_1$, $a_2 b_0+a_1 b_1+a_0 b_2$ i t d.

Ovaj postupak kod množenja brži je od običnog postupka; samo treba biti vješt računanju u glavi.

Tako se može raditi i u najopćenijem slučaju, a i dokazivanje jest sasvim slično.

Tom prilikom spomenut ću još druge dvije metode multiplikacije:

1. Ruska metoda (metoda ruskih seljaka)

97×134*	
48×268	8576
24×536	4288
12×1072	134
6×2144	12998
3×4288*	
1×8576*	

Metoda se sastoji u tom, da se uvijek prvi faktor podijeli s 2, drugi faktor pomnoži s 2. Ako je prvi faktor neparan, dade se prethodnom produktu mali znak na pr. križić ili zvjezdica. Isto se posljednjem produktu dade zvjezdica. Konačni se produkt dobije, da se zbroje svi produkti označeni zvjezdicom.

ZAGONETKE.

I. Ulomak natpisa.

RAT I MIR
. . . K PERSIE . . .

Za čijega je vladanja klesan natpis?

II. Anagram.

Nikola Marić, Požega.

Vidjet ćeš ga, kad je burno more,
Jer se često diže k oblacima gore.

*

Dodaj dva mu prva slova skraja,
Eto sad vjesnika proljetnoga sjaja.

III. Ispunjalka.

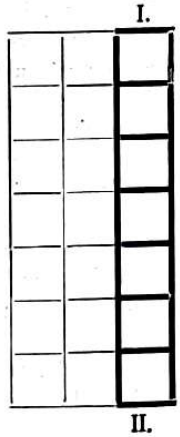

Od I. do II. treba da se čita ime iz stare hrvatske povijesti.

IV. Logogrif s brojčankom.

Sa »j« me ronci
Iz dubina 1234,
Sa »k« sam ime
Zastarjele 1254.

V. Rebus.

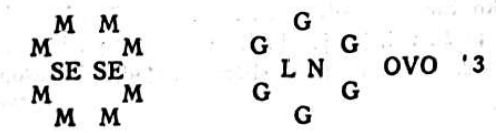

VI. Rebus

I I S S U U U U

VII. Stepenice.

1 2 3	Životinja
2 3 4	Mjesto u Istri
3 4 5	Prilog
4 5 6	Ime
5 6 7	Odsjek vremena
6 7 8	Ime

VIII. Zagonetke u pačetvorini.

I.

a	a	a	veselje
a	a	a	kukac
b	ć	d	muško ime
đ	e	e	rijeka (velika)
i	i	j	rijeka (mala)
j	k	k	vodena životinja
l	l	n	velika naslaga
n	o	o	domaća životinja
o	o	o	dual.
o	o	p	rođak
p	p	r	zakon u vojsci
r	r	r	uništava jednu kovinu
r	s	t	divlja zvijer
u	u	u	rođak kao gore
u	v	v	prijatna stvar

II.

Dobro pogođene riječi dadu od I.—II. rečenicu općega značenja, kojom se ljudi rado služe, kad se nađu prevareni.

Odgonetke zagonetaka iz broja 2.:

I. Pitalice: 1. Starac (štake i naočale). — 2. Jaje. — 3. Leća. — 4. Zmija.

II. Zagonetna adresa: SARAJEVO — BOSNA.

III. Brojčanke: 1. Vjeru vjeruj, spasit će te vjera! 2. Svoja kućica, svoja slobodica. — 3. Bez muke nema nauke.

IV. Razmještaljka: Burad je bila u opisana tri slučaja ovako razmještena:

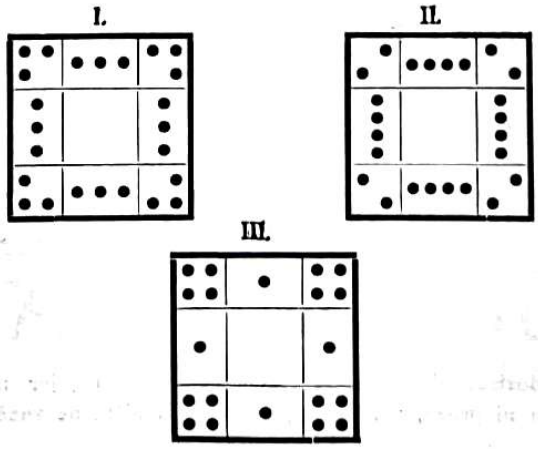

V. Zagonetna rečenica: Ako se izbaci 20 slova osim s, v i e u riječi «svome» — ostaje sve.

VI. Rebus: U dobru se ne ponesi, u zlu se ne poništi.

VII. Logogrif: Krk — Krka.

VIII. Popunjaljka:

JEDAN
AZIJA
DINAR
RASAD
ANICA
NAPOJ

XI. Popunjaljka s krstom: Vlašić — Krašić.

X. Rebus: Parostroj.

ODGONETAČI ZAGONETAKA IZ BR. 2.

Mintas Vladimir, Zagreb: II, VII — Mandić Lj., Zagreb: I (4), II, VII. — Weinberger Pavao, Osijek: IV — Ljuština Veljko, Gospić: I (2,4), II, V, VIII — Končar Božidar, Zagreb: I (2, 3, 4), II, III (3), VII, VIII — Pick Herman, Vinkovci: I (2, 4), II, V, VI, VII — Dürr Dara, Zagreb: I (3), VII — Eisenstädter Rudolf, Zagreb: I (3, 4), II, III (2, 3), V, VII, VIII, IX — Kesegić Vladimir, Vinkovci: I (2), II, VII — Krausz Vera, Zagreb: VII — Brolich Jelka, Osijek: II, III (sve), IV, V, VI, VII, VIII, IX — Vouk F., Zagreb: I (2, 3, 4), II, III (2, 3), V, VI, VII, VIII IX — Drucker Leo, Zagreb: I (3, 4), II, III (2, 3), V, VII, VIII, IX — Biljan Vjekoslav, Zagreb: I (sve), II, III (3), V, VII, VIII — Ilotić Josip, Koprivnica: I (2), II, IV, VII — Brihta Ivan, Zagreb: II, VII — Gorjan Drago, Zagreb: II, VII — Štarek R., Zagreb: II, VII — Grossman Branko, Križevci: IV, VII — Mraović Jovan, Vinkovci: I, II, III, VIII — Gigović Nevenka, Sisak: I (2), II — Kolesarić V., Bjelovar: II, III (3), VII — Kartis Ema, Koprivnica: II, V — Berc Ljerka, Požega: II, III (sve), VI, VII, VIII — Zmarek Josip, Bosanska Kostajnica: II, IV — Špiranec Mirko, Zagreb: II, III (2, 3), IV, VII — Lambrešak D., Zagreb: I (sve), II III (3), — Belašković Štefanija, Zagreb: I (2, 3), II, VI, VII, VIII — Simić-Vakanović pl. Hella, Zegreb: II, V, VII — Tučković, Zagreb II, IV, V, VIII, IX — Barth Rikard, Mitrovica: I (2), II, VII, VIII — Spindel Albert, Zemun: II, III, IV, V, VI, VII, VIII, IX — Gauza Milivoj II, III, VI, VII, IX — Kohlbach Oton, Osijek: VII — Scholz Zorica, Osijek: I (sve), II, III (sve), V, VI, VII, VIII — Georgević Stevan, Vinkovci: II, VII — Riedl Božidar ,Zagreb: I (2, 3, 4), II, III (sve), IV, V, VII — Gaćina A. Split: II — Čizmić Josip, Brod na Savi: I (3), II, III (sve), — Mifka Avelin A., Bakar: VI, VII —

Borisav U. Vaša »Pjesma« ne može ući, jer nije ni pjesma ni proza, a i sadržajem malo ili ništa ne znači.

Zlatica N. »Večer« ne može ući; jezično slabo, a pjesnički dakako nikako.

T. B. »Jesenji sonet« nije uspio. Pjesma se mora dati lagano i glatko čitati — mora teći, a zato treba dobro poznavati akcenat. Pošaljite nam što u prozi.

M. Istranka. Pjesmica »U proljetnoj zamamljivoj noći« ući će u tisak dakako mutatis mutandis, ostalo ne.

L. D. Vis. Vaši radovi odaju bez sumnje nadarenost —možda više osjećajnost. Čini se, da suviše mnogo pišete. Bolje bi bilo manje pisati, ali svakako dobro razmislite prije nego što napišete, jer je poznato, da su mnogi izvrsni talenti u nestašici autokritike postali obična piskarala. Dakle više disciplne dobro bi došlo i za sadašnje Vaše radove kao i za Vaš razvoj u budućnosti.

L. G. IV. Vaš prikaz o urama ne može ući radi površnosti.

B. M. — B. L. Pjesma Vaša ne može iz više razloga da ude, a ponajglavniji je taj, što nije metrički dotjerana.

Bran. Podb. Dar. Od Vaših pjesmica najzgodnija bi bila, barem sadržajem — Mir na zemlji — ali metrikal Pa onda kakav je to odjek divne simfonije, kad sjever urla, kô da bije, kolje, a okanca tugaljivo ječe?! Vi ni sami ne vjerujete u tu divnu simfoniju. I što sami ne vjerujete, nemojte tražiti, da Vam drugi vjeruju.

»Hrvat« iz Bačke. Vaša radnja »Matija Gubec«, koju ste, kako se vidi s mnogo mara obradili, suviše je razbacana. Trebalo bi čitavi prikaz preraditi tako, da dobije oblik cjeline. Treba naime sve one bilješke i napomene tako uplesti u samo pripovijedanje, da se i ne opazi, kao da Vam je upravo do tih bilježaka najviše stalo. To bi onda mogli označiti s naslovom »Kulturne prilike u doba Matije Gubca«. Pokušajte tako. Stvar bi bila posve interesantna. Način kako biste kod toga postupali bio bi ovaj: 1.Koji su bili razlozi, da se kmet pobunio, pa sada nabrojite i protumačite, što je »kunovina«, »dica« itd. 2. Zatim koji bijaše neposredni uzrok buni i 3. samu bunu.

R. Škar. Zgb. Vaša »Maštanja« nikako ne mogu ući, dok bi pjesmu »Majci« trebalo prilično preraditi metrički, ali i jezično, pa tako eto ni ona ne može u tisak.

Sud-Slaho. Split. Vaše Bilješke »Nekoji glavni izumi ne bi bile loše, samo da nijesu onako tek nabacane bez ijednog komentara. Bude li vremena, možda bi se dalo što god dotjerati. Pošaljite nam što drugo, ali pomnije obrađeno.

Đ. M. Z. Vaš »Prosjak« nipošto ne može ući. Svojim sadržajem, odnosno svojom upravo nesnosnom tendencom on bi pripadao u list potucalâ, da se njime podjaruju prosjaci protiv društva ljudskoga. Zar su zbilja ljudi tako nečovječni, pa svi redom i žene i muškarci i trijezni i pijani?! Ako pak želite moralno djelovati, onda to morate na moralnom činu prikazati, a ne tek žigosati i to bezrazložno i onako banalno.

Ž. pl. N. Osijek. Vaše »Crno proljeće« ili kako ste u naslovu samom stavili »proleće« a niže dolje u pjesmi »prolijeće« doista je crno i turobno, ali više radi jezika i ritma nego radi žalobna povoda. Kanite se pjevanja, barem zasada, ako ne baš za sva vremena.

Miljenko M. Pjesme »Prijatelju« i »Ciganka« ne samo da ne možemo uvrstiti, već bismo Vam morali savjetovati, da se kanite pjesnikovanja. Tu imade upravo nemogućih mogućnosti. Šteta vremena. Pokušajte radije u prozi što sastaviti.

Hinko Singer, Osijek. Vaša sličica »Zimska luka« nažalost ne može ući, jer je olovkom rađena, pa bi suviše nejasno ispala. Pošaljite nam slično štogod, ali tušom izrađeno.

B. P. Og. Kako vidite, Vaša je pjesma ušla uz neke promjene. Druga Vaša stvar »Nad svježim grobom« ne može ući. Kako bi bilo, da nam se javite prozom.

R. Št. Zagreb. Pjesma »N. Š. Zrinjskom« nažalost ne može ući, jer je suviše opora, pa bi je trebalo svu izmijeniti, premda je pisana s ljubavlju i domovinskim zanosom. Isto vrijedi i za »Dušni dan«.

Ahasver. Pjesma »V noći« pisana je mješavinom kajkavštine i štokavštine, kako već sam napis govori, pa ne može ući. »Pejsaž« ne bi bio na odmet, da se »Modra gora stidom — ne — crveni« i onda: Mistična magla trepti nad d o l i. To ne ide. Nerazumljiva je pjesma »Spas« i suviše duga za ono, što se želi da kaže, pa umara.

A. Ostoj.-Kist. Niti »Jesen« niti »Žetva« ne mogu ući. Čudne su Vam poredbe: »I potok teče kao reka jada...« Nezgodno je reći »Jesen se budi, a leto zadrema...« Proljeće se budi, ali jesen ne... I onda hrvatski jezik tačno razlikuje trajnu radnju od svršene. Neprobavljivo je: »Uz polje zjapi potoka korito...«

D. M. O. »Predzimna pjesma« i »Mjesečina« ne mogu ući. Razloga ima više: pjesničke figure, ako ih smijemo tako nazvati, nezgodne su, zapravo nespretne; akcenat loš, a i jezik slab. Nije dovoljna tek rima. N. pr. — »I zemljan vlažan diže se dah iz lišća, iz trave — svud zemlju što dave« (?!). — Ili »Šuma s' obli šarama žutim...« itd. Pokušajte pisati prozom.

Jelka B. Vaše »Žive slike« i druge tri pjesmice ne mogu ući. Pitate: Zašto? Slike ove, pet njih na broju, nemaju nikakva sadržaja, premda ih nazivate slikama. Ali to ne bi još toliko smetalo, da su recimo to kakve refleksije; no one nijesu ni to. Vidi se tek, da imate jaku želju za pjevanjem, a nije Vam jasno, što da pjevate, pa stvarate bilo štogod. Pravi pjesnik pjeva onda, kad osjeća potrebu u duši svojoj. Vi tek verzificirate, a to nije dosta. Onda tu imade upravo bizarnih stvari n. pr. »On (vuk) se žuri, on je brži — Nesta ga tad al ko crva — Majka svoje dijete drži — To je eto slika prva.« Ili nestašna je n. pr. kitica: »Al sad sunca zrake — Pošalju mi trake.« Itd. Treba još mnogo da čitate, dobre stvari, pa da vidite, u čemu griješite. Pjevajte malo, što manje i što kraće pjesmice, ako već morate pjevati, kako sami kažete, i nemojte se suviše gubiti u bezbojnim fantazijama.

Sud-slaho. Split. »Što je bilijun?« ulazi ostalo ne, jer je suviše obično i poznato. Napišite što drugo!

Želja. Saraj. Vaše dvije pjesmice ne mogu uz najbolju volju ući; prva zato, jer je što no riječ s brda s dola sastavljena, t. j. misli odnosno sličice su porazbacane i onda nije doista ništa rečeno tamo; a druga pjesmica sadržajem svojim nekako je banalna i suviše tendenciozna, dok su i jezično i metrički jedna i druga vrlo slabe. Pišite radije prozom.

B. R. Bjelovar. Vaše zagonetke ne mogu ući, jer između njih i onih rješenja, koja ste tamo naveli, nema prave logične veze, t. j. one se mogu na više načina rješiti. N. pr. »Jedan broj — Reci koj'?« — A Vi kažete: pet. Zašto ne: šest sedam itd. Ili: Ima krava, ima vô — Ded mi reci, što je to?«. A Vi kažete: rog. A drugi će reći rep, uho, papak itd. Eto, to je u pravom smislu gnjavaža. Ovakova rješavanja mogla bi uroditi prepirkom, pa i svađom, a kod sangviničnih ljudi i — tučnjavom. A to ne bi bilo zgodno, jer biste Vi bezuvjetno najgore prošli. Zagonetka treba da bude takova, da joj samo jedno rješenje odgovara.

D. H. Petrinja. Vaša pripovijest »Zima i badnjak« nije za tisak, jer je monotono gotovo dosadno pisana, bez života, tek nabrajanje poznatih događaja, koji se svaki čas zbivaju i ponavljaju. I onda treba priča da ima i glavnu misao, i onda je posve bez radnje. Od zagonetki ulaze dvije.

ISPRAVI! U 2. br. potkrala se nemila pogrješka. Pjesmica s naslovom »Zmija i turpija« bila je izmijenjena s pjesmicom otštampanom u tom broju, tek je pomutnjom ostao naslov prijašnje izbačene pjesme. Zato treba mjesto naslova »Zmija i turpija« da stoji »S u m r a k«.

POZIVAMO naše saradnike, neka nas se sjete tu i tamo kojom originalnom radnjom, bilo u prozi bilo u pjesmi. Napose naglašujemo, da nam štogod pošalju za šalu i satiru, zagonetki i rebusa, i onda ne među posljednjim priča i dosjetki iz naroda, zapravo seljačkog svijeta, koji toliko obiluje zdravim, iskonskim humorom. **V. K.**

NA UVAŽENJE!

Radi poskupljivanja papira i tiska, kao i drugih troškova oko izdavanja našega lista »Omladine« prisiljeni smo povisiti pretplatu. Dosada je list stajao Din 30.—, dok će odsada, t. j. počevši s 5. brojem stajati Din 40.—, a za đake Din 36.— godišnje. Pojedini broj Din 5.— Prema tome će naš list doduše nešto poskupiti, ali će uza sve to ostati još uvijek najjeftinijim omladinskim listom u Jugoslaviji. Molimo stoga naše povjerenike, da se izvole prema tome ravnati, i da s 5. brojem počnu ubirati Din 3.60 po broju.

»KROZ TISUĆ GODINA«, napisao VJ. KLAIĆ.

Nedavno je izašla pod ovim naslovom brošura, koju je napisao sveučilišni profesor i začasni doktor českog sveučilišta Vjekoslav Klaić. Naš vele vrijedni i požrtvovni starina prikazao je u tom djelcu najmarkantnijim crtama historijski razvoj Naroda Hrvatskoga od postanka Hrvatske Države, t. j. od krunisanja kralja Tomislava 925. na Duvanjskom polju do današnjega dana. To historijsko razmatranje napisano je prigodom priprave za proslavu tisućgodišnjice Hrvatske države, koja proslava će se održati godine 1925. — Cijena je knjižici Din .5.—, a dobive se kod povjerenika za đački list »Omladina«. Preporučano je našim đacima natoplije.

Dosadašnje edicije

Društva hrvatskih srednjoškolskih profesora

A. Nastavni Vjesnik.

„Nastavni Vjesnik", list za srednje škole. Izdaje „Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora" u Zagrebu. Može se još dobiti: Knjiga I—IV., VII., VIII. sv. 3. 4., IX., X. sv. 2. 3. 4. 5., XII.—XXIII., XXV—XXX. Cijena pojedinoj knjizi K 200·—, pojedinom svesku K 30·—. Jubilarni svezak (knjiga XXX. sv. 9 i 10) stoji 60 K. Članovi društva dobivaju Nastavni Vjesnik badava, a članarina iznosi 100 K godišnje.

B. Omladina.

„Omladina", list za zabavu i pouku srednjoškolske mladeži. Mogu se dobiti sva dosadašnja godišta (I.—V.) po 100 K. Pojedini broj 12 K. Ovogodišnja Omladina (god. VI.) stoji na godinu 160 K.

C. Književna izdanja.

Knjiga I. „Hrvatski pripovjedači" III. popravljeno izdanje. Str. 276. Priredio dr. Milan Ogrizović. U Zagrebu 1917. Knjižar. cijena Din 30.

Knjiga II. Narodne pjesme junačke. III. izdanje priredio dr. B. Vodnik. Str. 194. U Zagrebu 1918. Knjižarska cijena Din 25.

Knjiga III. M. A. Relkovića „Satir iliti divlji čovik". Str. 176. Priredio prema Reljkovićevu II. izdanju, uvod i bilješke napisao dr. D. Bogdanović. U Zagrebu 1909. Knjižarska cijena Din 25.

Knjiga IV. Izabrane narodne pjesme, II. dio. Ženske narodne pjesme. Priredio dr. N. Andrić. U Zagrebu 1912. Knjižar. cijena Din 20.

Knjiga V. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih škola I. dio, srednji i novi vijek do godine 1648. II. popunjeno izdanje. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1922. Knj. c. D 40.

Knjiga VI. Povijesna čitanka za niže razrede srednjih i sličnih škola. II. dio Novi vijek od god. 1648. Priredio dr. S. Srkulj. U Zagrebu 1915. Knjižarska cijena Din 30.

Knjiga VII. Geografijska čitanka II. popunjeno izdanje. Priredio dr. M. Šenoa. U Zagrebu 1922. Knjižarska cijena Din 30.

Knjiga VIII. Platonova Obrana Sokratova i Kriton sa uvodm u grčku filozofiju i komentarom od M. Kuzmića. U Zagrebu 1922. Knjižarska cijena Din 25.

Knjiga IX. I. Šarića, Hrvatska čitanka za II. razred srednjih škola XI. izdanje priredio dr. F. Nikolić. U Zagrebu 1922. Knjižarska cijena vezanoj Din 25, broširanoj Din 20.

Knjiga X. Dubrovački dvor ilustr. priredio dr. Cvjetković. U Zagrebu 1922. Knjižar. cijena Din 15.

Knjiga XI. O. Andrije Kačića-Miošića: Razgovor ugodni naroda slovinskoga. Izdanje priredio i predgovor o životu i radu Kačićevu napisao dr. Ferdo Nikolić. U Zagrebu 1923. Knjižarska cijena vezanom primjerku Din 17·50, za povjerenike Din 15.

U prodaji: Vid Balenović. **Opća geografija.** Knjižarska cijena Din 50.

Karta Crne Gore za porabu pri čitanju Mažuranićeva epa **Smrt Smail Age Čengića.** Obradio dr. **J. Modestin.** U Zagrebu 1912. Knjiž. cij. D 10.

U nakladi: **Djela Petra Preradovića.** I. potpuno i kritično izdanje. Knjiga I i II. Priredio dr. B. Vodnik. U Zagrebu 1918. Knjižar. cijena Din 60.

D. Izdanje Omladine.

Vujec Grga: **Petrica Kerempuh,** ilustr. U Zagrebu 1921. Knjižarska cijena vezano Din 10, broširano Din 8.

Josip Milaković: **Lijan Gabor.** Knjižarska cijena Din 15.

Od svih prodajnih cijena imadu knjižare i društveni povjerenici 25% popusta.

Narudžbe se šalju samo na

Društvo hrvatskih srednjoškolskih profesora

u Zagrebu, Medulićeva ulica 33.